

Keskkonnainfo kättesaadavusest ja otsustamises osalemise võimalustest Eestis

SEI väljaanne nr 6

**Helen Poltimäe
Piret Kuldna
Maret Merisaar
Tim Kolk**

TALLINN 2004

AUTORID:

Helen Poltimäe (Säästva Eesti Instituut)

Piret Kuldna (Säästva Eesti Instituut)

Maret Merisaar (Eesti Roheline Liikumine)

Tim Kolk (Eestimaa Looduse Fond)

Toimetaja: **Kaja Peterson**

Keeletoimetaja: **Maili Moora**

Kujundus: **Katrin Leismann**

Illustratsioonid: **Heiki Ernits**

Sarja kujundus: **Irina Tammis**

Trükk: AS Triip

ISBN: 9985-9402-5-3

ISSN: 1406-6637

Saateks

Keskkonnainfo kättesaadavuse, üldsuse keskkonnaasjade otsustamises osalemise ja neis asjus kohtu poole pöördumise võimaluste hindamiseks algatas *World Resources Institute* 2001. aastal projekti, kaasates 25 valitsusvälist organisatsiooni üheksas maailma riigis. Töö tulemustest saab ülevaate instituudi 2003. aastal ilmunud väljaandest *Decisions for the Earth*. Selle algatusega liitus 2003. aastal ka Eesti. Töö kestis oktoobrist 2003 kuni maini 2004 ja selle viis läbi Säästva Eesti Instituut koostöös Eesti Rohelise Liikumise ja Eestimaa Looduse Fondiga. Rahastaja oli USA Välisministeerium.

Käesolev aruanne põhineb metoodikal, mille on välja töötanud *The Access Initiative* (TAI). *The Access Initiative* on ülemaailmne üldsuse huvigruppide liit, mille koostöö eesmärk on edendada juurdepääsu keskkonnainfole, otsustamisele ja kohtumõistmisele riiklikul tasandil (<http://www.accessinitiative.org>). *The Access Initiative*'i põhituumiku moodustavad *World Resources Institute* (Washington D.C., Ameerika Ühendriigid), *Environmental Management and Law Association* (Budapest, Ungari), *Corporación Participa* (Santiago, Tšiili), *Advocates Coalition for Development and Environment* (Uganda) ja *Thailand Environment Institute* (Bangkok, Tai). Põhituumikut toetavad oma tegevusega mitme riigi valitsused ning valitsusvälised ja valitsustevahelised organisatsioonid.

Eesti aruande autorid on Helen Poltimäe ja Piret Kuldna Säästva Eesti Instituudist, Maret Merisaar Eesti Rohelisest Liikumisest ja Tim Kolk Eestimaa Looduse Fondist. Kõik siin esitatud seisukohad, tõlgendused ja järeldused on nimetatud kolme autori omad ega pruugi alati kokku langeda *The Access Initiative*'i esitatutega.

Täname projekti nõukogu liikmeid (Andres Tarand, Krista Jansen, Olavi Tammemäe, Marit Pukk, Liisa Past, Kärt Vaarmari, Helle Vilu, Valdur Lahtvee), kes projekti läbi viimisele ja aruande valmimisele oluliselt kaasa aitasid.

Aruande väljaandmise toetamise eest oleme tänulikud ka Kuninglikule Norra Saatkonnale Eestis.

Sisukord

Töös kasutatud lühendid	7
1 JUURDEPÄÄSU PÕHIMÕTTED NING NEID MÕJUTAVAD POLIITILISED JA SOTSIAALSED TEGURID	9
2 METOODIKA	12
2.1 Töö läbiviimine	12
2.2 Töö ülesehitus	13
2.3 Töös kasutatud õigusaktid ja nende analüüsimetoodika	14
2.3.1 Keskkonnainfo kättesaadavust reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika	14
2.3.2 Üldsuse otsustamises osalemist reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika	15
2.3.3 Kohtusse pöördumise võimalust reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika	15
2.3.4 Suutlikkuse tõstmist toetavad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika	16
2.4 Valitud kaasused ja nende analüüsimetoodika	16
2.4.1 Kaasuste valik ja eesmärk	16
2.4.2 Keskkonnainfo kättesaadavuse kaasuste valik ja analüüsimetoodika	18
2.4.3 Osalemise kaasuste valik ja analüüsimetoodika	21
2.4.4 Kohtusse pöördumise kaasuste valik	23
2.4.5 Suutlikkuse tõstmise kaasuste valik ja analüüsimetoodika	23
3 INFORMATSIOONI KÄTTESAADAVUS	25
3.1 Sissejuhatus	25
3.2 Analüüs	25
3.2.1 Õiguslik regulatsioon	25
3.2.2 Tegelik olukorra analüüs	26
3.3 Järeldused	30
4 OTSUSTAMISES OSALEMINE	32
4.1 Sissejuhatus	32
4.2 Analüüs	32
4.2.1 Õiguslik regulatsioon	32
4.2.2 Tegelik olukorra analüüs	33
4.3 Järeldused	38

5	ÕIGUS PÕÖRDUDA KOHTUSSE	40
5.1	Sissejuhatus	40
5.2	Analüüs	40
5.2.1	Õiguslik regulatsioon	40
5.2.2	Tegeliku olukorra analüüs	41
5.3	Järeldused	41
6	SUUTLIKKUSE TÕSTMINE	42
6.1	Sissejuhatus	42
6.2	Analüüs	42
6.2.1	Õiguslik regulatsioon	42
6.2.2	Tegeliku olukorra analüüs	43
6.3	Järeldused	44
7	JUURDEPÄÄSU PÕHIMÕTETE RAKENDATUS TEISTES RIIKIDES JA VÕRDLUS EESTIGA	45
7.1	TAI esimese laine riikide tulemused	45
7.1.1	Hinnang keskkonnainfo kättesaadavusele	45
7.1.2	Hinnang otsustamises osalemisele	47
7.1.3	Hinnang kohtusse pöördumise võimalikkusele	49
7.2	Eesti tulemused ja võrdlus teiste riikidega	49
8	KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	52
8.1	Kokkuvõte	52
8.2	Soovitused	53
8.2.1	Informatsiooni kättesaadavus	53
8.2.2	Otsustamises osalemine	54
9	KASUTATUD MATERJALID	55
Lisa 1	Hädaolukordade kaasuste kirjeldused	58
Lisa 2	Õhu- ja veeseire kaasuste kirjeldused	60
Lisa 3	Keskkonnaseisundi aruannete kirjeldused	61
Lisa 4	Ettevõtetasandi keskkonnaandmete kaasuste kirjeldused	62
Lisa 5	Riigitasandi otsustamises osalemise kaasuste kirjeldused	65
Lisa 6	Projektitasandi otsustamises osalemise kaasuste kirjeldused	68
Lisa 7	Valitsusesisese suutlikkuse tõstmise kaasuste kirjeldused	70
Lisa 8	Üldsuse suutlikkuse tõstmise kaasuste kirjeldused	72
Lisa 9	Hädaolukordade tulemikaart	75
Lisa 10	Keskkonnaseire tulemikaart	76
Lisa 11	Keskkonnaseisundi aruannete tulemikaart	77
Lisa 12	Ettevõtetasandi keskkonnaandmete tulemikaart	78
Lisa 13	Riigitasandi otsustamises osalemise tulemikaart	80
Lisa 14	Projektitasandi otsustamises osalemise tulemikaart	82
Lisa 15	18. juunil 2004 ümarlaual osalenute nimekiri	83

Töös kasutatud lühendid

DP	detailplaneering
EKO	Eesti Keskkonnaorganisatsioonide Koda
ELF	Eestimaa Looduse Fond
EPER	Euroopa saasteainete heiteregister (<i>European Pollutant Emission Register</i>)
ERL	Eesti Roheline Liikumine
ETR	Elektrituru seadus
JM	Justiitsministeerium
KEPA	Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline arengukava
KKM	Keskkonnaministeerium
KKT	Keskkonnateenistus
KMH	keskkonnamõju hindamine
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
PRT	Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006
PRTR	Saasteainete heite- ja ülekanderegister (<i>Pollutant Release and Transfer Register</i>)
RMK	Riigimetsa Majandamise Keskus
SE21	Säästev Eesti 21
SKP	sisemajanduse koguprodukt
SMH	keskkonnamõju strateegiline hindamine
TAI	<i>The Access Initiative</i>
VMK	veemajanduskava
VVO	valitsusväline organisatsioon
WRI	<i>World Resources Institute</i>

1 Juurdepääsu põhimõtted ning neid mõjutavad poliitilised ja sotsiaalsed tegurid

Juurdepääsu põhimõteteks nimetatakse käesolevas aruandes keskkonnainfo kättesaadavust, üldsuse osalemist keskkonnaasjade otsustamises ning neis asjus kohtu poole pöördumise võimalust.

Keskkonnainfo kättesaadavus võimaldab inimestel teha keskkonnamõju arvestavaid otsuseid. Samas ajendab see ettevõtteid ja valitsusi oma keskkonnakäitumist parandama. Keskkonnainfo kättesaadavusest oleneb üldsuse informeeritus. Informeeritud üldsus on rohkem valmis keskkonnamuredele tähelepanu juhtima, valitsuse või ettevõtjate otsuseid vaidlustama, küsimuste üle arutlema ning huvigruppidesse koonduma.

Üldsuse kaasamine kaudu saab inimeste teadmised ja mured keskkonda mõjutavatesse poliitilistesse otsustesse lõimida. Üldsuse arvamust arvestav otsus on enamasti tõhusam ja jätkusuutlikum seda mitte arvestavast. Inimesed tahavad mõjutada otsuseid, millest oleneb nende elukvaliteet, sealhulgas õhu kvaliteet, joogivee puhtus või ümbruskonna esteetilisus.

Kohtu poole pöördumine annab inimestele ja üldsuse huvigruppidele võimaluse kaitsta oma õigust saada keskkonnainfot, osaleda otsustamises ja vaidlustada nende huvisid eiravaid otsuseid. Kui inimestele on tagatud juurdepääs kohtumõistmisele, on keskkonnaotsuste vastutuse kandepind laiem ja seda tõenäolisemalt hoitakse ära suured vead keskkonnajuhtimises.

Nimetatud kolm põhimõtet ühtivad Århusi konventsiooni ehk Keskkonnainfo kättesaadavuse, keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ja neis asjus kohtu poole pöördumise konventsiooni põhimõtetega. Eesti ühines nimetatud konventsiooniga 1998. aastal ning ratifitseeris selle 6. juunil 2001.

Taani Keskkonnaagentuuri finantseerimisel viidi Eestis aastail 2000–2001 läbi Århusi konventsiooni ja Euroopa Liidu Keskkonnainfodirektiivi rakendamise projekt, et abistada Keskkonnaministeeriumi konventsiooni ratifitseerimise ettevalmistamisel ja tõsta ministeeriumi haldussuutlikkust konventsiooni nõudmiste rakendamisel (<http://www.envir.ee/arhus>).

Konventsiooni täitmiseks töötati välja ja võeti vastu mitmeid olulisi seadusi, nt keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditeerimise seadus, avaliku teabe seadus, saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus, keskkonnaregistri seadus, ning täiendati mitmeid olemasolevaid seadusi.

Konventsiooni nõuete rakendamine igapäevasesse tegevusse siiski alles käib. Avaliku ja kolmanda sektori vahel diskuteeritakse informatsiooni kättesaadavuse ning otsustamises osalemise vajaduste ja võimaluste üle.

Peale poliitiliste otsuste on ka mitmeid sotsiaalseid tegureid, mis mõjutavad keskkonnainfo kättesaadavust, üldsuse osalemist keskkonnaasjades ja neis asjus kohtu poole pöördumise võimalust. Need tegurid on muuhulgas kirjaoskus, juurdepääs Internetile, maal elavate inimeste osakaal, rahvusvähemused ja keskkonnaorganisatsioonide rohkus.

Eesti elanike hulgas on 0,2% kirjaoskamatuid, alghariduseta kirjaoskajaid on 6% ning algharidusega inimesi 12% (Statistika andmebaas, 2000. aasta rahvaloenduse andmed). Seega ei ole kirjaoskamatus Eesti puhul märkimist vääriv probleem, kuid ka madal haridustase mõjutab inimeste suutlikkust oma õigusi kasutada.

TNS Emori andmeil kasutas 2003. aastal Interneti 46% Eesti 15–74-aastastest elanikest. Leedus oli see näitaja 28% ja Lätis 24%. Eestis on Interneti laiemat levikut toetanud ennekõike koduarvutite suur hulk. Rohkem kui 50% Eesti Interneti-kasutajatest pääsevad sellele ligi ka kodus. Eestis kaasneb arvutiga peaaegu alati ka Interneti-ühendus: kümnest arvutikasutajast üheksa kasutab ka Interneti (Balti internetikasutus 2003).

Maal elavate inimeste osakaal ei ole väga suur: 67% Eesti elanikest elab linnades ja 33% valdades (Statistika andmebaas, 2000. aasta rahvaloenduse andmed).

Eesti tingimustes tuleb aga keskkonnainfole juurdepääsu hindamisel kindlasti arvesse võtta rahvusvähemusi ja nende riigikeele oskust: 2000. aasta rahvaloenduse kohaselt elab Eestis 68% eestlasi, 26% venelasi, 2% ukrainlasi, 1% valgevenelasi ning 3% teisi rahvusi (Statistika andmebaas). Rahvusvähemuste eesti keele oskus ei ole kõrge: 2000. aasta rahvaloenduse andmeil oskas eesti keelt 38% venelastest ja ukrainlastest ning 30% valgevenelastest.

Eestis tegutseb hulk keskkonnaorganisatsioone, neist 11 on moodustanud Eesti Keskkonnaühenduste Koja (<http://www.rohelised.org>). Keskkonnaõigusabi nii üksikisikutele kui keskkonnaorganisatsioonidele pakub Eestimaa Looduse Fond, Eesti Roheline Liikumine tegeleb planeeringute jälgimisega.

Eesti inimarengu aruande 2003 kohaselt takistab avalikku arutelu meedias, poliitikas, vabaühendustes ning riigi- ja kohaliku võimu esindajatega asjaolu, et paljudel inimestel ei ole elementaarseid teadmisi riigivõimu institutsioonide toimimise ning funktsioonide kohta. Küsitluste tulemused näitavad, et Eesti ühiskonnas piirab elanike juurdepääsu nii keeleoskus, haridustase kui ka õiguslik staatus.

ES Turu-uuringute AS viis läbi elanikkonna küsitluse (Eesti inimarengu aruanne 2003), mille tulemuste põhjal on hinnatud inimeste informeeritust oluliste institutsioonide tegevusest ning informeerituse tähtsust vastajate arvates. Vastajate arusaam oma informeeritusest ning nende hinnang vajadusele nimetatud institutsioonide tööga kursis olla on olenevalt vastajate jaotusest erinevalt seotud. Kõrgharidusega vastajad hindavad oma informeeritust kõrgemalt kui teised ning peavad ka olulisemaks informeeritud olla. Linnaelanikud leiavad suurema osa institutsioonide puhul sagedamini, et nad tunnevad nende tööd, ning peavad ka kõigi nende kohta informatsiooni saamist tähtsamaks kui maaelanikud. Kui vastajad keele järgi rühmadesse jaotada, on aga seos vastupidine. Venekeelsed vastajad peavad oma informeeritust väheseks, aga hindavad informatsiooni saamist vajalikuks palju sagedamini kui eestikeelsed vastajad. Kuigi Eesti kodanikel on riiklike ja avalike institutsioonide töö kohta rohkem informatsiooni kui muu riigi kodanikel või kodakondsuseta eestimaalastel, peavad infovajadust kõige tähtsamaks muu riigi (põhiosas Venemaa) kodanikud.

Siit võib järeldada, et venekeelsete vastajate seotust poliitiliste institutsioonidega oleks võimalik mõjutada, kui pöörata suuremat tähelepanu venekeelse informatsiooni edastamisele. Maaelanike ja algharidusega vastajate usaldamatus poliitilise süsteemi vastu ei ole seotud ühegi nende jaoks spetsiifilise pretensiooniga. Pigem tuleb seletust otsida iseseisvusaja jooksul jätkunud majanduslikest ja

sotsiaalsetest arengutest, mis on halvendanud nende elanikkonnarühmade elutingimusi ja võimalusi ühiskonnaelus osaleda (Eesti inimarengu aruanne 2003).

Käesoleva aruande eesmärk on anda hinnang keskkonnainfo kättesaadavusele, keskkonnaalases otsustamises osalemisele ja neis asjus kohtu poole pöördumise võimalusele Eestis. Need kolm nn **juurdepääsu põhimõtet** (ingl k *access principles*) on õiglase ja keskkonnaterve otsustamise ülemaailmsed normid.

Rahvusvahelisel tasandil tunnustati juurdepääsu põhimõtete olulisust esmakordselt 1992. aastal Maa tippkohtumisel, mille kutsus kokku ÜRO Peaassamblee. Muuhulgas võeti seal vastu Rio deklaratsioon, millele kirjutasi alla 178 riigi esindajad (sh Eesti).

Århusi konventsioon on keskkonnalepe, mis sätestab Rio deklaratsiooni üldsõnalised lubadused konkreetseteks juriidilisteks kohustusteks. Eesti ratifitseeris Århusi konventsiooni 6. juunil 2001. Selle ametlik eestikeelne nimetus on Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon. Kuivõrd Eestis puudus ülevaade sellest, kuidas Århusi konventsiooniga sätestatud põhimõtted toimivad, siis käesoleva projekti eesmärk oligi täita see tühimik ning teha kindlaks, kas ja kuidas seadustega sätestatud juurdepääsu põhimõtteid Eestis ellu viiakse.

Aruande 1. peatükis kirjeldatakse juurdepääsu põhimõtteid ja nende tähtsust ning neid mõjutavaid poliitilisi ja sotsiaalseid tegureid. 2. peatükis antakse ülevaade töö metoodikast, 3. peatükis analüüsitakse keskkonnainfo kättesaadavust ja 4. peatükis üldsuse osalemist keskkonnaasjade otsustamises. 5. peatükis peatutakse põgusalt kohtu poole pöördumise võimalustel ning 6. peatükis analüüsitakse suutlikkuse tõstmist vaadeldavates valdkondades. Kõik nimetatud peatükid kajastavad olukorda Eestis. 7. peatükis on juurdepääsu põhimõtete rakendatust Eestis võrreldud teiste TAI projekti raames hinnatud riikide tulemustega. 8. peatükis on peale kokkuvõtte esitatud ka soovitusi olukorra parandamiseks Eestis. Aruandele on lisatud hinnatud kaasuste kirjeldused ja hindamise tulemused ehk tulemikaardid.

2 Metoodika

2.1 Töö läbiviimine

Käesoleva töö viis läbi kolme valitsusvälise organisatsiooni esindajatest koosnev **töörühm**: Helen Poltimäe ja Piret Kuldna Säästva Eesti Instituudist, Maret Merisaar Eesti Rohelisest Liikumisest ja Tim Kolk Eestimaa Looduse Fondist.

Töörühma tegevust jälgis projekti **nõukogu**, kuhu kuulus riigiasutuste ja ka kolmanda sektori esindajaid:

- Andres Tarand Riigikogust
- Krista Jansen Riigikontrollist
- Olavi Tammemäe Keskkonnaministeeriumist
- Marit Pukk Keskkonnaministeeriumist
- Kärt Vaarmari Eestimaa Looduse Fondist (EKO esindaja)
- Helle Vilu Nõmme Tee Seltsist (EKO esindaja)
- Valdur Lahtvee Säästva Eesti Instituudist

TAI projekti alustati Eestis ametlikult 22. oktoobril 2003, kui *World Resources Institute*'i esindajad käisid Tallinnas projekti ning selle metoodikat tutvustamas. Seejärel koostas töörühm olukorra hindamiseks kasutatavate näidete (kaasuste ehk juhtumite) nimekirja. Nimekirja tutvustati projekti nõukogule 12. novembril 2003. Projekti nõukogu tegi täiendavaid ettepanekuid ning kinnitas lõpliku nimekirja 26. novembril 2003. Pärast seda asus töörühm õigusakte ja kaasusi analüüsima. See töö kestis märtsini 2004. Vahepeale mahtus ka mitmeid töörühma koosolekuid.

Analüüsiks kasutati TAI projekti väljatöötatud Microsoft Accessi andmebaasi (versioon 1.0). Siinjuures tuleb märkida, et Eesti kasutas seda andmebaasi TAI riikidest esimesena, mistõttu tuli töö käigus ette andmete sisestamise ja andmebaaside ühildamisega seotud probleeme, kuivõrd Eestis salvestati töö tulemused kolme andmebaasi. 22. märtsil 2004 saadeti WRI-le esimene märgukiri andmebaaside valmisoleku kohta ning WRI lõpetas andmebaaside ühildamise 4. mail 2004. WRI küsimuste ja ettepanekute põhjal tehti pärast seda andmebaasi veel mõningaid täiendusi.

Töö tulemusi arutas projekti töörühm 12. mail 2004 peetud koosolekul. Samal ajal asuti ka projektiaruannet kirjutama. Projekti tulemusi tutvustati nõukogule 25. mail 2004. Nõukogu kiitis tulemused heaks ning andis soovitusi edasiseks tegutsemiseks.

Töö aruande käsikirjaga lõpetati novembris 2004.

2.2 Töö ülesehitus

Töö koosneb neljast osast. Igas osas hinnatakse esmalt põhiseadusega tagatud õigusi, kohtuotsuseid, seadusi, määrusi jms. Samas ei suuda ka kõige paremini välja töötatud õigusaktide süsteem tagada informatsiooni kättesaadavust ega inimeste osalemist otsustamises, kui selle rakendamine ei ole efektiivne. Seetõttu analüüsiti käesolevas töös ka konkreetseid näiteid (kaasusi ehk juhtumeid), et hinnata juurdepääsu põhimõtete toimimist igapäevaelus. Näited hõlmavad nii sündmusi (nt hädaolukorrad), otsustamisprotsesse (nt seaduse või arengukava väljatöötamine) kui ka institutsioone (nt ministeerium).

Töö ülesehitus on hierarhiline. Kõigepealt jaguneb analüüs neljaks peamiseks valdkonnaks.

- I Informatsiooni kättesaadavus**
- II Osalemine otsustamises**
- III Kohtusse pöördumise võimalus**
- IV Suutlikkuse tõstmine**

Alateemad näitavad ära hindamise täpsema sisu. Näiteks informatsiooni kättesaadavuse alateemad on:

- I Informatsiooni kättesaadavus**
 - A. Õiguslik regulatsioon
 - B. Avalik teave hädaolukordade ja avariide kohta
 - C. Riikliku keskkonnaseire tulemused
 - D. Riiklikud keskkonnaseisundi aruanded
 - E. Ettevõtetasandi keskkonnaaruanded

Iga alateema all on konkreetseid küsimusi tähistavad indikaatorid. Näiteks osa I A indikaatorid on:

- I Informatsiooni kättesaadavus**
 - A. Õiguslik regulatsioon
 - 1) avaliku teabe saamise põhiseaduslik garantii;
 - 2) avaliku teabe seaduste olemasolu;
 - 3) keskkonnainfo kättesaadavust reguleerivad sätted;
 - 4) ajakirjandusvabadus;
 - 5) sõnavabadus;
 - 6) keskkonnainfo mõiste tõlgendamine;
 - 7) juurdepääsupiirangud riigi huvidega seotud infole;
 - 8) juurdepääsupiirangud administratsiooni huvidega seotud teabele.

Igale küsimusele sai hindaja vastuse valida 3–4 variandi hulgast, sealjuures esimene väärtus on kõige madalam ja viimane kõige kõrgem. Tavalisel juhul on võimalikud järgmised vastusevariandid:

- hinnatav aspekt on nullseisus (praktiliselt puudub)
- hinnatav aspekt on mingil määral olemas
- hinnatav aspekt on väga hästi toimiv

Lisaks sai igale vastusevariandile valida ka väärtuse *Non applicable / Not assessed* ehk *pole võimalik hinnata* (tabelites tähistatakse "–"). Hindamiseks kasutati Microsoft Accessi andmebaasi (versioon 1.0), mille on välja töötanud *The Access Initiative*.

Kuna kohtumõistmisele juurdepääsu hindamise metoodika ei ole TAI projektis veel lõplikult välja töötatud, siis antakse selles osas vaid põgus ülevaade juurdepääsu võimalustest ja sellega seotud kaasustest. Kaugeleulatuvaid järeldusi selle alusel teha ei saa.

2.3 Töös kasutatud õigusaktid ja nende analüüsimetoodika

2.3.1 Keskkonnainfo kättesaadavust reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika

Õigusaktide analüüsi eesmärk oli kindlaks teha, mil määral on juurdepääs keskkonnainfole reguleeritud ja tagatud. Selleks kasutati järgmisi õigusakte:

1. Avaliku teabe seadus – RT I 2000, 92, 597, RT I 2002, 61, 375, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 25, 153, RT I 2003, 26, 158
2. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT I 1992, 26, 349
3. Eriolukorra seadus – RT I 1996, 8, 164, RT I 1999, 57, 598, RT I 2002, 57, 354, RT I 2002, 61, 375, RT I 2002, 63, 387
4. Hädaolukorraks valmisoleku seadus – RT I 2000, 95, 613, RT I 2002, 61, 375, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 88, 594, RT I 2004, 26, 173
5. Hädaolukorrast teavitamise kord ja nõuded edastatavale teabele – RT I 2002, 43, 279
6. Kemikaaliseadus – RT I 1998, 47, 697, RT I 1999, 45, 512, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 23, 144, RT I 2003, 51, 352, RT I 2003, 88, 591
7. Keskkonnaseire seadus – RT I 1999, 10, 154, RT I 1999, 54, 583, RT I 2000, 92, 597, RT I 2002, 63, 387
8. Keskkonnaregistri seadus – RT I 2002, 58, 361, RT I 2004, 30, 209
9. Päästeseadus – RT I 1994, 28, 424, RT I 1998, 28, 355, RT I 2001, 50, 283, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 20, 118, RT I 2003, 23, 143
10. Rahvatervise seadus – RT I 1995, 57, 978, RT I 1996, 49, 953, RT I 1999, 88, 804, RT I 2002, 32, 187, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 26, 156, RT I 2003, 26, 160
11. Riigisaladuse seadus – RT I 1999, 16, 271, RT I 1999, 82, 752, RT I 2001, 100, 643, RT I 2002, 63, 387, RT I 2004, 2, 7
12. Riikliku statistika seadus – RT I 1997, 51, 822, RT I 2000, 47, 289, RT I 2002, 63, 387, RT I 2004, 30, 204
13. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrolli seadus – RT I 2001, 85, 512, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 73, 486
14. Välisõhu kaitse seadus – RT I 1998, 41/42, 624, RT I 1999, 10, 155, RT I 1999, 95, 843, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 88, 594

Keskkonnainfo kättesaadavuse õiguslikku alust hinnati järgmiste indikaatorite abil (paksus kirjas on toodud prioriteetsed indikaatorid vastavalt TAI metoodikale):

1. Teabe saamise üldine raamistik:
 - 1) avaliku teabe saamise põhiseaduslik garantii;**
 - 2) avaliku teabe seaduste olemasolu;**
 - 3) keskkonnainfo kättesaadavust reguleerivad sätted;**
 - 4) ajakirjandusvabadus;
 - 5) sõnavabadus;
 - 6) keskkonnainfo tõlgendamine;
 - 7) juurdepääsupiirangud riigi huvidega seotud infole;
 - 8) juurdepääsupiirangud valitsusasutuste huvidega seotud teabele.
2. Seadustatud nõuded keskkonnainfot ette valmistada ja koguda ning üldsusele levitada (analüüsi nii hädaolukordade, keskkonnaseire, keskkonnaseisundi aruannete kui ka ettevõtete keskkonnaandmete kaasuste puhul):
 - 1) kohustus keskkonnainfot üldsusele levitada;**
 - 2) konfidentsiaalsusnõuded;
 - 3) kohustus keskkonnainfot koguda.

2.3.2 Üldsuse otsustamises osalemist reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika

Analüüsis kasutati järgmisi õigusakte:

1. Avaldustele vastamise seadus – RT I 1994, 51, 857, RT I 1996, 49, 953, RT I 2001, 58, 354
2. Avaliku teabe seadus – RT I 2000, 92, 597, RT I 2002, 61, 375, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 25, 153, RT I 2003, 26, 158
3. Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon – RT II 2001, 18, 89
4. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT I 1992, 26, 349
5. Elektrituru seadus – RT I 2003, 25, 153, RT I 2004, 18, 131, RT I 2004, 30, 208
6. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanõuditeerimise seadus – RT I 2000, 54, 348, RT I 2002, 63, 387, RT I 2004, 38, 258
7. Metsaseadus – RT I 1998, 113/114, 1872, RT I 1999, 82, 750, RT I 2000, 51, 319, RT I 2001, 50, 282, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 88, 594, RT I 2004, 9, 53, RT I 2004, 38, 258
8. Haldusmenetluse seadus – RT I 2001, 58, 354, RT I 2002, 53, 336, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 20, 117, RT I 2003, 78, 527
9. Vabariigi Valitsuse relement – RT I 1996, 43, 844

Osalemise teema puhul uuriti keskkonnaalases otsustamises osalemise garantiisid, eritegevuste otsustamise regulatsiooni ning üldsuse osalemise võimalusi riiklike arengukavade ja programmide, poliitikate ja õigusaktide ettevalmistamises.

Otsustamises osalemise õiguslikku regulatsiooni hinnati järgmiste indikaatorite abil:

1. **üldsuse otsustusprotsessides osalemise konstitutsiooniline või sellele vastav garantiid;**
2. **üldsuse osalemine õigusloomes;**
3. **üldsuse osalemise nõuded keskkonnaõigusaktides;**
4. üldsuse osalemise nõuded haldusmenetlust reguleerivates seadustes.

2.3.3 Kohtusse pöördumise võimalust reguleerivad õigusaktid ja nende analüüsimetoodika

Analüüsis kasutati järgmisi õigusakte:

1. Avaliku teabe seadus – RT I 2000, 92, 597, RT I 2002, 61, 375, RT I 2002, 63, 387, RT I 2003, 25, 153, RT I 2003, 26, 158
2. Halduskohtumenetluse seadustik – RT I 1999, 31, 425, RT I 1999, 96, 846, RT I 2000, 51, 321, RT I 2001, 53, 313, RT I 2001, 58, 355, RT I 2002, 29, 174, RT I 2002, 50, 313, RT I 2002, 53, 336, RT I 2002, 62, 376, (RT I 2003, 13, 67, RT I 2003, 23, 140
3. Haldusmenetluse seadus – RT I 2001, 58, 354, RT I 2002, 53, 336, RT I 2002, 61, 375, RT I 2003, 20, 117, RT I 2003, 78, 527
4. Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon – RT II 2001, 18, 89

Olulist abi saadi ka Hannes Veinla ja Kaarel Relve koostatud Århusi konventsiooni kolmanda samba (juurdepääs õigusemõistmisele) rakendamise analüüsist (Veinla, H., Relve, K. 2003).

2.3.4 Suutlikkuse tõstmist toetavad õigusaktid ja nende analüüsimeetodika

Õigusaktide puhul hinnati, kas need loovad vajalikud tingimused avatud ühiskonnaks. Sellise ühiskonna aluseks on kodanikuvabadus, näiteks vaba ajakirjanduse toetamine. Ilma kodanikeõigusteta pole juurdepääsu põhimõtteid võimalik rakendada üheski valdkonnas. Vaja läheb ka seadusi, mis mitte ei piira, vaid toetavad valitsusväliseid organisatsioone ja nende tegevust. Üldsus võib oma huvide kaitsmisel just nendele loota.

Suutlikkuse tõstmise hindamisel kasutati järgmisi õigusakte:

1. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT I 1992, 26, 349
2. Keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamise seadus – RT I 1999, 54, 583, RT I 1999, 101, 905, RT I 2002, 41, 252, RT I 2004, 9, 53
3. Mittetulundusühingute seadus – RT I 1996, 42, 811, RT I 1998, 96, 1515, RT I 1999, 23, 355, RT I 1999, 67, 658, RT I 2000, 55, 365, RT I 2000, 88, 576, RT I 2003, 88, 591
4. Sihtasutuste seadus – RT I 1995, 92, 1604, RT I 1998, 59, 941, RT I 2001, 56, 336, RT I 2001, 93, 565, RT I 2003, 88, 591
5. Tulumaksuseadus – RT I 1999, 101, 903, RT I 2000, 102, 667, RT I 2001, 50, 283, RT I 2002, 23, 131, RT I 2002, 62, 377, RT I 2004, 36, 251, RT I 2004, 37, 252

Avatud ühiskonda toetavaid õigusnorme hinnati järgmiste indikaatorite abil:

1. **ühinemisvabaduse olemasolu;**
2. **õigus puhtale keskkonnale;**
3. **vabaühenduste maksusoodustused;**
4. vabaühenduste registreerimine;
5. *üldsuse* tõlgendamine;
6. rahvusvaheline rahaline toetus vabaühendustele;
7. kohalik filantroopiakeskkond.

2.4 Valitud kaasused ja nende analüüsimeetodika

2.4.1 Kaasuste valik ja eesmärk

Peale õigusaktide analüüsi käesolevas töös konkreetseid näiteid (kaasusi). Eesmärgiks oli hinnata juurdepääsu põhimõtete toimimist igapäevaelus. Hinnatavate kaasuste hulka kuulusid nii sündmused (nt hädaolukorrad), otsustamisprotsessid (nt seaduse või arengukava väljatöötamine) kui institutsioonid (nt ministeerium). Tabelis 1 on valitud kaasuste nimekiri. Kaasusi pakkus välja projekti töörühm, kuid seda nimekirja täiendas projekti nõukogu, kes tegi väljapakutud kaasuste hulgast lõpliku valiku. Kaasuste valiku oluline kriteerium oli tavapärase olukorra või käitumise esindatus.

Järgnevates alapeatükkides on tutvustatud kaasuste valiku kriteeriume ning nende analüüsimiseks kasutatud meetodikat.

Tabel 1. Analüüsitud kaasused

I. INFORMATSIOONI KÄTTESAADAVUS**Hädaolukorrad ja keskkonnaõnnetused**

Riigitasand: naftatanker Alambra Muuga sadamas (2000)

Kohalik tasand: Laguja prügila põleng (2003)

Riiklik keskkonnaseire

Õhuseire: Tallinn

Veeseire: Võru

Riiklikud keskkonnaseisundi aruanded

Keskkond 2002 (2003)

Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel (2000)

Ettevõtetasandi keskkonnuaruanded

Narva Elektri jaamad AS

Eesti Põlevkivi AS

Ekseko AS

RMK

Stora Enso AS

II. OSALEMINE OTSUSTAMISES**Riigi- ja piirkondliku tasandi otsustamine**

Poliitika: Säätsev Eesti 21

Strateegia: Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava

Plaan/kava: Eesti põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006

Seadus: Elektriturseadus

Programm: Pandivere veemajanduskava

Projektitasandi otsustamine

Kaevandamisloa väljastamine VKG Aidu Oil OÜ-le (Ojamaa põlevkivikaevandus)

Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla detailplaneering (Jämejala park)

III. KOHTUSSE PÕÖRDUMISE VÕIMALUS

Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006

Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla detailplaneering (Jämejala park)

IV. SUUTLIKKUSE TÕSTMINE

Keskkonnaministeerium

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

Justiitsministeerium

Tallinna Halduskohus

Tallinna Ringkonnakohus

Haridus- ja Teadusministeerium

Luunja Keskkool

Eestimaa Looduse Fond

Eesti Roheline Liikumine

2.4.2 Keskkonnainfo kättesaadavuse kaasuste valik ja analüüsimeetodika

1. Avalik teave hädaolukordade ja õnnetusjuhtumite kohta

TAI meetodika kohaselt tuli valida üks üleriigilise tähtsusega õnnetusjuhtumit ja teine piirkondliku tähtsusega õnnetusjuhtumit esindav kaasus. Hädaolukorrad ja õnnetusjuhtumid pidid võimalikult täpselt vastama järgmistele tingimustele:

- otseselt või kaudselt inimtegevusest põhjustatud;
- mõju inimestele (surmajuhtumid, haigestumised, vigastused, evakueerumine), looduslike liikide mitmekesisusele (kohaliku populatsiooni kahjustamine või häving) ja looduslikele ressurssidele (pinnase, õhu, vee, metsade saastumine jne)
- representatiivsus (kas käitumine õnnetusjuhtumi puhul oli tüüpiline, võrreldav käitumisega teiste samaväärsete juhtumite korral).

Õnnetusjuhtumid jagati omakorda üleriigilise ja kohaliku tähtsusega õnnetusjuhtumiteks.

1.1. Üleriigilise tähtsusega õnnetusjuhtumi valikul lähtuti lisaks sellest, et:

- tegemist oli konkreetse asukohaga ja õnnetuse põhjustas inimtegevus;
- õnnetusjuhtumile järgnes ametiasutuste reaktsioon;
- oli võimalik mõõta juhtumi mõju inimeste tervisele ja looduskeskkonnale;
- juhtum leidis aset kuni 5 aastat tagasi.

Analüüsitavaks kaasuseks valiti ühepõhjalise naftatankeri Alambra leke Muuga sadamas 2000. aasta septembris (vt lisa 1).

1.2. Kohaliku tähtsusega õnnetusjuhtumi valikul lähtuti sellest, et

- samasuguseid avariisid oli ka varem esinenud ning vastutavate ametkondade käitumine ei erinenud tüüpolukorras käitumisest;
- õnnetus juhtus eraettevõttes (tehas, prügilas, laohoones jne) või põhjustas selle eraettevõtte;
- mõju inimestele ja looduskeskkonnale ulatus eravaldusest kaugemale;
- kaasnes ohtlike ainete emissioon (loetletud Seveso direktiivi lisa 1);
- juhtum leidis aset kuni 2 aastat tagasi.

Analüüsitavaks kaasuseks valiti 2002. aasta jaanuaris toimunud Laguja prügilas põleng, millega kaasnes tugev õhusaaste (vt lisa 1).

Mõlema kaasuse puhul uuriti teabe kättesaadavust nii hädaolukorra ajal kui ka pärast seda.

2. Riikliku keskkonnaseire puhul valiti üks õhuseire ja üks joogivee seire juhtum, seda põhjusel, et TAI meetodika autorite sõnul on nende seirete läbiviimiseks ning tulemustest teavitamiseks igas riigis vajalikud süsteemid tavaliselt olemas. Samuti on õhu ja joogivee kvaliteet väga oluline inimeste tervise seisukohalt.

2.1. Õhuseire kaasuse ehk linna valikul soovitati lähtuda sellest, et

- tegemist oleks suurlinnaga, kus on tööstuse ja liikluse mõju;
- valitud linn oleks suuruselt võrreldav teiste linnadega, mida vaadeldavas projektis on hinnatud (nt Mexico City, Jakarta, Bangkok). Eesti puhul ei olnud võimalik seda arvestada.

Kaasuseks valiti välisõhuseire Tallinnas (vt lisa 2).

2.2. Joogiveeseire kaasuse valikul soovitati lähtuda seiresüsteemist, mida

- viib läbi riigiasutus või riigiga lepingu sõlminud eraettevõtte;
- mis oleks representatiivne ja võrreldav teiste samalaadsete seiresüsteemidega

Kaasuseks valiti joogivee seire Lõuna-Eestis Võru linnas (vt lisa 2).

3. Riiklike keskkonnaseisundi aruannete valikuga seati eesmärgiks kindlaks teha, kas riigiasutused avalikustavad oma aruandeid piisavalt, ja kui nad seda teevad, siis kui põhjalikud need aruanded on. Eeldatakse, et riiklikes aruannetes peegelduvad keskkonnaseisundi muutuste trendid. Kodanikud peavad saama teavet keskkonnatingimuste oodatavatest muutustest ning võimalikest ohtudest. Riiklikes aruannetes sisalduvast infost peab piisama oluliste otsuste langetamiseks ja valikute tegemiseks nii riigi, kohaliku omavalitsuse kui kolmanda sektori tasandil ning see peab pakkuma võimalusi üldsuse harimiseks keskkonnaküsimustes.

Analüüsimiseks tuli valida vähemalt kaks riiklikku keskkonnaseisundi aruannet või nende seeriat. Aruandena kvalifitseerus dokument, mis:

- on kättesaadav Internetis või paberkandjal;
- käsitleb keskkonnakaitsega või loodusvaradega seotud teemat;
- on illustreeritud rohketes joonistega, tabelite ning kaartidega;
- käsitleb terve riigi või selle suurema piirkonna küsimusi;
- on kasulik poliitiliste otsuste langetajatele ning arengu- ja planeeringuspetsialistidele.

Analüüsiks valiti Statistikaameti perioodiline väljaanne Keskkond 2002 ja Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse "Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel" (vt lisa 3).

4. Ettevõtetasandi keskkonnuaruande analüüsitavad kaasused pidid näitama, kas ettevõtted annavad üldsusele ajakohast ning täpset keskkonnateavet. Need asutused on nii kohalike elanike kui ka seadusetegijate peamine tähelepanuobjekt. Sageli kuulub ettevõtte eraisikule ning selle keskkonnajärelevalvet viib läbi riigiasutus.

Metoodika kohaselt tuli nende kaasuste puhul hinnata kaht keskkonnateabe alamkategoriat:

- ettevõtetes koostatavaid tegevuslubade (vee erikasutusluba, välisõhusaasteluba ja jäätmeluba) täitmise aruandeid (ingl k *Compliance reports*);
- riigiasutustes peetavaid saasteainete heite- ja ülekanderegistreid (ingl k *Pollutant transfer and release registers*, PRTR), mis kajastavad mitmesuguste toksiliste ainete sattumist tootmisettevõtetest õhku, vette ja pinnasesse.

Eestis kogutakse ettevõtete saasteandmeid eraldi vee-, õhu ja jäätmeregistrisse. Eesti on ühinenud Århusi konventsiooni PRTR-protokolliga. See näeb ette infosüsteemi loomise, mis on Internetist tasuta kättesaadav ning otsitav mitme parameetri (nt ettevõtte, saasteaine, asukoht) kaudu. Eesti pole nimetatud protokolliga veel ratifitseerinud (eeldatavalt ratifitseeritakse see 2005. aasta lõpuks), mistõttu taolise registri loomine ei ole praegu veel kohustuslik. Samas on Eesti Euroopa Liidu liikmesriigina kohustatud esitama neid andmeid Euroopa Liidu saasteainete heiteregistrile (*European Pollutant Emission Register*, EPER). Andmete edastust kavandatakse 2007. aastal toimima hakka-va ühtse keskkonnaregistri abil, mis liidab seni eraldi peetavad registrid.

Et ühtne register Eestis veel ei toimi, hinnati selle valdkonna tööd nn saastamisaruannete kogumise ja levitamise kaudu.

Metoodika kohaselt oli kõigepealt vaja valida kaks majandussektorit ja seejärel nendest sektoritest viis ettevõtet.

Majandussektori valikul tuli arvestada, et:

- sellel on oluline kaal Eesti majanduses (suur tööandja, toodab suure osa SKP-st või on riigis ainulaadne);
- selle sektori tegevustel on oluline keskkonnamõju;
- aruandeid tegevuslubade täitmise kohta on esitatud vähemalt kahe aasta jooksul;
- sellel on keskkonnakäitumise ja aruandluse representatiivsus / teistega võrreldavus.

Eestis valiti välja järgmised tootmisharud:

- 1) põlevkivi kaevandamine ja sellel põhinev energeetika;
- 2) põllumajandus ja metsandus.

2003. aastal moodustas mäetööstus 1%, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus 2,5%, põllumajandus 2,3% ja metsandus 1,5% SKP-st (Eesti statistika aastaraamat 2004). Nende sektorite osatähtsus SKP-s pole küll kõige suurem, suurima osa (16%) andis 2003. aastal töötlev tööstus. Samas on elektrienergia tootmine poliitiliselt väga oluline sektor ning selle keskkonnamõju on Eestis suurim. Elektrienergia tootmiseks vajalik tooraine saadakse põlevkivi kaevandamise teel ning ka selle sektori keskkonnamõju on väga suur (vt ka lisa 4). Seetõttu käsitletakse neid ühe sektorina.

Põllumajandus ja metsandus mõjutavad Eestis väga paljusid inimesi, kuna selles sektoris töötab suur protsent tööealisest elanikkonnast. 2003. aastal töötas põllumajanduses ja jahinduses 4,3%, metsamajanduses 1,4%, puidutöötlemises 3,7% hõivatutest. Piirkonniti on primaarsektori osatähtsus tööhõives erinev: Kesk-Eestis oli see näiteks 2002. aastal 17,4%, Lääne-Eestis 14,2% ja Lõuna-Eestis 10,8%. Ka põllumajanduse keskkonnamõju on märkimisväärne (vt ka lisa 4). Puidutööstus moodustab suure osa väliskaubandusbilansist. 1998. aastal moodustas puidu ja puidutoodete eksport 5658 mln kr (16% koguekspordist), 2003. aastal 9364,2 mln kr (15%). Ekspordi kaubagrupidest on puit ja puittooted 2003. aastal teisel kohal elektrimasinate ja -seadmete järel, mis moodustas 21% koguekspordist (Eesti statistika aastaraamat 2004). Arvestades, et primaarsektor on maapiirkondades oluline tööhõive seisukohast ning metsamajandusest saab toormaterjali puidutööstus, on nende sektorite ettevõtteid käesolevas töös vaadeldud ühe sektorina.

Kaasuste valikul soovitati ettevõtete puhul lähtuda järgmistest kriteeriumidest:

- kuuluvad väljavalitud tootmisharudesse (ideaaljuhul kolm ettevõtet ühest ja kaks teisest valitud sektorist);
- esitavad tegevuslubade täitmise aruandeid ning andmeid saasteainete heite- ja ülekanderegistrisse;
- vähemalt 10 palgalist töötajat;
- esindavad oma sektori tüüpilist ettevõtet suuruse, keskkonnakäitumise ja aruandluse poolest.

Valitud viis ettevõtet olid Ekseko AS, Riigimetsa Majandamise Keskus, Stora Enso Timber AS, Eesti Põlevkivi AS, Narva Elektri jaamad AS (vt lisa 4).

Kuigi rahvusvaheline metoodika nägi ette vaid vee ja õhu saastamist kajastavate aruannete analüüsi, hindasime Eesti metsandussektori puhul ka metsaraieandmete kättesaadavust. Seda põhjusel, et mets on Eestis väga oluline loodusvara.

Kõigi eelpool loetletud keskkonnateabe liikide kättesaadavust iseloomustati alljärgnevate indikaatorite abil.

INFOSÜSTEEMIDE OLEMASOLU JA KVALITEET:

1. **Esitatava keskkonnateabe kvaliteet**
2. Keskkonnateabe ettevalmistamise regulaarsus
3. Keskkonnateabe andmebaasi olemasolu

VALMISOLEK KESKKONNATEAVET AKTIIVSELT JA PASSIIVSELT LEVITADA

4. **Keskkonnateabe kättesaadavus Internetist**
5. **Üldsuse teavitamine massiteabevahendite kaudu**
(eriti oluline hädaolukordade ja riiklike keskkonnaseisundi aruannete puhul)
6. **Üldsuse vaba juurdepääs keskkonnateabele**
(eriti oluline regulaarse keskkonnaseire tulemuste levitamise puhul)
7. Keskkonnateabe aktiivse levitamise sihtgrupid
8. Valmisolek ette valmistada eri tüüpi teabematerjale eri sihtgruppidele
9. Teabenõudele vastamise kiirus

KESKKONNATEABE KVALITEET

10. Avalikustatud keskkonnateabe kvaliteet
11. **Avalikustatava keskkonnateabe ajakohasus**
(vähem oluline ainult riiklike keskkonnaseire aruannete puhul)

Paksu kirjaga esile toodud indikaatoreid loeti esmatähtsateks iseloomustamiseks juurdepääsu keskkonnainfole. Mõne teabeliigi puhul ei olnud mõni indikaator asjakohane.

Igale indikaatorile sai vastuse valida 3–4 variandi hulgast, kusjuures esimene väärtus oli kõige madalam ja viimane kõige kõrgem (vt ka ptk 2.2.). Vastusevariandi valikul kasutati järgmisi allikaid:

- analüüsi mitmesuguseid materjale (seonduvad koduleheküljed, dokumendid, artiklid);
- intervjuueriti ajakirjanikke ja vastutavaid ametnikke;
- esitati teabenõuded ametnikele ja ettevõtetele.

2.4.3 Osalemise kaasuste valik ja analüüsimetoodika

Riigi- ja piirkondliku otsustamise kaasuste valikul lähtuti järgmistest põhimõtetest:

- kaasused esindavad otsuse erinevat mõjuulatust (riigi/piirkonnatasand);
- esindavad erinevaid otsustamistüüpe (poliitika, strateegia, programm, kava, seaduseelnõu);
- on koostatud riigi suuremates ressursi- või saastemahukates majandussektorites;
- on representatiivsed vastavale sektorile ja otsustamise tüübile (st mitte parim või halvim näide). Tüüpiline näide esindab standardseid osalemisvõimalusi ja üldsuse kaasamise määrasid;
- on võimalikult värsked, mitte vanemad kui 5 aastat.

Üldsuse osalemist poliitikate, strateegiate, kavade, programmide ja seaduseelnõude ettevalmistamisel hinnati viie kaasuse alusel (vt tabel 1 ja lisa 5). Edaspidi nimetatakse neid dokumente lühidalt poliitikateks/õigusaktideks.

Projektitasandi kaasuste valiku põhimõtted sarnanevad eelmistega:

- kaasused esindavad arendustegevust olulise keskkonnamõjuga majandussektoris;
- vähemalt üks näide on samast sektorist, kust on valitud üks esimese rühma kaasus;
- vähemalt üks näide sisaldab keskkonnamõju hindamist;
- on representatiivne projekti või otsuse tüübile, s.t kajastab standardseid osalemisvõimalusi ja üldsuse kaasamise määrasid.

Üldsuse osalemist projektitasandi otsustamises hinnati kahes kaasuses (vt tabel 1 ja lisa 6).

Näitajad, mille alusel üldsuse osalemist hinnati, on jagatud kolme rühma:

JUURDEPÄÄS INFORMATSIOONILE OTSUSTAMISE KÄIGUS

1. **Esialgsest tööversioonist teavitamise aeg**
2. **Osalemist toetava informatsiooni kvaliteet.** Otsuse tegemiseks vajalik info sisaldab:
 - a) koostatava dokumendi seletuskirja;
 - b) alternatiivide kirjeldust ja nende keskkonnamõju hinnangut (ingl k *environmental impact assessment*);
 - c) otsuse projekti või kavandatava protsessi kirjeldust (nt algatamine, osalemisvõimalused, avaliku arutelu aeg ja koht)
 - d) teavet selle kohta, millal, kus ja kuidas edaspidi infot jagatakse;
 - e) teavet selle kohta, kuidas üldsus saab esitada ettepanekuid või küsimusi;
 - f) teavet selle kohta, milline keskkonnavaline taustamaterjal on kättesaadav jms.
3. **Poliitikate/õigusaktide või projektdokumentatsiooni (sh lubade) olemasolu avalikes andmebaasides ja registrites.**
4. Poliitikate/õigusaktide väljatöötamise või projektitasandi arendustegevuse kavatsusest teavitamine.
5. Lõppotsusest üldsusele teadaandmise aeg pärast otsuse vastuvõtmist.
6. Poliitikate/õigusaktide lõppdokumendi või projektitasandi kavatsuste, tööversiooni, lõppotsuse levitamiseks kasutatud vahendid ja vormid (pressiteade, sisukokkuvõte, väljaanne, Interneti-postitus, avaldamine ametlikes teadaannetes, saatmine raamatukogudele, tutvustamine avalikul foorumil jne).
7. Tööversiooni edastamine kõikidele tõenäoliselt mõjutatud elanikegruppidele.

OSALEMISVÕIMALUSED

8. **Poliitikate/õigusaktide või projekti ulatuse või parameetrite (lähteülesande) määratlemisel kasutatud väline konsultatsioon.**
9. **Poliitikate/õigusaktide väljatöötamisel korraldatud avalikud arutelud.**
10. Poliitikate/õigusaktide väljatöötamisel rahvusvahemuste ning projektide arendamisel nendest mõjutatava elanikkonna kaasamine.
11. Ettepanekute esitamise perioodi kestus.
12. Üldsuse kaasamine poliitikate/õigusaktide rakendamisse ja ülevaatamisse või projektitasandi otsuse ülevaatamisse.

OSALEMISE VÄLJUNDID

13. **Konsultatsioonide tulemuste osalejatele edastamise kiirus.**
14. Üldsuse osalemise tulemusel saadud seisukohtade arvestamine lõppdokumendis.
15. Mõjutatud elanike või huvirühmade osalemine projektitasandi otsuse rakendamisel.

Igas rühmas on paksus kirjas toodud esmatähtsad indikaatorid, mistõttu indikaatorid ei ole otsustamise käigu suhtes ajaliselt järjestatud. Kokku hinnati mõlemal tasandil 14 näitajat (9. – ainult riigitasandi kaasustes; 14. – ainult projektitasandi kaasustes).

Nimetatud näitajate abil püüti leida vastus alljärgnevatele põhiküsimustele:

- **Keda kaasatakse?** Kaasamine peab hõlmama nii mõjutatud kui huvitatud pooli, eriti esimesi. Kas on olemas toimiv süsteem kõikide asjaliste kaardistamiseks, teavitamiseks ja osalema kutsumiseks? Kas kohalikud elanikud on aktiivselt kaasatud, kui langetatav otsus puudutab kohalikke olusid? Kas üldsust teavitatakse õigeaegselt?
- **Kas üldsus saab osaleda igal otsustusprotsessi etapil?** Osalemine peaks olema võimalik alates protsessi algatamisest kuni lõppotsuse elluviimise järelevalveni. Kui huvigruppe ei

kaasata lahenduse leidmisele, vaid alles siis, kui sisuline otsus on juba tehtud, tekitab see kindlasti ka vastuseisu.

- **Kas osalemiseks vajalik informatsioon on kättesaadav?** Milliseid vorme ja vahendeid teabe edastamiseks kasutatakse? Ühe sidevahendi kasutamine ei pruugi tagada juurdepääsu kõikidele, olenevalt dokumendist võib osutada vajalikuks lisada kavandatava tegevuse mit-tetehniline kokkuvõte jms.

Hindamiseks uuriti kaasustega seonduvaid dokumente, viidi läbi intervjuusid ja kirjalike küsitlusi ametnike või üldsuse esindajatega.

2.4.4 Kohtusse pöördumise kaasuste valik

Kohtumõistmisele juurdepääsu hindamise metoodika ei ole TAI projektis praegu veel täpselt välja töötatud. Seetõttu on selles osas piiratud vaid põgusa ülevaatega juurdepääsu võimalustest ja sellega seotud kaasustest. Kaugeleulatuvaid järeldusi veel teha ei saa.

Tegeliku olukorra analüüsimisel lähtuti kahest olulisemast keskkonnaalasest juhtumist, mis on jõudnud Riigikohtu otsuseni (põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava ja Jämejala pargiga seotu). Mõlemad sisaldavad keskkonnaorganisatsioonide kaebeõiguse ja projektitasandi ning poliitikate tasandi otsuste (kavad, programmid, poliitika) vaidlustamise seisukohalt põhjapanevaid küsimusi ja vastuseid.

2.4.5 Suutlikkuse tõstmise kaasuste valik ja analüüsimetoodika

Metoodika kohaselt tuli valitsuse suutlikkuse tõstmise hindamiseks välja valida kolm ministeeriumi, üks halduskohus ja üks keskastme kohus. Kuigi osalemine otsustamises vajab palju mitmesuguste oskustega inimesi, analüüsi siinkohal ministeeriumide ametnike ja kohtunike teadlikkust. Kui ametnikud ja kohtunikud pole juurdepääsu põhimõttega kursis või ei soovi üldsust neis küsimustes aidata, siis on väga ebatõenäoline, et informatsioon on kättesaadav, üldsus osaleb otsustamises ja saab kohtu kaudu õigusi nõuda.

Eesti ministeeriumidest hinnati käesolevas töös Keskkonnaministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Justiitsministeeriumi. Esimese kahe nimetatud ministeeriumi igapäevane töö on väga tihedalt seotud kõigi kolme Århusi konventsiooni sambaga. Justiitsministeeriumi haldusalasse kuuluvad aga kohtud, mille kaudu inimestel on võimalik õigust nõuda, juhul kui nende õigusi rikutakse. Kohtutest valiti välja Tallinna Halduskohus ja Tallinna Ringkonnakohus (vt lisa 7).

Selleks et hinnata üldsuse suutlikkuse tõstmist ehk valitsuse jõupingutusi harida inimesi juurdepääsu põhimõtete osas, hinnati nelja ministeeriumi (Keskkonnaministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Justiitsministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium), küsitleti üht kooli (Luunja Keskool) ning kaht valitsusvälist keskkonnaorganisatsiooni (ELF ja ERL). (Vt lisa 8.) Otsustamises osalemiseks peavad inimesed mõistma keskkonnamuresid. Seetõttu hinnati selles peatükis Eesti loodushariduse seisu, küsitledes Haridusministeeriumi töötajat ja ühe tavalise kooli loodusteaduste õpetajat. Keskkonnaorganisatsioonid hõlbustavad inimeste õiguste rikkumise korral juurdepääsu kohtumõistmisele. Seetõttu küsitleti ka kahe VVO (ELF ja ERL) esindajaid. ELF on ainus keskkonnaorganisatsioon Eestis, mis pakub üldsusele keskkonnaõigusabi. ERL tegeleb planeeringute jälgimisega.

Suutlikkuse tõstmist hinnati järgmistest aspektidest (paksus kirjas on prioriteetsed indikaatorid):

VALITSUSE SUUTLIKKUSE TÕSTMINE

- I. INSTITUTSIOONILINE TUGI
 - 1. Valitsuse investeeringud, et tagada vastavus juurdepääsu põhimõtete alastele õigusaktidele.** Valitsuse investeeringute all hinnati seda, kas valitsusasutuses töötab inimene, kes vastutab ametkonna tegevuse vastavuse eest juurdepääsu reguleerivatele õigusaktidele.
 2. Valitsusametnikele vajalik juurdepääsu põhimõtete alane koolitus.
 3. Kohtunikele vajalik juurdepääsu põhimõtete alane koolitus. Valitsusametnikele ja kohtunikele ettenähtud koolitus pidi olema toimunud suhteliselt hiljuti ning tehtud kättesaadavaks kõikidele ametnikele või kohtunikele. Lisaks uuriti, kas ametkondades või kohtutes on levitatud juurdepääsu põhimõtete alaseid juhendmaterjale.

ÜLDSUSE SUUTLIKKUSE TÕSTMINE

- I. INFORMATSIOONI KÄTTESAADAVUS AMETKONDADEST
 - 1. Volitus ja kontaktandmed**
 2. Juhendmaterjalid informatsiooni kättesaamise kohta
 3. Juhendmaterjalid otsustamises osalemise kohta
 4. Juhendmaterjalid õiguste rikkumise korral kohtusse pöördumise kohta
 5. Juhendmaterjalide tõlked rahvusvahemuste keeltesse
- II. VALITSUSE TOETUS VVO-dele JA KESKKONNAHARIDUSELE
 - 6. Valitsuse pakutav raha VVO-de tegevuse toetamiseks**
 - 7. Õpetajate koolitus ja keskkonnaharidust toetavad õppematerjalid**
 - 8. Keskkonnahariduse õppekava**
 9. Iseseisva professionaalse õigusabi toetamine

Ka siin tuli igale indikaatorile valida vastus 3–4 variandi hulgast, sealjuures esimene väärtus oli kõige madalam ja viimane kõige kõrgem.

3 Informatsiooni kättesaadavus

3.1 Sissejuhatus

Keskkonnateabe e keskkonnainfo kättesaadavus aitab nii üksikisikul kui organisatsioonil langetada mõistlikke otsuseid ja teha õigeid valikuid. Keskkonnainfo kättesaadavus võib isikute jaoks olla otsustava tähtsusega, aidata neil igapäevaseid otsuseid teha või pikaajalisi tegevusplaane koostada. Eri tüüpi keskkonnateavet vajatakse hädaolukorra ajal või selle järgsel tegutsemisel (nt kas tohib teatud kaevu vett juua, kas lubada allergikust last kooli kõrgema õhusaastusega päeval). Ettevõtetasandi keskkonnainfo üldsusele kättesaadavus sunnib ettevõtet oma juhtimist ja keskkonnategevust paremini korraldama.

Selles valdkonnas hinnati keskkonnateabele juurdepääsu reguleerivaid õigusakte ning nelja liiki keskkonnateabe kättesaadavust (kaasuste valik on esitatud tabelis 1 ja peatükis 2.4.2). Need teabeliigid olid:

- Avalik teave hädaolukordade ja keskkonnaõnnetuste kohta
- Riikliku keskkonnaseire tulemused
- Riiklikud keskkonnaseisundi aruanded
- Ettevõtte tasandi keskkonnaaruanded

3.2 Analüüs

3.2.1 Õiguslik regulatsioon

Keskkonnainfo kättesaadavuse õigusliku regulatsiooni kohta ei ole Eestis eraldi seadusi. Keskkonnainfo taotlemist huvitatud isiku poolt ning ka info levitamist reguleerib eelkõige avaliku teabe seadus. Analüüs kinnitas, et avaliku teabe seadus on piisavalt täpne, tagades igaühele juurdepääsu avaliku võimu asutuse valduses olevale teabele. Piirangud teabe väljastamisele on esitatud ammandava loeteluna. Avaliku teabe seaduse kohaselt on teabevaldajal kohustus avalikustada mh andmed keskkonnaseisundi, keskkonnakahjustuste ja ohtlike keskkonnamõjude kohta. Seega on olemas seadustatud nõue keskkonnaseisundi aruannete levitamiseks ja seda nõuet ka tegelikkuses järgitakse (vt ptk 3.2.2).

Kui keskkonnaregistri seadusega asutatud Keskkonnaregister täielikult toimima hakkab (aastal 2007), talletatakse olulisem osa keskkonnateabest just seal. Keskkonnaregistri andmed on siis avalikult kasutatavad.

Miinustena tuleb esile tuua, et tänased seadused ei kohusta uurima õnnetuse tagajärgi keskkonnale ja inimeste tervisele ning nendest üldsust teavitama. Samuti ei täpsusta seadused, millal ja millist teavet tuleb inimestele edastada õnnetuse ajal.

Seadusandjal tuleks kaaluda allpool toodud ettepanekuid.

Õnnetuste kohta edastatava info puhul peaks seadustes, kriisireguleerimiskavades või konkreetse ettevõtte hädaolukorra lahendamise kavas olema kirjas üldsusele info edastamise kord – kohustatud subjektid, info sisu, edastamisaeg, infokanalid. Samuti peaks olema sätestatud õnnetuste tervise- ja keskkonnamõju hindamise kohustus ning selle aruande avalikustamise kord.

Keskkonnaseire andmete kättesaadavuse tagamisel tuleb arvestada seda, et inimene hakkab oma kodukohaga või mõne muu paikkonnaga seotud teavet kõigepealt otsima kohaliku omavalitsuse koduleheküljelt. Keskkonnaseire andmestiku ja kodulehe vahel võiks olla link, mille saaks tekitada ka ilma seadust (avaliku teabe seadust või keskkonnaseire seadust) muutmata.

Ettevõtetasandi info kättesaadavuse seisukohast on oluline, et kõigi tegevuslubade puhul (vesi, õhk, mets, jäätmed, maavarad, kompleksluba) oleks ettevõttele pandud selge kohustus esitada loa-ga seotud tingimustele vastavuse, saasteainete keskkonda viimise või loodusvarade kasutamise aruanded loa väljaandjale ja Keskkonnainspeksioonile. Samuti peaksid need aruanded olema tehtud avalikult kättesaadavaks.

3.2.2 Tegelik olukorra analüüs

Informatsiooni kättesaadavuse kaasuste hindamise tulemused ehk tulemikaardid (ingl *scorecards*) on toodud lisades 9–12. Alljärgnevat tabelites näidatakse hinnangut kolmeastmelisena: olukord on kas väga hea, keskpärane või halb; “–” tähendab, et olukorda pole võimalik hinnata.

Keskkonnainfo kättesaadavus hädaolukorra ajal ja selle järgselt

Analüüsitud kaasuste alusel võib öelda, et massiteabevahendites on hädaolukordi hästi kajastatud ning seetõttu on informeeritute ring lai. Päästeteenistuse avalike suhete peaspetsialisti sõnul on ametkonnas ülesannete jaotus ja tegevuskava hästi paigas. Samas selgus küsitlustest, et esimesed ajaleheartiklid naftalekke kohta Muuga sadamas ilmusid eelkõige ajakirjanike initsiatiivil, kuna sadama juhtkond ega ka Alambra kapten pressiteadete väljastamisega ei kiirustanud.

Õnnetuse ajal edastatud info on analüüsitud kaasuste põhjal olnud ebapiisav või vasturääkiv, nt info Alambra lekke ulatuse või Laguja põlengu kohalike inimeste tervisele ohtlikkuse kohta. Hädaolukorrast on teavitatud õigeaegselt, kuigi pärast info edastamist üldsuse hulgast aktiivset abijõudu koristus- või kustutustöödele ei saanud.

Teave uuritud hädaolukordade kohta leiti otsingusõna sisestamisega kergesti üleriigiliste ajalehtede (Päevaleht, Postimees) arhiivist Internetist. Miinusena võib aga välja tuua selle, et vastutavate ametkondade kodulehtedelt (Päästeteenistus www.rescue.ee, Keskkonnainspeksioon www.kki.ee) vajalikku kroonikalinki ei leitud. Nõo valla lehe (www.nvo.ee) mitmed 2002. aasta numbrid on kodulehelt puudu, kuigi vallaelanike andmeil sisaldasid just need elanike kirjutisi õnnetusjuhtumi kohta Laguja prügilas.

Eesti seadused ei kohusta uurima hädaolukorra või õnnetusjuhtumi järgset tervise- ja keskkonnamõju. Tegelikult seda vahel siiski tehakse, nt uuriti Laguja põlengu tervise- ja keskkonnamõju ning uuringu tulemused avalikustati Nõo valla lehes.

Tabel 2 üldistab lisas 9 toodud hädaolukordade teabe kättesaadavuse tulemikaarti. Olukorra hinnang on antud kokkuvõtvalt, lähtudes kolmest aspektist: info kättesaadavuse seadustatud nõuded, selle toimimine tegelikkuses ning edastatud info kvaliteet.

Tabel 2. Info kättesaadavus hädaolukorra ajal ja järgselt

	Hädaolukorra ajal	Hädaolukorra järgselt
Info kättesaadavuse seadustatud nõuded	keskmine	–
Info kättesaadavus hinnatud kaasuste põhjal	väga hea	keskmine
Info kvaliteet hinnatud kaasuste põhjal	keskmine	keskmine

Kokkuvõtvalt võib öelda, et hädaolukordade ja keskkonnaõnnetuste ajal on seadustatud kohustus infot ette valmistada, kuid teavitamise kord ja protseduur on määratlemata. Hädaolukorra ajal on info olnud üldiselt hästi kättesaadav, eelkõige tänu ajakirjanduse aktiivsusele. Kuid hädaolukorrajärgset käitumist ei ole veel seadustatud. Õigusaktidest selle kohta tegutsemisjuhiseid ei leia ning seetõttu käituti ka hinnatud kaasuste puhul selles osas erinevalt (nt Internetist on infot õnnetuse tagajärgede kohta raske leida, kuid samas saadi teabenõudele kiire vastus).

Õhu- ja joogiveeseire kohta käiva info kättesaadavus

Üldiselt võib öelda, et keskkonnaseire on regulaarne ja põhjalik. Kolm täisautomaatset mõõtejama Tallinnas (Viru, Õismäe ja Rahu) määravad välisõhu NO₂, O₃, SO₂, CO ja tahkete osakeste sisaldust ning loomaaia territooriumil asuva 24 m kõrguse meteomasti abil mõõdetakse kord tunnis temperatuuri, temperatuuride erinevust 8 m ja 2 m kõrgusel, õhuniiskust, õhurõhku, tuule kiirust ning suunda.

Joogivees määratakse vastavalt vajadusele nii mikrobioloogilisi (*E. Coli*, *coli*-laadsed) kui keemilisi (ammoonium, elektrijuhtivus, pH; lõhn, värvus, hägusus, maitse) näitajaid. Süvakontrolli puhul määratakse ka pestitsiidide ja polütsükliiliste aromaatsete süsivesinike sisaldust, enterokokkide ning termotolerantsete *coli*-laadsete mikroorganismide sisaldust joogivees.

Seireandmete avalikustamise seisukohast on seadused liiga üldised. Õhuseireandmeid, mida haldab Keskkonnaministeerium, on tunduvalt lihtsam kätte saada kui joogiveeseireandmeid (Sotsiaalministeeriumi haldusala). Samas oli Tervisekaitsetalitus käesoleva projekti läbiviimise ajal koostöös Hollandi ekspertidega käivitamas joogiveeseireandmete senisest parema avalikustamise projekti.

Ka omavalitsustes ei ole olukord ühesugune. Suurematel omavalitsustel (nt Tallinn) on värsked (iga päeva) õhuseireandmed Internetis avalikustatud ning saab vaadata ka graafikuid valitud ajaperioodide kohta (vt <http://veeb.tallinn.ee/keskkond/ohk.php>). Joogiveeseireandmed (ja muu keskkonnakaitseteave) ei olnud Võru linna kodulehel. Üks üldistav graafik põhjavee keemiliste näitajate kohta leidis vaid Võru maakonna kodulehel.

Teabenõudele said hindajad üldjuhul kiire vastuse: Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Ameti keskkonnakaitseosakonnast ja Võru Tervisekaitseinspeksioonist. Samas ei saadud mingit teavet Tervisekaitsetalituse Lõuna-Eesti laborist, vaatamata korduvale ühendusevõtmisele nii e-posti kui telefoni teel.

Üldsusele edastatav teave seiretulemuste kohta on kvaliteetne ja ajakohane (kuue kuu vanused joogiveeandmed ja ühe tunni vanused õhuandmed). Joogivee kohta annab Võru Tervisekaitseinspeksioon välja pressiteateid siis, kui tegemist on terviseohtlike olukordadega.

Üldiselt võib juurdepääsu seireandmetele hinnata heaks või isegi väga heaks (vt tabel 3, tugineb lisale 10). Seireandmete kogumine on tagatud, kuid nende levitamise osas on seadused üldsõnalised. Hinnatud kaasuste põhjal võib öelda, et õhuseireandmeid saab paremini kätte kui joogivee omi. Seireandmete kvaliteet on väga hea (möödetakse erinevaid parameetreid ja info on õigeaegne).

Tabel 3. Seireandmete kättesaadavus

	Õhuseire	Veeseire
Info kättesaadavuse seadustatud nõuded	keskmine	keskmine
Info kättesaadavus hinnatud kaasuste põhjal	väga hea	keskmine
Info kvaliteet hinnatud kaasuste põhjal	väga hea	väga hea

Riiklike keskkonnaseisundi aruannete kättesaadavus

Riiklike keskkonnaseisundi aruannete koostamiseks ja levitamiseks on olemas seadustatud kohustus ning viimase kümne aasta jooksul on koostatud mitmeid riigi- või regioonitasandi keskkonnaseisundi aruandeid: Statistikaameti igaaastane väljaanne Keskkond (alates 1999. aastast); Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse väljaanne Keskkond (1993, 1994, 1995, 1996, 1997); Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse "Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel" (2000); Balti Keskkonnafoorum *Baltic State of the Environment Report based on environmental indicators* (1998, 2000) jne.

Käesoleva töö jaoks väljavalitud aruanded Keskkond 2002 ja "Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel" on üldsusele üsna hõlpsasti kättesaadavad kas Internetist, trükistena väljaandja raamatukogust või avalikest raamatukogudest.

Nimetatud aruanded on kvaliteetsed (kasutatakse arvnäitajaid, tabeleid, skeeme, trende) ja ajakohased (aastavanused).

Miinuskuul on aga see, et alati ei vastatud teabenõudele (nt Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus). Samuti on vähe lihtsaid, kindlale sihtgrupile mõeldud keskkonnastatistika infomaterjale. Nendele nõuetele vastavaks võib pidada vaid Statistikaameti väljaannet "Keskkond arvudes". Statistikaameti koduleheküljel on ka kooliõpilastele mõeldud Koolinurk, kuid keskkonnaandmeid seal ei kajastata. Kui sihtgruppideni jõudmiseks saaks kasutada erisuguseid materjale, oleks üldsusel ka hõlpsam teabest aru saada.

Tabel 4. Keskkonnaseisundi aruannete kättesaadavus

	Keskkonnaseisundi aruanded
Aruannete kättesaadavuse seadustatud nõuded	väga hea
Aruannete kättesaadavus hinnatud kaasuste põhjal	keskmine
Aruannete kvaliteet hinnatud kaasuste põhjal	väga hea

Tabelist 4 (lisa 11 üldistus) on näha, et seadusandlikult on keskkonnaseisundi aruannete koostamine ja levitamine hästi tagatud. Hinnatud kaasuste põhjal on aruannete kättesaadavus erinev.

Üldsuse juurdepääs keskkonnaaruannetele on tagatud avalikes institutsioonides, puudus on aga sihtgruppidele sobivatest lihtsatest materjalidest. Keskkonnaseisundi aruannetes sisalduva info kvaliteet on väga hea.

Ettevõttetasandi keskkonnaaruanded

Ettevõttetasandi keskkonnaandmete kättesaadavuse puhul hinnati seda, kuidas üldsus pääseb ligi ettevõtete vastavusaruannetele ehk ettevõtete koostatavatele tegevuslubade täitmise aruannetele. TAI projektis on vaadeldud välisõhusaasteloa ja vee erikasutusloa aruandeid. Kuna üks valitud sektor oli metsandus, siis analüüsiti metsandusettevõtete puhul ka üldsuse ligipääsu metsaraie tegelikele andmetele.

Avaliku teabe seaduse kohaselt peaksid keskkonnakaitseametnike käsutuses olevad ettevõttetasandi saastearuanded olema üldsusele kättesaadavad (teabenõude esitamise korral). Kuid Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse spetsialistid peavad otstarbekaks vaid tootmisharu keskmiste näitajate avalikustamist ning ettevõttetasandi keskkonnaaruannete andmetele pääsevad ligi ainult oma töötajad. Samas on Internetis avalikustatud saastelubade väljaandmise tingimused.

Kuigi seadus seda ei nõua, koostavad mitmed suured ettevõtted üldsusele mõeldud keskkonnaaruandeid (näiteks avalikustab AS Eesti Energia oma saastekogused iga jõujaamade kohta eraldi). Seetõttu on ettevõtete saasteandmed tihtipeale kättesaadavad ettevõtetest, kuid mitte Keskkonnaministeeriumist.

Samuti tuleb tõdeda, et Keskkonnaministeerium ja selle allasutused käituvad ettevõttetasandi saastearuannete päringute saamisel erinevalt. Näiteks Info- ja Tehnokeskus ei väljastanud saastearuannetes sisalduvat teavet, kuid selgitas telefonikõnes teabe avalikustamise põhimõtteid ja andis küsitud ettevõtte kohta kontakttelefoni numbri, Ida-Virumaa KKT ei vastanud teabenõudele, Järvamaa ja Viljandimaa KKT andsid infot üksikettevõtte kohta.

TAI projekti läbiviimise ajal ei saanud teabevaldajale teabenõuet esitada ilma teabenõude põhjust sisestamata.

Positiivseks tuleb hinnata saastearuannete koostamise ja esitamise regulaarsust.

Eestis kogutakse ettevõtete saasteandmeid eraldi vee-, õhu- ja jäätmeregistrisse. Eesti on ühinenud Århusi konventsiooni PRTR-protokolliga. See näeb ette inimestele Internetist tasuta kättesaadava infosüsteemi loomist, mis on otsitav mitme parameetri (nt ettevõtte, saasteaine, asukoht) kaudu. Eesti pole nimetatud protokolliga veel ratifitseerinud (eeldatavalt ratifitseeritakse see 2005. aasta lõpuks), mistõttu taoline register ei ole Eestile veel kohustuslik. Samas on Eesti Euroopa Liidu liikmesriigina kohustatud esitama vastavad andmed Euroopa Liidu saasteainete heiteregistrile (*European Pollutant Emission Register*, EPER). Andmete edastamine on kavandatud 2007. aastase, kui hakkab toimima ühtne Keskkonnaregister, mis liidab seni eraldi peetavad registrid. Samas ei taga keskkonnaregistri seadus üldsuse juurdepääsu registrile Interneti kaudu.

Tabelis 5 on toodud üldistatud tulemused (lisa 12 põhjal) ettevõttetasandi keskkonnaandmete kättesaadavuse kohta. Ettevõtete saasteandmete levitamise ja konfidentsiaalsuse nõuded võiksid olla õigusaktides täpsemalt sätestatud. Ametnikud peavad neid andmeid salajasteks ning seetõttu oli ka hinnatud kaasuste puhul sellele infole valitsusasutustes ülimalt keeruline juurde pääseda. Küll aga võis ettevõtete vastavusaruandeid kätte saada enamikust ettevõtetest. Seetõttu hinnati tegelikku olukorda nende andmete kättesaadavuse osas keskmiseks.

Tabel 5. Ettevõttetasandi keskkonnaandmete kättesaadavus

	Ettevõttetasandi aruanded
Aruannete kättesaadavuse seadustatud nõuded	keskmine
Aruannete kättesaadavus hinnatud kaasuste põhjal	keskmine
Aruannete kvaliteet hinnatud kaasuste põhjal	väga hea

3.3 Järeldused

Analüüsi tulemusena võib öelda, et Eesti seadused ei sätesta väga detailselt, missugust infot ja kuidas valitsusasutused peavad levitama. Infot avalikustatakse peamiselt teabenõudele vastamise teel. Avaliku teabe seaduses on sätted nii teabenõude kohta kui ka selle kohta, milline teave ei kuulu väljastamisele. TAI projekti kogemuse kohaselt ei saa küsija aga tihtipeale teabenõudele vastust: kümnest Keskkonnaministeeriumile ja selle allasutusele esitatud teabenõudest saadi vastus seitsmele. Kolme teabenõude puhul jäi aga selgusetuks, kas need läksid kaduma saatmise, menetlemise või vastamise käigus.

Samuti võib märgata, et ametkondades ei edene info avalikustamine ühtmoodi. Näiteks sai Keskkonnaministeeriumi haldusalas olevaid andmeid tunduvalt lihtsamini kätte kui Sotsiaalministeeriumi andmeid.

Seadusandliku poole pealt ei nähta Eestis ette vaid hädaolukorrajärgset teavitamist, võimaliku terise- ja keskkonnamõju uuringuid ei pea läbi viima. Mõnel juhul (nt Laguja prügilä põleng) on seda siiski tehtud.

Kõige raskemini saab täna kätte riigiasutustes talletatud ettevõttetasandi keskkonnaandmeid. Ametnikud ei soovi väljastada ettevõtete saasteandmeid, kuna mõni ettevõtte peab seda ärisaladuseks. Århusi konventsiooni kohaselt ei ole ettevõtete saasteandmed salajased. Konkreetse ettevõtte andmeid õnnestub tihtipeale saada ka otse ettevõttest. Mõne aasta pärast peaks neid andmeid ka valitsusasutusest kätte saama, kuna siis rakendub täies mahus Keskkonnaregister. Samas ei taga keskkonnaregistri seadus üldsuse juurdepääsu registrile Interneti kaudu.

Analüüsi tulemusena selgusid keskkonnateabe kättesaamisega seoses järgmised positiivsed aspektid:

- keskkonnainfot toodetakse regulaarselt;
- üldsusele edastatav teave on ajakohane;
- üldsusele kättesaadav teave on kvaliteetne.

Negatiivseks osutus aga see, et

- keskkonnainfo konfidentsiaalsuse nõuded on täpselt määratlemata;
- informatsiooni saajate ring on kitsas;
- otsitav teave ei ole tihtipeale Internetist kättesaadav.

Tabelis 6 on esitatud tugevad ja nõrgad kaasused. Siinjuures tuleb silmas pidada, et tugevad kaasused ei tähenda veel parimat võimalikku olukorda ning nõrgad kaasused ei tähenda halvimat võimalikku käitumist.

Tabel 6. Keskkonnainfo kättesaadavuse tugevad ja nõrgad kaasused

Tugevad kaasused	Nõrgad kaasused
Õhuseireandmed	Hädaolukorrajärgne teavitustöö
Hädaolukorras info edastamine	Ettevõtetasandi saasteandmed
Keskkonnaseisundi aruanded	Joogiveeseireandmed

ERNITS

4 Otsustamises osalemine

4.1 Sissejuhatus

Üldsuse kaasamine võib otsustamist mitmeti mõjutada. Kui üldsuse panus on ulatuslik ja sisuline, aitab see otsusetegijail:

- kaaluda erinevaid vaatenurki ja valikuid probleemi lahendamisel;
- koguda uut keskkonna-, sotsiaal- ja majandusalast teavet;
- siduda otsustamisel keskkonna-, sotsiaal- ja majandusvaldkonna mõjusid;
- langetada õiglasi, õiguspäraseid ja keskkonnahoidlikke otsuseid;
- ennetada konflikte, viies asjalisi ja huvigruppe kokku otsustamise alguses, kui on võimalik veel muudatusi teha.

Üldsuse osalemine võib olla nii passiivne (teabe saamine või andmine) kui aktiivne (konsultatsioonid). Efektive konsultatsioon eeldab otsusetegijate tahet ja paindlikkust võtta arvesse huvigruppide ettepanekuid ja arvamusi. Üldsuse osalemise järgmine aste tähendab huvigruppidega konsensusele jõudmist või läbirääkimist lõppotsuse suhtes. Kõige lõpuks võib osalemises sisalduda ka koosjuhtimine, s.t vastutuse võtmine otsuse elluviimisel või kokkulepitud eesmärgi suunas püüdellemisel.

4.2 Analüüs

4.2.1 Õiguslik regulatsioon

Keskkonnanähtude osalemise garantii sisaldub Eesti õiguskorras Århusi konventsiooni artiklites 6 (eritegevused), 7 (programmid, poliitika, kavade) ja 8 (üldkohustuslikud õigusaktid).

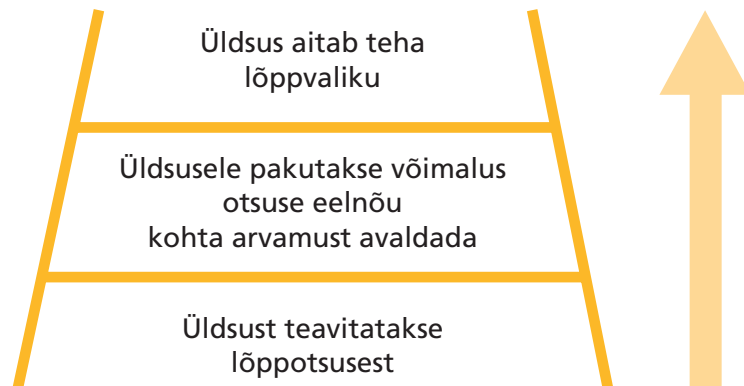
Olulisi puudusi täheldati **strateegiate, poliitika, programmide ja kavade ning üldkohustuslike õigusaktide** ettevalmistamises osalemise regulatsioonis.

Avaliku teabe seadus nõuab:

- 1) ministeeriumides valminud seaduste ja Vabariigi Valitsuse määruste eelnõude avalikustamist koos seletuskirjadega nende kooskõlastamiseks saatmisel ja Vabariigi Valitsusele esitamisel;
- 2) ministri ja kohaliku omavalitsuse organite määruste eelnõude avalikustamist koos seletuskirjadega enne nende vastuvõtmiseks esitamist;
- 3) kontseptsioonide, arengukavade, programmide ja muude üldise tähtsusega projektide eelnõude avalikustamist enne pädevatele organitele heakskiitmiseks esitamist.

Kodanikelt ja vabaühendustelt saabunud ettepanekutele on vaja vastata avaldustele vastamise seadusega ettenähtud korras ühe kuu jooksul. Riigikogu menetluses olevamärgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise seaduse järgi tuleks märgukirjale vastamisel selgitada põhjust, miks esitatud seisukohta või ettepanekut arvestati või ei arvestatud.

Seega võimaldab see regulatsioon keskmisel tasemel osalemist poliitikadokumentide ja õigusaktide väljatöötamises (vt ka joonis 1).

Joonis 1. Üldsuse osalemise redel (A-lus: Merisaar et al., lk 64.)

Puudusena tuleks näha üldsuse osalemise regulatsiooni konarlikku ühilduvust üldsuse osalemisega õigusaktide väljatöötamises, näiteks ei anta õigusaktide kommenteerimiseks konkreetseid mõistlikke tähtaegu ning üldsuse ettepanekuid vaadatakse riigiasutuste ettepanekutest lahus.

Üldsuse osalemise paremaks tagamiseks tuleks kaaluda järgmisi ettepanekuid.

1. Haldusmenetluse seaduses või märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise seaduses või mõnes muus õigusaktis tuleks sätestada õigusakti eelnõu kohta esitatud märgukirjale vastamise eriregulatsioon, mis arvestaks eelnõu menetlemise tähtaegu.
2. Seaduste ja Vabariigi Valitsuse määruste eelnõude ametkondlikule kooskõlastamisele saatmisest tuleks teavitada vabaühendusi ja võimaldada neile juurdepääs eÕiguse infosüsteemile.
3. Vabaühenduste ja/või kodanike ettepanekud tuleks esitada kooskõlastustabelis koos riigiasutuste ettepanekutega.
4. Riigi- ja piirkonnatasandil poliitikate kujundamisel, strateegiate, programmide ja kavade ehk strateegiliste planeerimisdokumentide väljatöötamisel osalemist hakkab reguleerima strateegilise keskkonnamõju hindamise menetlus, mis jõustub uue keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanjuhtimissüsteemi seaduse vastuvõtmisega. Tänapäeval reguleerib sama valdkonda keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditeerimise seadus.

Seoses üldsuse osalemisega strateegiliste dokumentide koostamises tuleks esile tõsta metsaseadust, mille §35 lõike 5 kohaselt tuleb metsanduse arengukava koostamisse kaasata asjaomased valitsusvälised organisatsioonid.

Eritegevuste puhul on üldsuse osalemine tagatud planeerimis- või loa taotlemismenetluses või keskkonnamõju hindamises osalemise kaudu. Ainus probleemne valdkond on metsandus. Kuigi vabaühenduste kaasamise nõuet metsanduse arengukava koostamisse tuleb pidada märkimisväärses, puudub inimestel võimalus osaleda metsamajanduskavade koostamises ja saada ülevaadet nende kavade elluviimisest. Olukorra parandamiseks võiks kaaluda metsamajanduskavade koostamise muutmist planeeringuga sarnaseks avalikuks menetluseks.

4.2.2 Tegeliku olukorra analüüs

Otsustamises osalemise kaasuste tulemikaardid on toodud lisades 13 ja 14. Alljärgnevas tabelites 7 ja 8 antakse olukorrale kas väga hea, keskmine või halb hinnang.

Alljärgnevalt on esitatud kaasuste analüüs indikaatorite kaupa. Ülevaatlikkuse huvides on indikaatoreid kirjeldatud otsustamise ajalises järjekorras.

Poliitikate/õigusaktide väljatöötamise või projektitasandi arendustegevuse kavatsusest teadaandmine. Siseriiklikud õigusaktid seda otseselt ei nõua, kui ei ole tegemist SMH, KMH algatamise või keskkonnalubade taotlemisega. Teavet poliitikate/õigusaktide väljatöötamise kavatsusest võib leida koalitsioonileppes. Riiklike/piirkondlike kavade ettevalmistamisel oleks informeeritute ring kindlasti laiem, kui üldsust teavitataks massiteabevahendite kaudu.

Kütuse- ja energiamajanduse pikaajalise arengukava (KEPA) puhul saadeti kirjad 40 organisatsioonile/huvigrupile. Elektriturseaduse (ETS) väljatöötamise kavatsusest anti teada mitmetel ümarlaudadel ja seminaridel. SE21 puhul korraldati foorum, et kavatsusest laiemalt teavitada. Pandivere VMK eraldi kava väljatöötamise kavatsusest ei teavitatud, kuid Ametlikes Teadaannetes ilmusid teated avalike arutelude kohta. Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava (PRT) ettevalmistamise kavatsusest üldsust aktiivselt ei teavitatud. Seega võib öelda, et sektoraaletse poliitikate puhul defineeriti üldsust huvigruppide kaudu, kuid SE21 ja Pandivere VMK puhul kaasati üldsust laiemalt.

Århusi konventsiooni 6. artikli 5. lõike järgi tuleks taotlejal vajaduse korral kindlaks teha asjast huvitatud üldsus, et arutada oma taotluse eesmärke ja edastada nende kohta infot enne loa taotlemist. Seega on oluline just aktiivne teavitamine, et info õigeaegselt kõikide võimalike huvirühmadele jõuaks.

Viljandi vangla ja vanglate keskhagla ehitamise plaane Jämejala elanikega enne detailplaneeringu algatamist ei arutatud. Ojamaa kaevandusloa taotlemisest teatati menetluse algatamisel Ametlikes Teadaannetes ja valla lehes.

Poliitikate/õigusaktide või projekti ulatuse ja parameetrite (lähteülesande) määratlemisel kasutatud väline konsultatsioon. Asjast huvitatud üldsuse ja valdkonna spetsialistide võimalus kaasa rääkida on oluline juba dokumendi ettevalmistusetapis, kus määratletakse kavandatava dokumendi või projekti lähtetingimused. PRT ja Jämejala DP puhul ei kaasatud selles etapis väljastpoolt eksperte. Üks isik/organisatsioon nõustas lähteetapis ETS-i ja Ojamaa KMH ettevalmistamist. KEPA puhul kutsuti kavandatava arengukava ülesehituse kohta ettepanekuid esitama 40 huvigruppi/organisatsiooni (neist vastas 25). SE21 ja Pandivere VMK lähtetingimuste ettevalmistamisel toimusid mitmed konsultatsioonid.

Osalemist toetava informatsiooni kvaliteet. See indikaator näitab, millist lisamaterjali ettevalmistatava dokumendi kohta antakse, et üldsus saaks otsustamiseks piisavalt valmistuda ja otsustamises osaleda. Põhjalikumad taustamaterjalid olid Internetis SE21, KEPA ja Pandivere VMK koostamise ajal (nt lähteülesanne, dokumendi tööversioon, ettepanekute esitamise kord, laekunud kommentaarid, strateegilise keskkonnamõju hinnang, muu taustainfo). ETS-i väljatöötamisel edastati üldsusele ettepanekute tegemiseks eelnõu koos seletuskirjaga. Ojamaa kaevanduse puhul sisaldasid taustamaterjalid Ida-Viru Keskkonnateenistuses, Viru Keemia Grupi kontoris ja vallavalitsuses, kaevandamisloa taotlus ka Keskkonnaministeriumis teavet projekti tausta ning ettepanekute esitamise korra kohta. Jämejala DP puhul ilmus teade detailplaneeringu algatamisest kohalikus ajalehes. PRT puhul ei antud üldsusele asjakohast lisainformatsiooni.

Poliitikate/õigusaktide väljatöötamisel korraldatud avalikud arutelud. Kõik huvirühmad on vaja kaardistada ning tagada nende osalemine protsessis alates eelnõu kontseptsioonist kuni lõppteksti sõnastuseni. Enim konsultatsioone toimus SE21 ja VMK koostamise käigus. KEPA puhul oli konsultatsioone kaks, ETS-i puhul üks ning PRT koostamisel üldsusega ei konsulteeritud.

Poliitikate/õigusaktide väljatöötamisel rahvusvähemuste ning projektide arendamisel nendest mõjutatava elanikkonna kaasamine. Riigitasandil vaadeldi siin venekeelse elanikkonna kaasamist. Vaadeldud kaasustes eraldi venekeelseid konsultatsioone ei korraldatud. Vene meediakanalid olid küll kohal SE21 ja KEPA aruteludel.

Projektitasandil hinnati kõikide tõenäoliselt mõjutatud elanikega konsulteerimist. Jämejala DP menetlemise käigus peeti küll koosolekuid ja arutelusid, kuid kohalike elanike ettepanekuid siiski arvesse ei võetud. Ojamaa kaevanduse keskkonnamõju hindamise (KMH) käigus toimus kaks avalikku arutelu.

Esialgsest tööversioonist teavitamine peaks toimuma võimalikult varakult, enne eelnõu sisulist valmimist, sest põhimõttelist laadi muudatuste tegemise vajadust on hilisemas etapis väga raske tõstatada. Vaadeldud juhtumitel ei teavitatud üldsust aktiivselt tööversiooni valmimisest PRT koostamise käigus. SE21 käigus valmis mitu vahearuanne, mis pandi üles Internetti ja mida arutati foorumitel. Neist teavitati esimesel korral pressiteate ja raadio kaudu, hiljem saadeti informatsiooni otse foorumitel osalenutele. Lisaks edastati teavet meililistide ning meediale antud intervjuude kaudu. Erakondadele korraldati eraldi tutvustusi, tutvustusvõimalust pakuti ka ministeeriumidele ning viidi läbi ümarlaudu sotsiaal-, majandus- ja insenerivaldkonna arvamussliidritega. Samas võis asjast huvitatud üldsuse aktiivsest teavitamisest siiski väheseks jääda.

KEPA tööversioonist teavitati samuti avalikul arutelul, kaks nädalat jäi ettepanekute esitamiseks. ETS-iga seoses teavitati huvigruppe tööversiooni valmimisest kirja teel ning küsiti ka ettepanekuid, mille tegemiseks jäi aega üks kuu. Pandivere VMK puhul teavitati üldsust tööversiooni valmimisest raadio teel ning anti kuus nädalat kommenteerimiseks.

Teade Jämejala DP avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus kohalikus ajalehes. Ojamaa KMH aruande avaliku arutelu teade ilmus Ametlikes Teadaannetes ja valla lehes.

Tööversiooni edastamine kõikidele tõenäoliselt mõjutatud elanikegruppidele. Siin vaadeldi venekeelse elanikkonna kaasamist. Venekeelset infot käimasolevate tegevuste kohta võis saada vene meediakanalitest (SE21, KEPA, Ojamaa kaevandusloa puhul), kuid eraldi tegevusi vähemuste kaasamiseks ja teavitamiseks ette ei võetud.

Ettepanekute esitamise perioodi kestus tuleb valida selline, et jõuaks koostada korraliku arvamuse. PRT puhul avalikku kommenteerimisperioodi ette ei nähtud. KEPA väljatöötamisel anti aega kaks nädalat, teiste puhul rohkem.

Avaliku väljapaneku kestus Jämejala DP menetlemisel oli ligi üks kuu (28.03.2002 kuni 25.04.2002). Ojamaa kaevandusloa taotlemise protsessis on olnud kolm kommenteerimisperioodi: 1) pärast kaevandusloa menetluse algatamist 5. detsembrist 2002 kuni 5. jaanuarini 2003 (haldusmenetluse seadusega ettenähtust kaks korda pikem aeg); 2) pärast KMH algatamist 28. novembrist 2002 kuni 12. detsembrini 2002 (minimaalne aeg haldusmenetluse seaduse järgi); 3) pärast KMH aruande valmimist 6. märtsist 2003 kuni 21. märtsini 2003 (minimaalne aeg haldusmenetluse seaduse järgi).

Konsultatsioonide tulemuste osalejatele edastamise kiirus. Et kavandada edasist tegutsemist, on asjast huvitatud üldsuse jaoks oluline teada tulemusi. Enamasti oli tagasiside arutelu vormis koosolekutel ja foorumitel, e-posti teel oli pidev tagasiside vaid KEPA puhul.

Jämejala juhtumiga seoses anti kohalikele elanikele teavet koosolekutel ja kirjalikult Pärsti valla koduleheküljel. Ojamaa kaevelo taotlemise otsuse kohta ilmus valla lehes järgmisel kuul pärast tingimusliku nõusoleku andmist selgitav artikkel.

Poliitikate/õigusaktide või projektdokumentatsiooni (sh lubade) olemasolu avalikes andmebaasides ja registrites (Internet, raamatukogud, ametiasutused). Siin hinnati ka töödokumentide kättesaadavust, kui lõppversioon ei olnud veel kinnitatud. Enamasti olid dokumendid tellija ja/või täitja kodulehel, vastuvõetud õigusaktid on avaldatud Riigi Teatajas.

Jämejala juhtumi puhul ei olnud kohalike elanike hinnangul kõik vajalikud dokumendid detailplaneeringu (DP) menetlemise ajal siiski saadaval. See oli ka üks DP tühistamist nõudva kaebuse esitamise põhjus. Ojamaa kaevandusloa ja KMH dokumendid olid kättesaadavad vallavalitsuses, arendaja kontoris ja Keskkonnaministeeriumis.

Lõppotsusest üldsusele teavitamise aeg pärast otsuse vastuvõtmist. Vastuvõetud dokumente ja otsuseid üldsusele enamasti aktiivselt ei tutvustatud, need avaldati Riigi Teatajas või pandi üles Internetti. Jämejala DP kehtestamisest teavitati kohalikku elanikkonda ühe nädala jooksul, nagu ka planeerimisseadus ette näeb.

Poliitikate/õigusaktide lõppdokumendi või projektitasandi kavatsuste, tööversiooni, lõppotsuse levitamiseks kasutatud vahendid. Lõppdokumendid on väljas tellija/täitja kodulehtedel ja/või avaldatud Riigi Teatajas. Muid kanaleid lõppdokumendi levitamiseks enamasti ei kasutatud.

Projektitasandil avaldati Jämejala juhtumiga seoses mitu teadet ja artiklit valla lehes ning vallavalitsuse teadetetahvilil, Ojamaa kaevanduse puhul teavitati üldsust Ametlike Teadaannete, valla ja maakonna lehe kaudu.

Üldsuse osalemise tulemusena saadud seisukohtade arvestamine lõppdokumendis. Kaasamine eeldab, et esitatud ettepanekute arvestamist või mitteametlikult arvestamist põhjendatakse. Kui ettepanekuid ei arvestata subjektiivsetel põhjustel, ei saa öelda, et üldsus kaasati otsuse langetamise etappi.

Õigustloovate aktide eelnõude normitehnika eeskiri (RT I 1999, 73, 695) näeb ette, et seletuskirja osas "Eelnõu kooskõlastamine" esitatakse, kellele oli seaduseelnõu kooskõlastamiseks ning arvamuse ja ettepanekute saamiseks esitatud, ning kooskõlastamise ja arvamuste tulemused. Arvestamata jäetud märkuste ja ettepanekute kohta koostatakse kooskõlastajate ja arvamuse esitajate märkuste ja ettepanekute kaupa tabel, milles põhjendatakse märkuste või ettepanekute arvestamata jätmist. Seaduseelnõu Riigikogule esitamise korral lisatakse ka ülevaade asjaomaste valitsusväliste institutsioonide arvamustest ja nende arvestamata jätmise põhjendused.

PRT-d üldsus kommenteerida ei saanud ning seetõttu ei sisalda see dokument ka viiteid üldsuse panusele. SE21 lõpptekstis ja KEPAs seletuskirjas mainitakse panust üldiselt. ETS-i seletuskirja lisa on toodud tabel esitatud ettepanekutest ja nende arvestamisest/mitteametlikult arvestamisest seaduseelnõus, kuid seda lisa ei saa kätte MKM-i koduleheküljelt, kuigi teised selle eelnõu lisad on seal olemas. Pandivere VMK juurde on lisatud kokkuvõtte 2002. aastal toimunud avalikustamise käigus laekunud ettepanekutest, kuid ka see pole Internetist kättesaadav.

Jämejala DP puhul mainitakse dokumentides üldsuse ettepanekuid (Pärsti Vallavolikogu 22. mai 2002. aasta otsus nr 258), kuid lõppotsuse tegemisel pole neid ettepanekuid arvestatud ja puudub ka põhjendus. Ojamaa kaevanduse KMH-le esitatud ettepanekuid on arvestatud.

Üldsuse kaasamine poliitikate/õigusaktide rakendamise ja ülevaatamise või projektitasandi otsuse ülevaatamise. Vaadeldud kaasuste puhul ei täheldatud üldsuse kaasamist kinnitatud dokumentide ülevaatamisse.

Mõjutatud elanike või huvirühmade osalemine projektitasandi otsuse rakendamisel. Jämejalas olid kohalikud inimesed väga aktiivsed, nad vaidlustasid vallavolikogu otsuse kohtus ja võitsid. Ojamaa kaevandamisloa taotlemine ei ole veel lõpuni jõudnud.

Tabelis 7¹ on riigitasandi otsustamise indikaatorid jaotatud viide gruppi (vt ka lisa 13). Igasse gruppi kuuluvate indikaatorite numbrid on toodud sulgudes.

Tabel 7. Võimalus osaleda riigitasandi otsustamises

	Riigitasandi otsustamine
Teavitamine otsustamise kavatsusest, algatusest (4, 8)	keskmine
Tööversiooni edastamine üldsusele ja kommenteerimine (1, 2, 9, 11)	väga hea
Rahvusvähemuste kaasamine (7, 10)	halb
Lõppdokumendi kättesaadavus, selles sisalduv üldsuse panus (3, 5, 6, 13, 14)	keskmine
Üldsuse kaasamine otsuse rakendamisse, ülevaatamisse (12)	halb

Tabelist selgub, et Eestis nähakse osalemisena tööversiooni edastamist üldsusele kommentaaride saamiseks ning avalike arutelude läbiviimist. Enamasti ei nähtu aga üldsuse panus lõppdokumentides ning seetõttu on sisulist panust raske hinnata. Vaielda võib ka selle üle, kas tööversiooni kommenteerimise võimalus tagab osalemise piisavalt varajases otsustamisetapis. Rahvusvähemustele pole eraldi mingeid kaasamistegevusi korraldatud.

Kui võrrelda riigi- ja projektitasandi otsustamist, on tulemused suhteliselt sarnased (vt ka tabel 8, mis on koostatud lisa 14 põhjal). Rahvusvähemuste kaasamiseks spetsiaalseid tegevusi ei korraldatud, üldsuse kaasamine otsuste elluviimisse on tagasihoidlik (et mitte öelda olematu).² Projektitasandil otsustamise kavatsusest teavitatakse üldsust paremini, kuna see on riigitasandi poliitikatega võrreldes seadustega selgemini reglementeeritud, kuid samas kasutakse projekti parameetrite määramisel vähem välist konsultatsiooni.

Tabel 8. Võimalus osaleda projektitasandi otsustamises

	Projektitasandi otsustamine
Teavitamine otsustamise kavatsusest, algatusest (4, 8)	keskmine
Tööversiooni edastamine üldsusele ja kommenteerimine (1, 2, 10, 11)	keskmine
Rahvusvähemuste kaasamine (7)	halb
Lõppdokumendi kättesaadavus, selles sisalduv üldsuse panus (3, 5, 6, 13, 14)	keskmine
Üldsuse kaasamine otsuse rakendamisse, ülevaatamisse (12, 15)	keskmine

¹ Selgema pildi saamiseks ei ole tabelis arvestatud Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006, mida on igas kaasamise aspektis hinnatud madalaima võimaliku väärtusega (selle arvestamise korral jääksid tabelisse vaid keskmised või halvad hinnangud).

² Kaasamine projektitasandi otsuste rakendamisse ei ole madalaima väärtusega seetõttu, et Jämejala pargi puhul suutsid elanikud sekkuda projekti rakendamisse ning projekti muuta (kuigi omaalgatuslikult).

4.3 Järeldused

Riigitasandi otsusetüüpe (poliitika/õigusaktid) võrreldes võib vaadeldud juhtumites positiivse-
na välja tuua:

- lähteülesande määratlemisel kaasati mitmel juhul eksperte väljastpoolt;
- enamasti lasti üldsusel tutvuda ettevalmistatava dokumendi esialgse versiooniga ja seda kom-
menteerida;
- tööversioonide kommenteerimiseks jäeti aega üle kahe nädala;
- ettepanekute tegemiseks kasutati aktiivselt Interneti;
- peeti mitu avalikku arutelu;
- lõppdokumente võis üldjuhul leida mitmest institutsioonist või veebilehelt.

Rohkem on vaja tähelepanu pöörata:

- üldsuse aktiivsele teavitamisele dokumendi väljatöötamise kavatsusest;
- esitatud ettepanekute kirjalikule tagasisidele. Lõppdokumentides mainiti küll üldsuse panust,
kuid ei esitatud tehtud ettepanekute ja nende arvestamise kokkuvõtet. Kui kokkuvõte ka
esitati, polnud üldsus rahul toodud põhjendustega;
- üldsuse aktiivsele teavitamisele lõppotsuse kinnitamisest.

Projektitasandi otsustamises osalemise positiivsete külgedena võib vaadeldavates juhtumites välja
tuua:

- järgiti seadustatud kohustust läbi viia avalikke arutelusid, ehkki sisulise kaasamise osas saab
veel palju parandada;
- seadus kohustab vastutavat ametkonda teavitama üldsust projekti heakskiitmisest;
- kohalike elanike esindajad suutsid mõjutada vastuvõetud otsuse muutmist (Jämejala kohtu-
kaasus).

Parandamist vajab:

- keskkonnaekspertide kaasamine juba projekti ettevalmistavas etapis, lähtetingimuste kind-
laksmääramisel;
- üldsuse sisuline kaasamine, nende seisukoha küsimine ning tagasiside esitatud ettepane-
kutele ja vastuväidetele ;
- projektdokumentatsiooni kättesaadavus, võimaluse korral selle ülespanemine Interneti.
Dokumentidest peab saama koopiaid teha.

Kokkuvõtteks võib öelda, et nii riigi- kui projektitasandi kaasamine otsustamisse toimib Eestis ot-
suste kommenteerimise võimalusena enne kooskõlastusringi. See aga ei taga osalemist piisavalt
varajases etapis ning piirab sisuliselt üldsuse võimalusi otsuseid muuta. Täpsemalt vajab reglemen-
teerimist üldsuse kommentaaridele vastamise aeg ja nende arvestamata jätmise põhjendamine.

Suhteliselt korralikult järgitakse avalike koosolekute pidamise seadustatud nõuet, kuigi kohati te-
hakse seda pigem vormitäiteks, mitte sisulise panuse saamiseks.

Samas peab tunnistama, et uuemate poliitikadokumentide puhul on kaasamine juba palju pare-
mini korraldatud. Kaasamistava areneb koos ühiskonnaga ja loodetavasti on see täna algatatava-
te poliitikadokumentide puhul veelgi parem. Käesolevas aruandes analüüsitud dokumendid on
algatatud kas aasta või ka mitu aastat tagasi.

Tabelis 9 on esitatud tugevad ja nõrgad kaasused. Siinjuures tuleb tähele panna, et tugevad kaa-
sused ei tähenda veel parimat võimalikku ning nõrgad halvimat võimalikku käitumist.

Tabel 9. Otsustamises osalemise tugevad ja nõrgad kaasused

Tugevad kaasused	Nõrgad kaasused
Säästev Eesti 21	Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006
Pandivere Veemajanduskava	Elektrituruseadus
Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline arengukava	Projektitasandi otsused (Jämejala ja Ojamaa)

5 Õigus pöörduda kohtusse

5.1 Sissejuhatus

Õigus pöörduda kohtusse või mõne muu vaidlusi lahendava institutsiooni poole tagab keskkonnateabe saamise ja keskkonnaasjades osalemise õiguse tõhusa rakendumise. Kui ei ole võimalust vaidlustada info andmisest keeldumist, menetluslikke või sisulisi vigu otsustusprotsessis, muutub nende õiguste rakendumine paljaks hõllanduseks.

Käesolevas analüüsis hinnati seaduste põhjal kohtu ja teiste vaidlusi lahendavate organite poole pöördumise võimaluste olemasolu ning vaadeldi kaasuste toel nende võimaluste toimimist praktikas.

Et tegemist oli TAI poolsete indikaatorite tööversiooniga, siis on saadud hinnangud väga esialgsed.

5.2 Analüüs

5.2.1 Õiguslik regulatsioon

Eestis on igaühele tagatud võimalus pöörduda kohtu poole oma õiguste ja vabaduste rikkumise kaitseks.

Århusi konventsiooni alusel on keskkonnaasjades üldistes huvides kohtu poole pöördumise õigus ka keskkonnaorganisatsioonidel.

Nii üksikisikutel kui ka keskkonnaorganisatsioonidel on võimalik pöörduda **keskkonnateabe saamise õiguse rikkumise** korral kohtusse või kohtuvälise menetlejana Andmekaitse Inspektsiooni poole või siis kasutada aeglast teenistusliku järelevalve teed.

Osalemisõiguse rikkumise korral on samuti õigus pöörduda kas kohtusse või kasutada haldusorgani sisest vaidmenetlust või teenistuslikku järelevalvet.

Keskkonnaorganisatsioonidel ja üksikisikutel on ka õigus **vaidlustada** otsuste **sisuline õiguspärasus** kohtus või taas vaidmeneltuse kaudu.

Kohtusse pöördumise ja vaidmenetluse vahel valides tuleb mõelda, kas esimese aja- ja rahakulu kaalub üles teisega saadud tulemus. Haldusorgani sisese menetluse puhul võib otsuse muutmise tõenäosus olla väiksem kui sõltumatu kohtumenetluse puhul.

5.2.2 Tegeliku olukorra analüüs

Eesti Roheline Liikumine pöördus halduskohtusse Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava aastateks 2001–2006 õigusvastaseks tunnistamiseks, kuna selle võimalik keskkonnamõju oli jäetud hindamata.

Menetlus jõudis Riigikohtuni, kes asja 29. jaanuari 2004. aasta otsusega³ Tallinna Halduskohtule uueks läbivaatamiseks saatis. Eesti Rohelise Liikumise kaebuse kohtus menetlemine tõestab ilmekalt, et Århusi konventsiooni alusel kohtusse pöördumise õigust tunnustatakse. Riigikohus leidis, et siseriiklikus õiguses ei pea olema eriregulatsiooni kaebeõiguse kohta muude kui konventsiooni artikli 6 alusel tehtud otsuse, tegevuse või tegevusetuse (nt lubade väljastamine) vaidlustamise küsimuses. Kaebeõigus konventsiooni ülejäänud sätete alusel tehtud otsuse, tegevuse või tegevusetuse (nt plaanid, arengukavad, üldkohustuslikud õigusaktid) vaidlustamiseks on olemas, kui selline otsus, tegevus või tegevusetus on siseriikliku õiguse kohaselt kohtus vaidlustatav.

Keskkonnaorganisatsioonide kaebeõigust tunnustati ka Jämejala pargi detailplaneeringu juhtumi menetlemisega, milles Eesti Looduskaitse Selts vaidlustas detailplaneeringu kehtestamise otsuse.

Teine oluline aspekt Jämejala pargi juhtumis on Riigikohtu otsuses⁴ sisalduv seisukoht, et teatud tingimustel on võimalik vaidlustada ka täitevõimu diskretsiooniotsuste sisulist õiguspärasust – ka lubamatutest kaalutlustest lähtumine ja mõne olulise tahu tähelepanuta jätmine võib tähendada diskretsiooniviga.

5.3 Järeldused

Kokkuvõttes võib öelda, et Eesti kohus tunnustab võrdlemisi laialdast kaebeõigust ning keskkonnaorganisatsioonidel ja üksikisikutel on avarad võimalused kaitsta oma õigusi kohtu- ja kohtuvälises menetluses.

³ <http://www.nc.ee/rkis/lahendid/tekst/3-1-81-03.html>

⁴ <http://www.nc.ee/rkis/lahendid/tekst/3-1-54-03.html>

6 Suutlikkuse tõstmine

6.1 Sissejuhatus

Suutlikkuse tõstmine viitab püüetele edendada sotsiaalset, hariduslikku, tehnoloogilist, õiguslikku ja institutsioonilist infrastruktuuri selliselt, et üldsus oleks suuteline osalema keskkonnaasjade otsustamises.

Kui valitsus ei tõsta iseenese suutlikkust, siis ei pruugi ametnikel olla teadmisi või valmisolekut tagada üldsuse osalemine otsustamises. Koolitused ja õppematerjalid aitavad suutlikkust tõsta, julgustavad ametnikke informatsiooni jagama, üldsust otsustamisse kaasama ja juurdepääsualaseid õigusakte ellu rakendama.

Samamoodi peab valitsus tegema tööd üldsuse suutlikkuse tõstmiseks, vastasel juhul ei pruugi üldsus olla teadlik osalemise õigusest ja võimalusest. Valitsusel tuleb tugevdada üksikisikute ja huvigruppide võimet keskkonnainfot kätte saada, seda mõista ning otsustamises osaleda.

Suutlikkuse tõstmist hinnati kolmes osas:

- I. Suutlikkuse tõstmist toetavad õigusaktid
- II. Valitsuse suutlikkuse tõstmine
- III. Üldsuse suutlikkuse tõstmine

Üldsuse suutlikkuse tõstmist hinnati nii otseste tegude kui ka soodsate tingimuste loomise kaudu. Osalemine otsustamises toimib tõenäoliselt paremini, kui inimesed mõistavad keskkonnateemasid, saavad ühineda keskkonnaorganisatsioonidesse ning leiavad hõlpsasti juhendmaterjale, mis aitavad infot ja otsustamisele juurde pääseda.

6.2 Analüüs

6.2.1 Õiguslik regulatsioon

Isikute ühinemisvabadus on tagatud Eesti Vabariigi põhiseadusega. Inimeste õigus puhtale keskkonnale tuleneb kaudselt põhiseaduse ja Århusi konventsiooni sellekohastest sätetest.

Üldsuse tõlgendamine on Århusi konventsioonist tulenevalt lai, hõlmates iga asjast huvitatud isikut.

Eesti mittetulundusühingud ja sihtasutused võivad saada tulumaksusoodustust. Tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantakse need, mille eesmärk on teaduse, kultuuri, hariduse, spordi, korralduse, tervishoiu, sotsiaalhoolekande, loodushoiu, vähemusrühvete kultuuriautonomiamia või usuliste ühenduste või usuühingute heategevuslik toetamine avalikes huvides, ning mis vastavad seaduses toodud nõuetele (nt ei jaga oma vara ega tulu, vt tulumaksuseadus).

Vabaühenduste registreerimistingimused on õiglased ja õigustatud. Seadused ei keela vabaühenduste rahvusvahelist finantseerimist.

6.2.2 Tegelik olukorra analüüs

Valitsusesisene suutlikkuse tõstmine. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ega Justiitsministeerium ei ole määranud ametnikku vastutama ministeeriumi töö vastavuse eest juurdepääsualastele õigusaktidele. Nendes ministeeriumides vastutab õigusosakond selle eest, et ministeeriumi töö vastaks kõikidele kehtivatele seadustele. KKM on küll määranud Århusi konventsiooni kohustuste täitmise eest vastutaja, kuid sellel ametikohal töötajad on sageli vahetunud. See on ka põhjus, miks näiteks 2004. aasta jaanuaris olid KKM koduleheküljel Århusi konventsiooni täitmise eest vastutaja kontaktandmed, kuid 2004. aasta aprillis seda kodulehekülge enam polnud ning ministeeriumile esitatud teabenõudele, milles sooviti teada saada Århusi konventsiooni kontaktisikut, vastust ei saadud.

Vähemalt kahes ministeeriumis (KKM ja MKM) on viimase kahe aasta jooksul pakutud juurdepääsu põhimõtete alast **koolitust**, eraldi juhendmaterjale koostatud ei ole, kuid kõik seadustest tulenevad kohustused on kirjas vastavate ametkondade asjaajamisjuhendites.

Århusi konventsiooni III samba alast **koolitust** on pakutud ka **kohtunikele**. Ometi peab märkima, et vaadeldava valdkonna kohta on kohtunikel veel väga vähe teadmisi.

Üldsuse suutlikkuse tõstmine. Kõigi kolme hinnatud ministeeriumi koduleheküljel on ministeeriumi töötajate ametinimetused ja **kontaktandmed** ning kerge vaevaga leiab sealt ka teabenõude esitamise vormi. Mitmel puhul on vormile lisatud selgitav tekst, nt kuidas teabenõuet esitada või millistest seadustest see vorm tuleneb. KKM koduleheküljel on ka juhendmaterjal, kuidas osaleda otsustamises, ning põgusalt on käsitletud õigust kohtu poole pöörduda. JM koduleheküljel on üldine juhend, kuidas kohtusse pöörduda ("Abiks kohtusse pöördujale"). Neid materjale pole vene keelde tõlgitud.

Keskkonnaorganisatsioonide toetus on Eestis pigem riiklikul tasandil: nende tegevust finantseeritakse projektipõhiselt Keskkonnainvesteeringute Keskusest. Keskkonnaministeeriumi haldusalas pole VVO-de põhikulusid rahastatud, kuigi seadus seda võimaldab, ning teiste ministeeriumide (nt Kaitseministeerium ja Sotsiaalministeerium) haldusalas seda tehakse.

Keskkonnaõigusabi saavad eraisikud ja organisatsioonid Eestis ühelt valitsusväliselt organisatsioonilt (ELF), kuid raha selleks ei anna mitte Eesti riik, vaid välisfondid. Peale selle on veel teine keskkonnaorganisatsioon (ERL), kes jälgib planeeringuid. Üldist õigusabi võivad üksikisikud saada ka Tartu Ülikooli nõustamisprogrammis osalevatelt juuratudengitelt.

Keskkonnahariduse toetamise hindamiseks küsiti Haridusministeeriumilt ja ühelt õpetajalt, kas riik levitab õpetajate keskkonnaharidust toetavaid materjale. Vastustest selgus, et seda küll tehakse, kuid nende materjalide kasutamine on vabatahtlik. Eesti laste keskkonnahariduse, nagu ka muu koolihariduse sisu sätestab Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2002. aasta määrus nr 56 "Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava", kus kohustusliku keskkonnahariduse eesmärgid ja osad on selgelt määratletud. Õppekava on koolid kohustatud järgima.

6.3 Järeldused

Suutlikkuse tõstmisel on mitmeid positiivseid aspekte:

- Paljudes valitsusasutustes toimub juurdepääsu põhimõtete alane koolitus
- Valitsusasutuste kodulehekülgedelt leiab kerge vaevaga kontaktandmed ja teabenõude vormi
- Koolilastele pakutava keskkonnahariduse sisu on selgelt määratletud ja koolidele kohustuslik, samas pakutakse õpetajatele pidevalt keskkonnahariduse alaseid materjale, mille kasutamine ei ole kohustuslik
- Eestis on võimalik saada tasuta keskkonnaõigusabi

Negatiivse poole pealt võib välja tuua:

- Põhiseadus ei sisalda selgesõnalist igaühe õigust puhtale keskkonnale
- Seadused ei taga vabaühenduste põhikulude rahastamist
- Seadused ei taga tasuta õigusabi saamist üldistes huvides
- Juurdepääsu põhimõtetest ollakse väljaspool KKM-i vähe teadlikud
- Seoses sagedase personalivahetusega tuli KKM-is ette segadust Århusi konventsiooniga seotud vastutuses
- Valitsusasutuste kodulehekülgedel on vähe kajastatud seda, kuidas osaleda otsustamises ja kuidas pöörduda kohtusse
- Juurdepääsu põhimõtteid selgitavaid materjale pole vene keeles

7 Juurdepääsu põhimõtete rakendatus teistes riikides ja võrdlus Eestiga

7.1 TAI esimese laine riikide tulemused⁵

The Access Initiative on esimene katse süstemaatiliselt hinnata üldsuse juurdepääsu keskkonnamärgetele, nende osalemist keskkonnaasjade otsustamises ning juurdepääsu kohtumõistmisele. Allpool on võrdlevalt analüüsitud üheksas riigis (TAI projekti esimene laine) läbiviidud hindamist. Need riigid on: Ameerika Ühendriigid, India, Indoneesia, Lõuna-Aafrika Vabariik, Mehhiko, Tai, Tšiili, Uganda ja Ungari.

●●● tähistab kõrget hinnangut (ei tähenda veel parimat võimalikku praktikat) ning ● madalat hinnangut (ei tähenda halvimat võimalikku praktikat). ●● tähendab, et juhtumeid hinnati keskmise väärtusega või oli neil väga erinevaid väärtusi.

Hinnati kahte aspekti – **juurdepääsu** ja **kvaliteeti**.

7.1.1 Hinnang keskkonnainfo kättesaadavusele

Vaadeldud üheksa riigi põhjal võib öelda, et kuigi seadustega on keskkonnainfole juurdepääsu õigused korralikult tagatud, ei toimi need tegelikkuses. Valitsusametnikel on suhteliselt suur õigus otsustada, missugune teave on salajane, missugust teavet ning kuidas ja kellele antakse. Tihti peale kogesid TAI projekti läbiviijad, et valitsusagentuurid küsisid teabenõude esitajalt kirjalikku põhjendust ning selle alusel otsustati, kas nõutud infot välja anda või mitte. Ungaris, Mehhikos ja Tais kogeti, et dokumentide kättesaadavuse otsustas paljuski neid valdava ametkonna põhjalik tundmine või isiklik tutvus. Tai partnerid kogesid, et isiklike kontaktide kaudu esitatud teabenõudele saadi kiire vastus. Kui sama teabenõude esitas ametkonnale tundmatu organisatsioon, siis vastust ei saadud või saadi tunduvalt hiljem.

Seireandmete kohta võib öelda, et enamikus uuritud riikides on õhuseireandmete kättesaadavus hästi tagatud. Selleks kasutatakse kirjutavat pressi, raadiot ja Interneti. Joogivee kvaliteedi seireandmeid levitatakse aktiivselt vaid vaadeldutest kahes riigis – Ameerika Ühendriikides ja Lõuna-Aafrika Vabariigis. Mõnes riigis, nt Ungaris ja Indoneesias, on nende andmete kogumine mitme ametkonna vahel hajutatud ning andmekogusid ei liideta. Et saada vee seisundist tervikpilti, tuleb nendes riikides esitada teabenõue vähemalt kahele ametkonnale. Ugandas seiratakse küll joogivee kvaliteeti, kuid üldsust nendest tulemustest ei teavitata. Tais ei õnnestunud üldse teada saada, kas pudelivesi sisaldab saasteaineid või ei sisalda.

⁵ *World Resources 2002–2004. Decisions for the Earth. Balance, Voice and Power.* UNDP, UNEP, The World Bank, World Resources Institute. Washington, D.C. 2003.

Tabel 10. Hinnang informatsiooni kättesaadavusele TAI projekti esimese laine riikides

Infole juurdepääsu all mõeldakse:

- ametkondade vastamist teabenõuetele
- teabe aktiivset levitamist
- teabe levitamist erinevates formaatides
- õnnetusjuhtumite teabe õigeaegsust ja sisu

Info kvaliteedi all mõeldakse:

- sisu selgust
- aruandluse sagedust
- info sisu ulatust ja kooskõlastust

		Juurdepääs	Kvaliteet
Teave keskkonna- kvaliteedi kohta	Teave õhu kvaliteedi kohta TULEMUS: Enamik riike levitab õhuseireandmeid aktiivselt, seda vähemalt linnade piirkonnas. Sageli tuuakse värsked andmed ära ajalehtedes, raadios või Internetis (7 kaasust 7 riigist)	● ● ●	● ●
	Teave vee kvaliteedi kohta TULEMUS: Analüüsitud kaheksast riigist kuues ei ole joogivee kvaliteediandmed üldse mitte või on raskesti kättesaadavad. Sageli on andmed jaotatud mitme valitsusameti vahel, mistõttu tervikpilti on keeruline saada (8 kaasust 8 riigist)	●	● ●
Teave keskkonna- trendidest	Keskkonnaseisundi aruanded TULEMUS: Keskkonnaseisundi aruandeid avaldatakse kaheksas riigis (analüüsiti üheksat riiki). Sealjuures kuues riigis on avaldatud vähemalt kaks kvaliteetset aruannet viimase kümne aasta jooksul (18 kaasust 9-st riigist)	● ● ●	● ● ● ●
Tööstusettevõtete saasteandmed	Tööstusettevõtete saastearuanded TULEMUS: Kõikides analüüsitud riikides esitavad tööstusettevõtted valitsusele saastearuandeid ehk annavad aru vastavusest õhu- ja/või veestandarditele. Sageli polnud need aruanded kättesaadavad valitsusasutustest, kuigi mõnel juhul olid kättesaadavad ettevõtetest (36 kaasust 8 riigist)	●	●
	Tööstusettevõtete saasteandmete riiklik register TULEMUS: Kuigi paljudes riikides esitavad ettevõtted saastearuandeid, on vaid USA-s need andmed riikliku registri kaudu üldsusele kättesaadavaks tehtud (ettevõtete kaupa ja standardses formaadis). Ungaris ja Mehhikos on taolised saasteainete emissioonide registrid väljatöötamisel (hinnati 9 riiki)	●	●
Teave õnnetus- juhtumite ja häda- olukordade kohta	Teave ulatuslike õnnetusjuhtumite kohta TULEMUS: Mida ulatuslikum õnnetusjuhtum ja suurem meedia tähelepanu, seda ajakohasem ja täpsem on valitsuse info (8 kaasust 6 riigist)	● ● ●	● ● ● ●
	Teave eraettevõtetes toimunud õnnetusjuhtumite kohta TULEMUS: Eraettevõtetes hoitakse teavet plahvatuste ja tulekahjude kohta saladuses. Viie analüüsitud õnnetusjuhtumist nelja puhul ei avaldanud valitsusametid kohalikele elanikele mingit teavet või tegid seda kas vähesel määral või liiga hilja (5 kaasust 4 riigist)	●	●

Enamikus vaadeldud riikides on viimase kümne aasta jooksul välja antud vähemalt kaks **keskkonnaseisundi aruannet**, seda nii trükisena kui elektroonilisel kujul. Erandiks olid siin Ameerika Ühendriigid, kus keskvalitsuse tasandi aruannete väljaandmine lõpetati 1997. aastal, ning Indoneesia, kus viimasel aastakümnel on välja antud vaid üks keskkonnaseisundi aruanne.

Andmed tööstusettevõtete põhjustatud saastamise kohta on üldsusele kõige raskemini kättesaadavad. Kõik vaadeldud valitsused koguvad ettevõtetelt andmeid vastavusest vee- ja õhuseadustele, kuid vaid Ungaris ja Ameerika Ühendriikides avalikustatakse neid andmeid pidevalt. Mehhikos, Lõuna-Aafrika Vabariigis ja Ugandas ei õnnestunud saasteandmeid saada ei valitsusasutustelt ega ettevõtetelt enestelt. Ettevõtted peavad saasteandmeid tihtipeale ärisaladuseks ning see takistab nende kogumist ja levitamist. Enamikus vaadeldud riikides puudus poliitika piiramaks ettevõtete õigust seda informatsiooni salajaseks pidada.

Vaid Ameerika Ühendriikides toimib saasteregister, mille eesmärk on sellekohast teavet üldsusele levitada. Ungari alles rajab sellist süsteemi.

Teabe jagamine **keskkonnaõnnetuste** või **hädaolukordade** puhul sõltub suuresti nende ulatusest ja iseloomust. Enamikul juhtudel edastati üldsusele adekvaatset ja õigeaegset teavet. Siiski võib täheldada valitsuste suuremat teavitustööd ulatuslike ja nähtavate õnnetusjuhtumite puhul. Väiksematest ja eraettevõtetes toimunud avariidest teavitati vähem. Üldjuhul ei teavitata aga üldsust õnnetusjuhtumi järgselt selle pikaajalisest mõjust.

TAI projekti kaasuste hulgas seondub üks kõrgemini hinnatud hädaolukorras tegutsemine 2000. aasta augustis Lõuna-Aafrika provintsis KwaZulu Natalis puhkenud kooleraga, kui eri tasandi valitsusasutused hakkasid kohe nii elanikele kui meediale esitama aruandeid ning haigusjuhtumite ja surmade statistikat. Samuti pandi üles plakateid ja levitati lendlehti ning varustati elanikke jookiveega.

Madalalt hinnati aga valitsusasutuste käitumist teabe levitamisel Gwalioris (Indias) ettevõttes Flex Industries 2001. aastal puhkenud tulekahju korral. Vaatamata plahvatusohule ja seadusele, mis kohustab üldsust ohust teavitama, ei edastatud ümbruskonna elanikele vajalikku informatsiooni.

7.1.2 Hinnang otsustamises osalemisele

TAI projektis leiti, et osalemisvõimalused varieeruvad sõltuvalt vastutavast valitsusametist, vaidlusaluse projekti ulatusest ja poliitika tüübist. Üldiselt ei ole valitsused üldsuse kaasamisel proaktiivsed. Mehhikos näiteks peavad VVO-d ja nn puudutatud üldsus tõestama oma huvi ja esitama formaalsed taotlused, et dokumentidele ligi pääseda, kuigi seadustega on üldsuse osalemine otsustamises tagatud.

Üldise järelduse kohaselt on üldsuse osalemine nõrk otsustamise varajases etapis ning protsessi lõppfaasis, kus jälgitakse otsuse mõju ja selle vastuvõetavust. Parem on osalemine nn keskmises etapis, mis tähendab, et üldsust teavitatakse osalemisvõimalustest, levitatakse dokumente ning peetakse avalikke koosolekuid. Kuid enne seda on probleemi parameetrid või võimalikud lahendused juba ära määratud ning pärast seda toimub otsuste rakendamine või kohaldamine. Osalemine tähendab seega pigem eelnevalt määratletud poliitikate ja projektide paremaks tegemist.

Tänu keskkonnamõju hindamise rakendamisele on üldsuse võimalused otsustamises osaleda viimase 20 aastaga oluliselt avardunud. Kuid KMH iseenesest ei taga üldsuse adekvaatset osalemist. Vaadeldud juhtumite puhul kaasati üldsus liiga hilja, mistõttu otsust tegelikult mõjutada ei õnnestunud. Sageli anti ka kommenteerimiseks liiga vähe aega.

Tabel 11. Hinnang otsustamises osalemisele TAI projekti esimese laine riikides

Osalemisele juurdepääsu all mõeldakse:

- kas on antud osalemisvõimalusi ja kas üldsus on nendest võimalustest teadlik
- võimalust saada teada keskkonna-kaalutlustetulemust

Osalemise kvaliteedi all mõeldakse:

- konsultatsioonide ulatust
- osalemisvõimalustest teavitamise õigeaegsust

		Juurdepääs	Kvaliteet
Osalemine riiklike poliitikate ja õigusaktide ettevalmistamises	Riiklikud keskkonnaõigusaktid ja -poliitika TULEMUS: Üldiselt võimaldasid valitsused esitada ettepanekuid riiklike poliitikate ja seaduste keskkonnatemaatika kohta. Dokumendid olid üldsusele kommenteerimiseks kättesaadavad (3 kaasust 3 riigist)	● ● ●	● ●
	Riiklik sektoraalne poliitika TULEMUS: Analüüsitud kaasuste puhul oli tahe lülitada üldsuse keskkonnamured sektoraalsetesse poliitikatesse ja kavadesse minimaalne. Neljast analüüsitud kaasusest kahe puhul ei konsulteeritud neist puudutatud üldsuse ega üldsuse huvigruppidega (5 kaasust 5 riigist)	●	●
Osalemine piirkondlike ja kohalike poliitikate ettevalmistamises	Piirkondlikud ja kohalikud poliitika TULEMUS: Piirkondliku ja kohaliku tasandi osalemine varieerub suuresti; sektoraalsed otsused tehakse sageli ilma üldsuse huvigruppe kaasamata ning vastutavad ametkonnad ei üritagi suuremat kaasamist korraldada (5 kaasust 4 riigist)	● ●	● ●
Osalemine keskkonda mõjutavates projektides	Projektid, kus KMH on nõutav TULEMUS: KMH ei taga tingimata üldsuse juurdepääsu otsustusprotsessile. Analüüsitud juhtudel üritati üldsust kaasata olulise keskkonnamõjuga projektidesse, kuid enamasti liiga hilja, et tulemust mõjutada (11 kaasust 7 riigist)	●	● ●
	Projektid, kus KMH pole nõutav TULEMUS: Ilma formaalse KMH protseduurita projektides unustatakse tihtipeale üldsuse õigus osaleda otsustamises või ignoreeritakse seda (5 kaasust 5 riigist)	● ●	●

7.1.3 Hinnang kohtusse pöördumise võimalikkusele

Tabel 12. Hinnang kohtumõistmisele juurdepääsule TAI projekti esimese laine riikides

Juurdepääsu all mõeldakse:

- kohtusse pöördumise võimalusi
- õigusabi ja teenustasude taskukohasust
- vaidluste lahendamise ja heastamise mehhanismide olemasolu ja mitmekesisust

Kvaliteedi all mõeldakse:

- informatsiooni avalikustamise õigusliku mandaadi sisu ja selgust
- üldsusele kättesaadava keskkonnainfo õigusliku määratluse sisu

	Juurdepääs	Kvaliteet
Õigused ja kohtusse pöördumise võimalused TULEMUS: Enamikus analüüsitud riikides pole täpselt määratletud avaliku teabe mõistet, ametliku võimu organite kohustusi ega õiguskaitsevahendite kohaldamise taotlemiseks õigustatud subjekte (9 riiki)	● ●	● ●
Võimalused vaidlustatud otsuste ülevaatamiseks TULEMUS: Vähem kui pooltes hinnatud riikides saab üldsus kasutada administratiiv- või kohtumenetlust vaidlustamaks riiklike või piirkondlike poliitikate protseduure. Sageli on õigusemõistmine kallis, keeruline ning aeganõudev (9 riiki)	●	● ●

Puudutatud üldsuse õigused

TAI projekti kogemuse kohaselt on see kolmest Århusi sambast kõige nõrgemini rakendunud. Vähem kui poolte analüüsitud kaasuste puhul sai üldsus kasutada haldus- või kohtulikku läbivaatust vaidlustamiseks seda, kuidas riiklike keskkonnapoliitika otsuseid vastu võeti. Olu-kord oli veelgi hullem raie-, kaevandamis-, karjatamis- või muude ressursikontsessioonide väljastamisel või keskkonnamõju hinnangu koostamisel. Sellistel juhtudel polnud üldsusel võimalik kasutada haldus- või kohtulikku läbivaatust või oli õigustatud subjektiks nn puuduta-tud inimesed, mis annab kohtutele ja teistele haldusametnikele õiguse otsustada, kellel on õigus kaebust esitada.

Mehhikos näiteks peab inimene või organisatsioon otsuste vaidlustamiseks tõestama tekitatud kahju.

Ka kohtusüsteemide tõhusus, vastutuskohustus ja sõltumatus on vaadeldud riikides väga erinev: Ameerika Ühendriikides on kohtusüsteem tugev, üldiselt usaldatav ning laialt kasutatav vahend sea-duste täitmiseks. Kuid näiteks Indoneesias on kohtusüsteem eriti korrumppeerunud.

7.2 Eesti tulemused ja võrdlus teiste riikidega

Järgnevalt on toodud analüüsi tulemused Eestis keskkonnainfo kättesaadavuse ja otsustamises osalemise kohta. Hinnang koondati kahte aspekti: 1) kuidas on võimalik keskkonnainfot kätte saa-da (nn juurdepääs) ja 2) missugune on info kvaliteet (vt tabel 13). Tabelis 14 näitab juurdepääs, mil määral on üldsusel võimalik osaleda. Kvaliteet näitab üldsuse panuse kajastumist lõppotsuses ning seda, kas üldsusele antakse osalemiseks piisavalt aega. Hinnanguskaala oli kolmeastmeline: olukord on kas halb, keskmine või hea; “–” tähendab, et olukorda pole võimalik hinnata.

Tabel 13. Hinnang informatsiooni kättesaadavusele Eestis TAI metoodika alusel

		Juurdepääs	Kvaliteet
Teave keskkonna- kvaliteedi kohta	Teave õhu kvaliteedi kohta TULEMUS: Õhuseireandmeid levitatakse aktiivselt, seire on regulaarne, mõõdetakse mitmeid saasteaineid, kättesaadav Internetist	● ● ●	● ● ●
	Teave vee kvaliteedi kohta TULEMUS: Joogiveeseire andmeid kogutakse, kuid need on raskesti kättesaadavad. Sotsiaalministeeriumi haldusalas olevate andmete avalikustamine pole nii kaugele jõudnud kui Keskkonnaministeeriumi haldusalas	● ●	● ● ●
Teave keskkonna- trendidest	Keskkonnaseisundi aruanded TULEMUS: Keskkonnaseisundi aruandeid avaldatakse regulaarselt, neis sisalduv info on kvaliteetne ja päevakohane, hästi kättesaadav kas Internetist või institutsioonidest; vähem teavitatakse meedia kaudu ja puudus on erinevatele sihtgruppidele sobivatest (lihtsatest) materjalidest; probleeme on teabenõudele vastamisega	● ●	● ● ●
Tööstus- ettevõtete saasteandmed	Tööstusettevõtete saastearuanded TULEMUS: Saastearuandeid koostatakse regulaarselt, seaduse järgi peaksid need olema avalikud, kuid teavet konkreetse ettevõtte kohta on riigiasutustest raske kätte saada. Teave on enamasti kättesaadav ettevõttest	● ●	● ● ●
	Tööstusettevõtete saasteandmete riiklik register TULEMUS: Eesti on alla kirjutanud Århusi konventsiooni saasteandmete riikliku registri protokollile (<i>protocol on pollutant release and transfer register, PRTR</i>); Eestis sellist andmebaasi veel ei ole. Alates aastast 2007 on Keskkonnaregistris kirjas kõik seaduses sisalduvad andmed.	●	—
Teave õnnetus- juhtumite ja häda- olukordade kohta	Teave hädaolukorrast/keskkonnaõnnetusest TULEMUS: Hädaolukordi ja keskkonnaõnnetusi on meedias hästi kajastatud, informeeritute ring on lai, kuid õnnetuse ajal edastatav info ei olnud piisav.	● ● ●	● ●
	Hädaolukorra/keskkonnaõnnetuse järgne teave TULEMUS: Puudub seadustatud kohustus koguda õnnetusejärgset teavet tervise- ja keskkonnamõju kohta; kuigi seda aeg-ajalt tehakse	● ●	● ●

TAI esimese laine üheksa riigi ja Eesti tulemusi omavahel võrreldes võib märgata nende sarnasust. Nii Eestis kui teistes hinnatud riikides on hästi tagatud juurdepääs õhu kvaliteedi kohta käivale teabele, keskkonnaseisundi aruannetele ning hädaolukorra või keskkonnaõnnetuse teabele. Nende teabeliikide kvaliteeti võib pidada heaks või isegi väga heaks.

Nii nagu teisteski riikides, ei toimi Eestis veel tööstusettevõtete saasteandmete riiklik register (PRTR).

Eesti ja teiste riikide vahelisi erisusi välja tuues võib tulemikaartidelt näha, et juurdepääs vee kvaliteedi infole ning tööstusettevõtete saastearuannetele on Eestis paremini tagatud ja see info on kvaliteetsem kui hinnatud 9 riigi keskmine.

Tabel 14. Hinnang otsustamises osalemisele Eestis TAI metoodika alusel

		Juurdepääs	Kvaliteet
Osalemine riiklike/piirkondlike poliitikate ja õigusaktide ettevalmistamises	}	<p>Riiklikud/piirkondlikud poliitikad, strateegiad, arengukavad, tegevuskavad ja seadused TULEMUS: Üldiselt võimaldasid pädevad asutused üldsusel riiklike poliitikate ja seaduste kohta ettepanekuid esitada ning dokumendid olid üldsusele kommenteerimiseks kättesaadavad. Venekeelsetele rahvusvähemustele suunatud kaasamistegevusi ei olnud ning töödokumente ei tõlgitud</p>	● ●
Osalemine keskkonda mõjutavates projektides	}	<p>Projektitasandi otsustamine TULEMUS: Üldsust üritati kaasata projektitasandi otsustamisse, kuid pigem vormitaitmiseks, mitte sisulise panuse saamiseks</p>	● ●

Otsustamises osalemine sai Eestis nii riigi- kui projektitasandi puhul olenevalt aspektist nii kõrgeid, keskmisi kui madalaid hindeid, mistõttu üldiseks tulemuseks kujunes keskmine. Teiste riikidega sarnaselt on osalemine paremini tagatud töödokumentide kommenteerimise faasis, tunduvalt halvemini aga algatamis- ja lõppfaasis (kus jälgitakse selle mõju ja vastuvõetavust).

Erisusena võib välja tuua, et teistes hinnatud riikides oli üldsusel võimalus osaleda sektoraalse poliitika kujundamises madal, kuid Eesti puhul oli osalemine keskkonnapoliitika ja sektoraalse poliitika puhul ühesugune, s.t mõnes aspektis hinnati seda kõrgelt, mõnes madalalt.

8 Kokkuvõte ja soovitused

8.1 Kokkuvõte

Kokkuvõttes võib öelda, et keskkonnainfo kättesaadavus on Eestis paremini tagatud kui üldsuse osalemine keskkonnaasjades.

Keskkonnainfo kättesaadavuse positiivse näitena võib nimetada riiklikke keskkonnaseisundi aruandeid, õhuseireandmeid ning teavitamist hädaolukorra ajal. Samas võib negatiivsena välja tuua ettevõttetasandi keskkonnaandmete kättesaadavuse ning hädaolukorrajärgse teavitamise.

Kõikide hinnatud teabeliikide head küljed on informatsiooni kogumise regulaarsus, üldsusele edastatava informatsiooni ajakohasus ning kvaliteet. Madala hinnanguga aspektid olid keskkonnainfo konfidentsiaalsusnõuded (need on määratlemata), teavitatavate ring ning informatsiooni kättesaadavus Internetist.

Võib öelda, et seadused ei sätesta detailselt, missugust infot peavad valitsusasutused levitama ja kuidas nad peavad seda tegema. Info avalikustamise peamine viis on teabenõudele vastamine. TAI projekti kogemus kinnitab, et teabenõudele alati vastust ei saada.

Kõige raskemini kättesaadavad on praegu ettevõttetasandi keskkonnaandmed. Ametnikud ei soovi väljastada konkreetse ettevõtte saasteandmeid. On ettevõtteid, kus neid peetakse ärisaladuseks. Konkreetsete ettevõtete andmeid õnnestub tihti peale saada ettevõttelt eneselt, mitte ametiasutustelt.

Osalemine keskkonnaasjade otsustamises toimib Eestis halvemini kui keskkonnainfo kättesaadavus. Üldsuse kaasamise heade näidetena võib tuua selliste dokumentide ettevalmistamise nagu Säästev Eesti 21, Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava ning Pandivere veemajanduskava. Halvemad näited on Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006 ning projektitasandi otsustamine (hinnati Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla detailplaneeringut Jämejala parki ja Ojamaa kaevandamisloa väljastamist). Siinjuures tuleb öelda, et positiivsed näited ei tähenda veel parimat võimalikku ning negatiivsed halvimat võimalikku käitumist.

Kõiki otsustamises osalemise hinnatud kaasusi arvestades said suhteliselt kõrge hinnangu järgmised aspektid: avaliku kommenteerimisperioodi pikkus, dokumentide kättesaadavus ametkondadest ja raamatukogudest, osalejate teavitamise kiirus konsultatsioonide tulemustest ning konsultatsioonide arv. Madalalt tuli aga hinnata selliseid aspekte nagu lõppdokumendi edastamine üldsusele, üldsuse osalemine otsuste rakendamisel ja ülevaatamisel, rahvusvahemustega konsulteerimine ja neile tööversioonide jagamine.

Üldsuse kaasamine nii riigi- kui projektitasandi otsustamisse toimib Eestis kommenteerimisvõimetusena enne kooskõlastusringi. Seega võib öelda, et Eestis pole tagatud osalemine võimalikult varajases etapis, kus määratakse ära otsuse parameetrid ja ulatus. Suhteliselt korralikult järgitakse avalike koosolekute pidamise seadustatud nõuet, kuid see tundub tihti vormitaitmisena, mitte üldsuse sisulise panuse saamiseks.

Samas tuleb märkida, et uuemate poliitikadokumentide puhul on kaasamistegevused olnud tunduvalt tõhusamad ja enam läbi mõeldud kui vanemate analüüsitud dokumentide puhul.

Valitsusasutuste sisemise suutlikkuse tõstmisega seoses võib hea küljena välja tuua juurdepääsu põhimõtete alase koolituse. Koolitust on olnud suhteliselt palju, kuid väljaspool Keskkonnaministeeriumi tuntakse neid põhimõtteid suhteliselt halvasti.

Üldsuse suutlikkuse tõstmisega seoses on hea see, et suhteliselt kerge vaevaga võib valitsusasutuste kodulehekülgedelt leida juhendmaterjale keskkonnainfo kättesaadavuse kohta. Puuduseks on see, et taolisi juhendmaterjale pole otsustamises osalemise ja kohtu poole pöördumise võimaluste kohta. Juurdepääsu alaseid materjale pole vene keeles. Eestis on üldsusel võimalik saada keskkonnaõigusabi. Seda pakub valitsusväline organisatsioon, kuid raha selleks saadakse välisfondidest, mitte riigilt.

Kokkuvõttes võib öelda, et seadustega on Eestis keskkonnainfole juurdepääsu ja otsustamises osalemise õigused suhteliselt hästi tagatud. Kuid paraku jätab tegelikus elus soovida nende rakendatus. Ühelt poolt on küsimus väärtushinnangutes: üldsusele info jagamises ja kaasamises näevad ametnikud pigem tülikat lisatööd, millel ei ole positiivset väljundit. Teisalt tagaks ka väikeste muudatuste sisseviimine parema tulemuse. Soovitused olukorra parandamiseks on esitatud allpool. Mõned neist on kergemini ja kiiremini ellurakendatavad, teised nõuavad pikaajalisi ja suurema kaaluga muudatusi.

8.2 Soovitused

Et tagada keskkonnainfo kättesaadavus ja otsustamises osalemise parem toimimine, tegid käesoleva analüüsi autorid töö tulemustele tuginedes konkreetseid soovitusi. Neid arutati Keskkonnaministeeriumis 18. juunil 2004 toimunud ümarlaulal mitmete ametkondade ja organisatsioonidega (osalenute nimekiri on lisas 15). Ümarlause arutelu tulemusena sõnastati järgmised ettepanekud.

8.2.1 Informatsiooni kättesaadavus

ÜLDINE

- Informatsiooni saaks lihtsamini kätte, kui Keskkonnaministeeriumi koduleheküljel oleks juhend, kust mingit keskkonnainfot leida (nt ettevõtetasandi saasteandmed – ITK, hädaolukorrad – Päästeamet, joogivesi – Sotsiaalministeerium jne).

I. HÄDAOLUKORRAD/KESKKONNAÕNNETUSED

- Seaduses peaks olema sätestatud õnnetuste kohta üldsusele info edastamise kord – kohustatud subjektid, info sisu, edastamisaeg, infokanalid.
- Hädaolukorrale valmisoleku ja kemikaalseaduses peaks olema sätestatud õnnetuste tervise- ja keskkonnamõju hindamise ja selle aruande avalikustamise kohustus (sh kindlasti asjakohaste ametkondade kodulehekülgedel).

II. KESKKONNASEIREANDMED

- Konkreetset kohalikku omavalitsust puudutavad keskkonnaseireandmestikud peaksid olema hõlpsasti kättesaadavad selle omavalitsuse kodulehe kaudu (lingiga). Selline olukord vastaks kõige paremini avaliku teabe seaduse §30 lõike 1 nõudele avalikustada informatsioon viisil, mis tagaks selle võimalikult kiire jõudmise igaüheni, kes teavet vajab.

III. RIIKLIKUD KESKKONNAARUANDED

- Hakata koguma keskkonnatervise andmeid ja neid andmebaasiks integreerima.

IV. ETTEVÕTTETASANDI KESKKONNAANDMED

- Kontrollida Keskkonnaministeeriumi ja selle allasutuste teabenõudele vastamise protseduuri reegleid, selgitada välja teabenõudele mittevastamise põhjused. TAI projekti kogemus: neli teabenõuet ITK-le, millest ühele ei vastatud; kaks Ida-Viru KKT-le, millest ühele ei vastatud; kaks Viljandi KKT-le (mõlemale vastati); üks Järva KKT-le (vastati), üks Keskkonnaministeeriumile (ei vastatud).
- Teha kindlaks, miks Keskkonnaministeerium ja selle allasutused käituvad ettevõttetasandi andmete väljastamisel erinevalt. Ettevõtete kohta käivaid andmeid väljastasid näiteks Järva ja Viljandi KKT, ITK samu andmeid ei väljastanud. Saasteandmed võis aga enamasti kätte saada otse ettevõttest (Narva Elektriijaamad, Eesti Põlevkivi, Stora Enso, RMK (küsimisi raiemah-tusid)), s.o. neli ettevõtet viiest)

8.2.2 Otsustamises osalemine

I. RIIGITASANDI POLIITIKA JA SEADUSED

- Kontseptsioonide, arengukavade, programmide ja muude üldise tähtsusega projektide/õigusaktide väljatöötamise algatamisest teavitada ka Ametlikes Teadaannetes (eelkõige arengukavadest), andes teavet ka selle kohta, millal ja kuidas saab üldsus protsessis osaleda.
- Õigusaktides peaks olema sätestatud, kas ja kuidas peab kontseptsioonide, arengukavade, programmide ja muude üldise tähtsusega projektide/õigusaktide väljatöötamisel vastama töörühmade, aga ka huvirühmade ettepanekutele. Praegu pole tagasiside andmise kord selge.
- Avalikustada laekunud ettepanekud koos nende arvestamise/mittearvestamisega eelnõu lõppversioonis. Mittearvestamist tuleb põhjendada.
- Seaduste ja Vabariigi Valitsuse määruste eelnõude kooskõlastamisele saatmisest ehk avalikustamisest tõhusaks teavitamiseks tuleks vabaühendustele võimaldada juurdepääs eÕiguse infosüsteemile.

II. PROJEKTITASANDI OTSUSTAMINE

- Metsamajandamiskavasid peaks koostama avaliku menetlusena.

9 Kasutatud materjalid

- Balti internetikasutus 2003. TNS Emor, 19.05.2004
<http://www.emor.ee/arhiiv.html?id=1186>
- Eesti inimarengu aruanne 2003. Tallinna Pedagoogikaülikool Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinn, 2003.
- Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel. Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus, Tallinn, 2000.
- Eesti piirkondlik statistika 2002. Eesti Statistikaamet, Tallinn, 2002.
- Eesti statistika aastaraamat 2004. Eesti Statistikaamet, Tallinn, 2004.
- Eurostat. Structural Indicators
<http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-product/EN?catalogue=Eurostat&product=struct-EN&mode=download>
- Keskkond 2002. Eesti Statistikaamet, Tallinn, 2003.
- Keskkonna õigus. Eestis keskkonnaõigusabi vajanud juhtumid. 2003. Eestimaa Looduse Fond, Tartu.
- Merisaar, M., Simonsen, J.H., Tingas, K. ja Veinla, H. Keskkonnainfo kättesaadavaks tegemine ja üldsuse kaasamine keskkonda mõjutavate otsuste langetamisse. Keskkonnaametniku käsiraamat. Tallinn, 2001.
- Statistika andmebaas. Eesti Statistikaamet <http://www.stat.ee>
- The Access Initiative. Assessing Access to Information, Participation, and Justice for the Environment: A Guide.
- Veinla, H., Relve, K. Kontseptsioon Århusi konventsiooni III samba ellurakendamiseks Eestis. Keskkonnaministeerium, Tallinn, 2003.
- World Resources 2002–2004. Decisions for the Earth. Balance, Voice and Power. UNDP, UNEP, The World Bank, World Resources Institute. Washington, D.C., 2003.

KASUTATUD SEADUSED ⁶

- Avaldustele vastamise seadus. RT I 1994, 51, 857.
- Avaliku teabe seadus. RT I 2000, 92, 597.
- Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I 1992, 26, 349.
- Elektrituruseadus. RT I 2003, 25, 153.
- Eriolukorra seadus. RT I 1996, 8, 164.
- Halduskohtumenetluse seadustik – RT I 1999, 31, 425, RT I 1999, 96, 846, RT I 2000, 51, 321, RT I 2001, 53, 313, RT I 2001, 58, 355, RT I 2002, 29, 174, RT I 2002, 50, 313, RT I 2002, 53, 336, RT I 2002, 62, 376, (RT I 2003, 13, 67, RT I 2003, 23, 140
- Haldusmenetluse seadus. RT I 2001, 58, 354.
- Hädaolukorraks valmisoleku seadus. RT I 2000, 95, 613

⁶ Kõik seadused on kättesaadavad <http://www.riigiteataja.ee>

Hädaolukorrast teavitamise kord ja nõuded edastatavale teabele. RT I 2002, 43, 279.
Kemikaalseadus. RT I 1998, 47, 697.
Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon. RT II 2001, 19, 89.
Keskkonnakasutusest laekuva raha seadus. RT I 1999, 54, 583.
Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanauдитеerimise seadus. RT I 2000, 54, 348.
Keskkonnaregistri seadus. RT I 2002, 58, 361.
Keskkonnaseire seadus. RT I 1999, 10, 154.
Metsaseadus. RT I 1998, 113/114, 1872.
Mittetulundusühingute seadus. RT I 1996, 42, 811.
Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2002. a määruse nr. 56. RT I 2002, 20, 116
Päesteseadus. RT I 1994, 28, 424.
Rahvatervise seadus. RT I 1995, 57, 978.
Riigisaladuse seadus. RT I 1999, 16, 271.
Riikliku statistika seadus. RT I 1997, 51, 822.
Saastuse kompleksse vältimise ja kontrolli seadus. RT I 2001, 85, 512.
Sihtasutuste seadus. RT I 1995, 92, 1604.
Tulumaksuseadus. RT I 1999, 101, 903.
Vabariigi Valitsuse reglement. RT I 1996, 43, 844.
Välisõhu kaitse seadus. RT I 1998, 41/42, 624.

INTERVJUUD

Alakivi, Irja. 01.06.2004
Altnurme, Maret. Tallinna Halduskohtu kohtunik. 25.01.2004
Ammas, Anneli. Eesti Päevalehe ajakirjanik. 01.03.2004
Aun, Milvi. Järvamaa Keskkonnateenistuse vee peaspetsialist. 22.02.2004
Henno, Imbi. Haridus- ja Teadusministeeriumi Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaekspert. 5.02.2004
Jagomäe, Inga. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi avalike suhete osakonna juhataja. 16.01.2004
Järvela, Gea. Nõo Vallavalitsuse keskkonnaosakonna juhataja. 20.01.2004
Kaasik, Tea. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusosakonna juhataja. 16.12.2003
Kadaste, Aili. Eesti Õiguskeskuse koolitusspetsialist. 26.01.2004
Kahk, Merike. Pärsti Vallavalitsuse ehitusspetsialist. 09.03.2004
Kask, Ülo. Eesti Biokütuste Ühing. 20.01.2004
Kisel, Einari. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna juhataja. 21.01.2004
Kiviloo, Hurma. Tallinna Halduskohtu kohtunik. 25.01.2004
Koppel, Eil-Mari. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna juhataja asetäitja. 16.12.2003
Kuldkepp, Ülle. 02.03.2004
Liitmäe, Tiina. Tallinna Sadama marketingi juhataja. 10.03.2004
Liiv, Katre. Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskuse teabebüroo juhataja. 03.02.2004
Lääne, Aivar. 19.03.2004
Maran, Himot. Keskkonnainspektsiooni arendusosakonna juhataja kt. 16.01.2004
Oras, Kaia. Statistikaameti keskkonna ja säästva arengu statistika sektori juhataja. 08.01.2004
Palm, Erich. Pärsti vallavanem. 09.03.2004
Past, Liisa. Keskkonnaministeeriumi avalikkussuhete büroo peaspetsialist, 21.01.2004

- Pauklin, Tarmo.** Tallinna Säästva Arengu ja Planeerimise Amet. Keskkonnaameti juhataja. 02.02.2004
- Pärnsalu, Aavo.** 03.02.2004
- Reintam, Marilin.** Tallinna Ringkonnakohtu kantselei juhataja. 25.01.2004
- Ruttas, Ruuta.** Tallinna Pedagoogikaülikool. Säästev Eesti 21 projekti koordinaator. 06.01.2004
- Ruut, Jüri.** Tervisekaitseinspeksiooni Lõuna-Eesti Labor. 09.03.2004
- Saart, Katrin.** Luunja Keskkooli geograafia ja loodusõpetuse õpetaja. 6.02.2004
- Saava, Astrid.** Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituut. 07.03.2004
- Sizova, Tiit.** Ida-Viru Keskkonnateenistuse juhataja. 19.03.2004
- Šavel, Viive.** Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna kütuse ja energiaturu talituse peaspetsialist. 22.12.2003
- Zernask, Mai.** Keskkonnaministeeriumi koolituse peaspetsialist. 29.01.2004
- Tamm, Tiia.** Tervisekaitseinspeksiooni Võru osakond. 17.03.2004
- Tamm, Tiit.** Majandusministeeriumi energeetikaosakond, 11.01.2002
- Teiter, Kirill.** Tallinna Päästeamet avalike suhete peaspetsialist. 08.03.2004
- Tepp, Jaan.** Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon. 8.01.2004
- Tuulik, Margita.** Justiitsministeeriumi avalike suhete talituse referent. 4.02.2004
- Urban, Marit.** Tallinna Ringkonnakohtu esimehe abi kt. 25.01.2004
- Vaht, Ülle.** Keskkonnaministeeriumi strateegia ja investeringute osakonna strateegia büroo peaspetsialist. 12.01.2004
- Õim, Frank.** Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna kütuse- ja energiaturu talituse juhataja. 17.12.2003

KASUTATUD KODULEHEKÜLJED

- Eesti Keskkonnaühenduste Koda. <http://www.rohelised.org>
- Eestimaa Looduse Fond. <http://www.elfond.ee>
- Eesti Päevaleht. <http://www.epl.ee>
- Eesti raamatukogude elektronkataloog Ester. <http://helios.nlib.ee>
- Ekseko AS. <http://www.ekseko.ee>
- Ida-Viru Keskkonnateenistus. <http://www.ida-viru.envir.ee>
- Justiitsministeerium. <http://www.just.ee>
- Keskkonnainspeksioon. <http://www.kki.ee>
- Keskkonnainvesteeringute Keskus. <http://www.kik.ee>
- Keskkonnaministeerium. <http://www.envir.ee>
- Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. <http://www.keskkonnainfo.ee>
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. <http://www.mkm.ee>
- Maves AS. <http://www.maves.ee>
- Nõo Vallavalitsus. <http://www.nvv.ee>
- Postimees. <http://www.postimees.ee>
- Pärsti Vallavalitsus. <http://www.parstivald.ee>
- Päästeamet. <http://www.rescue.ee>
- Riigi Teataja. <http://www.riigiteataja.ee>
- RMK (Riigimetsa Majandamise Keskus). <http://www.rmkk.ee>
- Statistikaamet. <http://www.stat.ee>
- Stora Enso AS. <http://www.storaenso.com>
- Tallinna Linnavalitsus. <http://www.tallinn.ee>
- Tallinna Pedagoogikaülikool. <http://www.tpu.ee>
- Tervisekaitse Inspeksioon. <http://www.tervisekaitse.ee>

Lisa 1

Hädaolukordade kaasuste kirjeldused

	1. hädaolukord: riigitasand	2. hädaolukord: kohalik tasand
<ul style="list-style-type: none"> ● Hädaolukorra tüüp 	Alambra, vana ja reostusohklik naftatanker, sisenes Muuga sadamasse. Eestil ei ole vahendeid võimaliku naftareostuse likvideerimiseks	Laguja prügilala põleng, põhjustas tugeva õhureostuse. Prügilasse on maetud ka suur kogus vanaõli
<ul style="list-style-type: none"> ● Kui tüüpiline on juhtum Eestis? ● Kui sageli selliseid olukordi esineb? ● Kas see hädaolukord on võrreldav teiste analoogsetega suuruse, ulatuse, tüübi, mõju ja vastutava institutsiooni käitumise poolest? 	Väga tüüpiline juhtum Läänemere piirkonnas (kord või kaks aastat). Euroopa Liit (Eesti liitunud) on keelanud nõuetele mittevastavate aluste sisenemise oma sadamatesse. Pärast Eestist lahkumist põhjustas Alambra naftareostuse Hispaania rannikul	Aeg-ajalt süttivad Eestis vanad prügilad. Standardidele mittevastavad vanad prügilad ei ole veel lõplikult suletud. Põleng põhjustas tugeva õhureostuse. Piirkond on valitud uue Euroopa Liidu standarditele vastava regionaalse prügilala asukohaks ja meedia kajastas põlengut üsna põhjalikult
<ul style="list-style-type: none"> ● Sündmuse kestus (alguse ja lõpu kuupäev) 	September 2000	Umbes kuu aega alates 5. jaanuarist 2003 (põlengu lõppu on raske määratleda)
<ul style="list-style-type: none"> ● Hädaolukorra toimumiskoht 	Muuga naftasadam Põhja-Eestis Tallinna lähedal	Laguja küla Kagu-Eestis. Tegemist on nõukogudeaegse prügilaga, kavatakse muuta Euroopa Liidu nõuetele vastavaks Lõuna-Eesti regionaalseks prügilaks
<ul style="list-style-type: none"> ● Hädaolukorra kirjeldus (põhjus) 	Naftatanker Alambra sisenes Muuga sadamasse, kus laevapõhjas avastati auk. Kogutud naftajääkide põhjal arvati, et merre voolas umbes 500 t naftat. Olulist keskonnareostust ei tekkinud (suur osa naftast suudeti koristada)	Laguja prügilala põleng (prügilasse on maetud suur kogus vanaõli) põhjustas tugeva õhureostuse. Pärast põlengut viidi läbi võimaliku tervisemõju uurimine

<ul style="list-style-type: none"> ● Hädaolukorra mõju Mõju inimestele (surmajuhtumid, vigastused, haigused, evakueerimine vms) ● Mõju bioloogilisele mitmekesisusele (kohalike liikide kahjustamine või hävimine) ● Keskkonnamõju (vee-, õhu- või pinnase saastamine, metsa või muu ökosüsteemi hävimine, kahjustamine vms) 	<p>Naftatanker lahkus Eestist suurt õnnetust põhjustamata, kuid suure mõjuga õnnetus juhtus Hispaania rannikul mõni aeg hiljem (hukkusid paljud linnud ja mereloomad)</p>	<p>Ümbruskonna elanikud kannatasid nädal aega kestnud õhureostuse käes (must suits ja ebameeldiv lõhn)</p>
<p>Vastutav ametkond</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Vastutajad: naftatankeri omanik ja kapten. ● Tegutsev ametkond: Keskkonnainspeksioon. ● Valitsustasandi reageerimine: keskkonnaminister tegi ettepaneku keelata nõuetele mittevastavate laevade sisenemine Eesti sadamatesse 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vastutajad: kohalik omavalitsus ja prügila haldaja. ● Tegutsev ametkond: kohalik tuletõrjeüksus

Lisa 2

Õhu- ja veeseire kaasuste kirjeldused

	Õhuseire	Joogiveeseire
● Seirepiirkond	Juhtumiks valiti Tallinna linna õhuseire	Juhtumiks valiti Võru linna veeseire
<ul style="list-style-type: none"> ● Kas valitud seiresüsteem esindab ka teisi riigi seiresüsteeme? ● Miks esindab või miks ei esinda (suurus, juhtimise kvaliteet vms)? 	Tallinna automaat- ja elektrooniline õhuseiresüsteem on paremini välja arendatud kui mujal Eestis	Võru veeseiresüsteem on võrreldav teiste Eesti väike-linnade omaga
● Seire eest vastutav ametkond (kas avalikust või erasektorist)	Avalik sektor: Tallinna Keskkonnateenistus	Avalik sektor: Tervisekaitseinspeksioon www.tervisekaitse.ee
● Seireala informatsioon	Tallinnas on pool miljonit elanikku, kuid õhureostus mõjutab eelkõige kesklinna piirkonda ehk umbes 125 000 inimest. Peamine õhureostuse põhjustaja on liiklus	Võrus elab umbes 10 000 inimest. Joogivees leidub palju rauda ja väävlit
● Hindamise läbiviimise aeg	Detsember 2003	Detsember 2003
● Intervjueeritavate kontaktandmed (nimi, ametikoht, kontaktinformatsioon)	Tarmo Pauklin, Tallinna Linnavalitsuse Keskkonnateenistuse juhataja Tel 6404 270 E-post tarmo.pauklin@tallinnlv.ee	Mari Reinik, Tervisekaitseinspeksiooni Tartu labori juhataja Tel 7447 421 E-post tartu.labor@tklabor.ee
● Muu info		Veeseireandmed on ka Võru maakonna keskkonnateenistusel

Lisa 3

Keskkonnaseisundi aruannete kirjeldused

	Aruanne 1	Aruanne 2
● Aruande nimetus	Keskkond 2002	Eesti keskkonnaseisund XXI sajandi lävel
● Väljaandja	Eesti Statistikaamet	Eesti Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus
● Aruandes kajastatav piirkond (regiooni-, riigi-, maakonnatasand)	Riiklik	Riiklik
● Väljaandmise aeg ja aruandes kajastatav ajaperiood	17.12.2003. Aruandes kajastatav ajaperiood vaheldub, varaseimad andmed aastast 1980, hiliseimad aastast 2002)	2000. Aruandes kajastatav ajaperiood vaheldub (varaseimad andmed aastast 1980, hiliseimad aastast 1999)
● Köidete arv ja aruande maht	1, 123 lk	1, 96 lk
● Kust võib aruande leida (Internet, raamatukogu, teabenõude teel vms)?	Internet, raamatukogu	Internet, raamatukogu
● Aruande sisu (peamised teemad)	Bioloogilise mitmekesisuse muutumine, jäätmed, kliimamuutus, linnakeskkond, osoonikihi kahjustamine, loodusvarade kasutus, ohtlikud kemikaalid, vee saastamine ja veekasutus, õhureostus	Õhk (reostuskoormus, kliimamuutus, hapestumine, osoonikihi kaitse, raskmetallid ja püsisaasteained), vesi, bioloogiline mitmekesisus, jäätmed
● Kas keskkonnaseisundi aruanne on representatiivne? ● Miks on või miks ei ole (maht, väljaandja, sügavus, formaat, vms)?	On representatiivne – annab välja riigiasutus alates 1999. aastast. Keskkonnastatistika põhineb Eurostati väljatöötatud keskkonnaindikaatorite matriksil	On representatiivne – annab välja riigiasutus, kuigi varem oli teistsugune formaat. Kajastab keskkonnareostuse, keskkonnaseisundi ja loodusvarade kasutamise andmeid
● Muu informatsioon		

Lisa 4

Ettevõttetasandi keskkonnaandmete kaasuste kirjeldused

1. sektor	Kaevandamine ja energia tootmine				
2. sektor	Põllumajandus ja metsandus				
Sektorite valiku põhjendus (osatahtsus SKP-s, osatahtsus tööhõives, regionaalne mõju jne)	<p>2003. aastal moodustas mäetööstus 1%, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus 2,5%, põllumajandus 2,3% ja metsandus 1,5% SKP-st (Eesti Statistikaamet 2004). Nende sektorite osatahtsus SKP-s pole küll kõige suurem, suurima osa SKP-st andis 2003. a töötlev tööstus (16%). Samas on elektrienergia tootmine poliitiliselt väga oluline sektor ning selle keskkonnamõju Eesti tingimustes on suurim. Kuna põlevkivi kaevandamise teel saadakse elektrienergia tootmiseks vajalik tooraine ja ka selle sektori keskkonnamõju on väga suur, käsitletakse neid antud juhul ühe sektorina.</p> <p>Põllumajandus ja metsandus mõjutavad väga paljusid inimesi Eestis, kuna selles sektoris töötab suur protsent tööealisi inimesi. 2003. a töötas põllumajanduses ja jahinduses 4,3%, metsamajanduses 1,4%, puidutöötlemises 3,7% hõivatutest (Eesti Statistikaamet 2004). Erinevates piirkondades on primaarsektori osatahtsus tööhõives erinev: Kesk-Eestis oli see 2002. a 17,4%, Lääne-Eestis 14,2% ja Lõuna-Eestis 10,8% (Eesti Statistikaamet 2002). Põllumajandusel on ka märkimisväärne keskkonnamõju. Puidutööstus on oluline, kuna moodustab suure osa väliskaubanduse bilansist. 1998. a moodustas puidu ja puidutoodete eksport 5658 mln kr (16% kogueksportist), 2003. a 9364, 2 mln kr (15%). Eksporti kaubagruppidest olid puit ja puidutooted 2003. a teisel kohal elektrimasinate ja -seadmete (21% kogueksportist) järel (Eesti Statistikaamet 2004).</p>				
Valitud ettevõtte	1. ettevõtte	2. ettevõtte	3. ettevõtte	4. ettevõtte	5. ettevõtte
Sektor	Kaevandamine ja energia tootmine	Kaevandamine ja energia tootmine	Põllumajandus ja metsandus	Põllumajandus ja metsandus	Põllumajandus ja metsandus
Tööstus/toode	Põlevkivi kaevandamine	Energia tootmine	Kolm peamist tegevusala: metsamajandus, taimlamajandus ja puhkemajandus	Metsandus, metsaraie, saepuidu töötlemine, pooltooted mööbli-, akna- ja ehitustööstusele	Sealiha tootmine
Asukoht	Kirde-Eesti, Ida-Viru maakond	Kirde-Eesti, Ida-Viru maakond	Peakontor asub Tallinnas Metsamajandustööd teeb	Imavere (Järva maakond), Näpi (Lääne-Viru maakond),	Kesk-Eesti, Viljandi maakond

			67 metskonda üle Eesti	Paikuse ja Sauga saeveskid (Pärnu maakond), Viljandi veski (Viljandi linn)	
Regiooni profiil (rahvastik, maa/linna/tööstuspiirkond, kliima, majandus jms)	Ida-Viru maakond: 20% elanikest on eestlased, 69,5% venelased. Tööstuspiirkond Mõlemad ettevõtted kuuluvad maakonna kolme suure tööandja hulka. 92,6% Eesti energiast toodetakse Ida-Viru maakonnas. Töötuse määr on 18,1% (Eesti keskmine 12,6%) (andmed Ida-Virumaa koduleheküljelt www.ida-virumaa.ee)		Üks suuremaid tööandjaid Eestis	Töötajad nii linna- kui maapiirkonnast. Maapiirkonnades oluline tööandja	Viiratsi vallas elab 3750 inimest (www.viljandimaa.ee)
Töötajate profiil (arv, kas oskustöölised jms)	4600	1826	1318 (1.01.2003)	650	100
Tegelik või potentsiaalne mõju keskkonnale ja/või loodusvaradele	Keskkonnamõju: maa vajumine, rikastamisjäätmed, pinnase rikkumine, kaevandustest väljapumbatav vesi, mis juhitakse äravoolukraavide ja jõgede kaudu peamiselt Soome lahte, ka Peipsi järve	Õhureostus: vääveldioksiid ja tahked osakesed (77% saasteainete koguheitmetest Eestis). Suurim vee- kasutaja Eestis (82% pinnaveest ja 17% põhjaveest). Aluseline vesi, toitained (N, P). Energia tootmises tuleb ka 72% Eestis tekkivatest jäätmetest (põlevkivituhk, põlevkivi kaevandamise jäätmed). Põlevkivitööstuse CO ₂ heitmed moodustavad 67% CO ₂ koguheitmetest. Toormena kasutatakse põlevkivi	Mõju veele, pinnasele ja atmosfäärile seoses keemikaalide, kütuse ja määrdeõlide kasutamise ja ladustamisega ning jäätmetekkega. Kuivendussüsteemide rajamisest tulenev mõju veele. Metsaraiest tulenev mõju pinnasele, elupaikade bioloogilisele mitmekesisusele ning maastike füüsilisele seisundile ja metsapuistutele	Saeveskid – energiatarbimine tootmisprotsessis, tootmisprotsessist tulenevad heitmed, müra, jäätmed ning toormaterjali ja valmistoodangu transpordist tulenev keskkonnamõju. Toormaterjali hankimisest tulenev bioloogilise mitmekesisuse kahjustamine	Sõnniku käitlemisel tekkiv õhu- ja veereostus

Valitud ettevõtte	1. ettevõtte	2. ettevõtte	3. ettevõtte	4. ettevõtte	5. ettevõtte
Ettevõtte kontaktandmed (nimi, aadress, telefoninumber, e-post, kodulehekülg jne)	Eesti Põlevkivi AS www.ep.ee	Narva Elektri-jaamad AS www.power-plant.ee	Riigimetsa-majandamise Keskus www.rm.ee	AS Stora Enso Timber www.storaenso.com/timber	Ekseko AS, Viiratsi vald, Viljandimaa, tel. 4351909 www.ekseko.ee
Kas ettevõtte esindab ka teisi selle regiooni või sektori ettevõtteid (on representatiivne)? Miks esindab või ei esinda (suurus, tööstusharu, tegevused, aruandlus või saastamine on keskmisest suurem või väiksem jne)	Ainus põlevkivikaevandamis-ettevõtte Eestis. 51% aktsiatest kuulub AS-ile Narva Elektri-jaamad (kuulub omakorda Eesti riigile) ja 49% Eesti riigile	Poliitiliselt oluline sektor. Narva Elektri-jaamad AS kuulub Eesti Energia AS-le, mis omakorda kuulub Eesti riigile	Eesti suurim metsandusorganisatsioon – majandab 40% Eesti metsadest. RMK on riigitulundus-asutus, ainus sellisevormiga asutus Eestis	Stora Enso on suurim saeveskeid haldav puiduhankefirma Eestis ja Baltikumis	Tegemist on tüüpilise saefarmiga Eestis. Kohalik elanikkond on korduvalt protesteerinud ettevõtte sõnnikukäitluse tavade vastu. Viimasel ajal on ettevõtte teinud suuri investeringuid oma keskkonnamõju vähendamiseks
Muu informatsioon					

Lisa 5

Riigitasandi otsustamises osalemise kaasuste kirjeldused

Valitud sektorid	Kaevandamine ja energia tootmine				
	Põllumajandus ja metsandus				
Sektorite valiku põhjendus (osatahtsus SKP-s, osatahtsus tööhõives, regionaalne mõju jne)	<p>2003. aastal moodustas mäetööstus 1%, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus 2,5%, põllumajandus 2,3% ja metsandus 1,5% SKP-st (Eesti Statistikaamet 2004). Nende sektorite osatahtsus SKP-s pole küll kõige suurem, suurima osa SKP-st andis 2003. a töötlev tööstus (16%). Samas on elektrienergia tootmine poliitiliselt väga oluline sektor ning selle keskkonnamõju Eesti tingimustes on suurim. Kuna põlevkivi kaevandamise teel saadakse elektrienergia tootmiseks vajalik tooraine ja ka selle sektori keskkonnamõju on väga suur, käsitletakse neid antud juhul ühe sektorina.</p> <p>Põllumajandus ja metsandus mõjutavad väga paljusid inimesi Eestis, kuna selles sektoris töötab suur protsent tööealisi inimesi. 2003. a töötas põllumajanduses ja jahinduses 4,3%, metsamajanduses 1,4%, puidutöötlemises 3,7% hõivatutest (Eesti Statistikaamet 2004). Erinevates piirkondades on primaarsektori osatahtsus tööhõives erinev: Kesk-Eestis oli see 2002. a 17,4%, Lääne-Eestis 14,2% ja Lõuna-Eestis 10,8% (Eesti Statistikaamet 2002). Põllumajandusel on ka märkimisväärne keskkonnamõju. Puidutööstus on oluline, kuna moodustab suure osa väliskaubanduse bilansist. 1998. a moodustas puidu ja puidutoodete eksport 5658 mln kr (16% koguekspordist), 2003. a 9364, 2 mln kr (15%). Ekspordi kauba-gruppidest olid puit ja puidutooted 2003. a teisel kohal elektrimasinate ja -seadmete (21% koguekspordist) järel (Eesti Statistikaamet 2004).</p>				
Kaasused	Poliitika	Strateegia	Kava	Programm	Seadus
Poliitika, strateegia, kava, programmi või seaduse nimi	Säästev Eesti 21	Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava	Eesti põlevkivi-energeetika restruktureerimise tegevuskava 2001–2006	Pandivere vee-majanduskava	Elektrituruseadus
Otsusetegija (projekti juhtiv valitsusamet)	Keskkonnaministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	Keskkonnaministeerium (kohalik keskkonnateenistus)	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Kuupäevad (kavandamise alguse ja lõpetamise kuupäev)	Valitsus peaks kinnitama 2004. a	Väljatöötamist alustati 2002. a sügisel, Parlament peaks vastu võtma 2004. a	Valitsus kinnitas 27.03.2001	Alustati 2001. a, loodetakse lõpule viia 2004. a jooksul	Parlamendis vastu võetud 11.02.2003

Kaasused	Poliitika	Strateegia	Kava	Programm	Seadus
Asukoht	Eesti	Eesti	Eesti	Järvamaa	Eesti
Ulatus (riiklik, kohalik)	Riiklik	Riiklik	Riiklik	Kohalik	Riiklik
Majandussektor	Nii keskkond, majandus- kui sotsiaalsfäär	Energia tootmine	Energia tootmine	Veemajandus	Energia tootmine
Otsuse ja eeldatavate mõjude kirjeldus	Peamine eesmärk on leida vastus küsimusele, mis kindlustaks Eesti riigi ja ühiskonna püsijäämise ja edu pikaajalises perspektiivis (30 aastat)	Arengukava peamine eesmärk on tagada tarbijate stabiilne ja kvaliteedinõuetele vastav energiavarustus optimaalsete hindadega ning kütuse- ja energiamajanduse efektiivsus ning vastavus ohutus- ja keskkonna nõuetele. Peamised arengusuunad antakse aastani 2015 visiooniga aastani 2030	Eesti põlevkivi-energeetika restruktureerimise tegevuskavas tuuakse välja põlevkivisektori probleemid ja esitatakse Vabariigi Valitsuse poolt kavandatavad meetmed põlevkivi ja elektrienergia tootmise tõhustamiseks ja konkurentsivõimeliseks muutmiseks ning sellega seonduvate sotsiaal- ja keskkonnamurede lahendamiseks lähtuvalt eespool nimetatud strateegilistest eesmärkidest.	Pandivere veemajanduskava peamine eesmärk on välja töötada veekaitsemeetmed piirkonnas, kus põhjavesi pole toita- ja teiste reoainete eest kaitstud. Sellest piirkonnast saavad alguse mitu jõge	Elektrituruseadus reguleerib elektrienergia tootmist, edastamist, müüki, ekspordi, importi ja transiiti ning elektrienergia süsteemi majanduslikku ja tehnilist juhtimist
Muu informatsioon (demograafilised andmed, otsusega mõjutatava sektori osatähtsus SKP-s või tööhõives, ala keskkonna-/kliimainfo jms)				Pandivere nitraaditundlik ala on hajusalt asustatud, elanikkond tegeleb peamiselt põllumajandusega, piirkonnas on hea pinnas.	

Kas otsustamis- protsess on representatiivne? Miks on või miks ei ole (protsessi ulatus, üldsuse osalemise võimalus, üldsuse huvi tase, protsessi kiirus jms)?	Representa- tiivne üldsuse osalemise poolest	Representa- tiivne üldsuse osalemise poolest	Representa- tiivne üldsuse osalemise poolest	Representa- tiivne üldsuse osalemise poolest, vt www.maves.ee/ pandivere	Representa- tiivne üldsuse osalemise poolest
--	---	---	---	--	---

Lisa 6

Projektitasandi otsustamises osalemise kaasuste kirjeldused

Valitud sektorid	Detailplaneeringu kehtestamine	Kaevandamisloa väljastamine
Nende sektorite valiku põhjus (osatahtsus SKP-s, osatahtsus tööhöives, regionaalne mõju jne)	Väga esinduslikud projektitasandi otsustamise juhtumid Eestis	
Kaasused	Kaasus 1	Kaasus 2
Projekti, loa vms nimetus	Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla detailplaneeringu kehtestamine Jämejala pargis	Ojamaa põlevkivikaevanduses kaevandamise loa väljaandmine VKG Aidu Oil OÜ-le
Otsustav ametkond/arendaja (projekti vedav valitsusasutus või eraettevõtte)	Pärsti Vallavalitsus	Keskonnaministeerium
Kuupäevad (planeerimisfaasi, alguse ja lõpu kuupäevad)	12.01.2001 pöördus Justiitsministeerium Pärsti Vallavalitsuse poole palvega algatada Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla detailplaneering. Detailplaneering algatati 19.12.2001, avalik väljapanek 18.03.2002, kehtestati 21.08.2002	28.11.2002 algatas Keskkonnaministeerium kaevandamisloa väljaandmise protseduuri. 28.11.2002 algatati ka KMH protseduur 10.11.2003 avalikustati KMH aruanne 22.04.2004 kiitis Mäetaguse vald loa väljastamise heaks, kuid tingimusteks seati veerežiimi seire ja kaevandamise keeld kaitstavatel aladel
Asukoht	Pärsti vald Viljandi maakond	Mäetaguse vald Ida-Virumaa
Ulatus (riiklik, regionaalne, kohalik)	Kohalik	Kohalik
Majandussektor		Energia
Otsuse ja eeldatava mõju kirjeldus	Detailplaneering nägi ette Viljandi vangla ja vanglate keskhaigla	Kaevandamisloa alusel võib eraettevõtte kaevandada põlevkivi

	ehitamise Jämejala parki, mis on väga liigirikas ja kõrge looduskaitse väärtusega. Vallavalitsus keeldus keskkonnamõju hindamist läbi viimast, kohalikud elanikud vaidlustasid detailplaneeringu kehtestamise otsuse ning kohus peatas detailplaneeringu täitmise	piirkonnas, kus on kergesti haavatav veerežiim ja kaitstavate liikide kooslused. Osa sellest piirkonnast kuulub kaitseala koosseisu
Muu informatsioon (osatähtsus SKP-s, sektori või projektiga mõjutatav tööhõive, keskkonnainfo vms)	Projekt tähendab Viljandi maakonnale 400 mln kr suurust riigipoolset investeringut ja 200–300 uue töökoha loomist. Kehtestatud detailplaneeringu kohaselt asetsenuks Viljandi vangla ja vanglate keskaigla väga liigirikas Jämejala pargis, mistõttu oleks tulnud palju puid maha raiuda	Kaevandamisloa väljaandmise positiivne majanduslik mõju: uued töökohad kõrge tööpuudusega piirkonnas; vallavalitsus saaks 70% põlevkivi kaevandamise õiguse tasu. Negatiivsed keskkonnamõjud: veerežiimi rikkumine ja kaitstavate liikide häirimine
Kas projekti-tasandi otsus on representatiivne? Miks on või miks ei ole?	Representatiivne. Väga sageli seatakse valla või maakonna majandushuvid kõrgemale kohalike elanike ja loodushoiuhuvist. Ka üldsuse kaasamine projektis on esinduslik: kohalikud inimesed tahavad neid puudutavates otsustes kaasa rääkida, seaduse järgi on valla- või maavalitsus kohustatud neid kaasama ja formaalselt seda tehaksegi, kuid paljudel juhtudel ei võeta kohalike inimeste soovitusi ega ettepanekuid arvesse	Põlevkivi kaevandamise ja looduskaitse vahelised konfliktid tõenäoliselt suurenevad tulevikus, kuna suur osa kvaliteetsest põlevkivist asub kaitsealade all. Üldsuse kaasamine esindab ka teisi kaevandamisjuhtumeid: kohalik omavalitsus ja kohalikud elanikud on mures oma elukeskkonna pärast ning peavad leidma sobiva lahenduse koos projekti arendaja ja keskvalitsusega (Keskkonnaministeerium)

Lisa 7

Valitsusesisese suutlikkuse tõstmise kaasuste kirjeldused

	Valitsus- asutus	Valitsus- asutus	Valitsus- asutus	Haldus- kohus	Keskastme kohus
Nimetus	Kesklinna- ministeerium	Majandus- ja Kommuni- katsiooni- ministeerium	Justiits- ministeerium	Tallinna Halduskohus	Tallinna Ring- konnakohus
Sektor	Avalik sektor	Avalik sektor	Avalik sektor	Avalik sektor	Avalik sektor
Valitsemisala	Kesklinna- ministeeriumi valitsemisalas on riigi kesk- linna- ja looduskaitse korraldamine, maaga ja ruumiandme- kogudega seotud ülesan- nete täitmine, sealhulgas regionaal- planeerimise kavade välja- töötamise ja elluviimise korraldamine, loodusvarade kasutamise, kaitse, taas- tootmise ja arvestamise korraldamine, kiirguskaitse tagamine, keskkonna- järelvalve, ilmavaatluste, loodus- ja	Majandus- ja Kommunikat- siooniministee- riumi valitsemis- alas on riigi majandus- poliitika ja majanduse arengukavade väljatöötamine ning elluviimine tööstuse, kaubanduse, energeetika, elamumajan- duse, ehituse, transpordi, liikluskorralduse, liiklusohutuse suurendamise ja liiklusvahendite keskkonna- kahjulikkuse vähendamise, informaatika, telekommunikat- siooni, post- side ja turismi valdkonnas; riigi infosüsteemide arendamise	Ministeeriumi valitsemisalas on riigi õigus- ja kriminaal- poliitika kavandamine ja elluviimine, õigusloome koordineeri- mine, õigus- aktide tervik- tekstide koosta- mine, Eesti õigusaktide Euroopa Liidu õigusega ühtlustamise tagamine, rahvusvaheliste õigusabitaot- luste menetle- mine, esimese ja teise astme kohtute, prokuratuuri, vanglate, kohtulike registrite ning kohtuekspertiisi tegevuse, notariaadi ametitegevuse,	Halduskohtud arutavad esimese astme kohtuna haldusasju. Eestis on neli halduskohut	Ringkonnakohtud vaatavad teise astme kohtuna apellatsiooni korras läbi maa-, linna- ning halduskohtu lahendeid nende peale esitatud apellatsiooni- kaebuste, erikaebuste ja protestide alusel. Eestis on kolm ringkonnakohut

	<p>mereuringute, geoloogiliste, kartograafiliste ja geodeetiliste tööde korraldamine, maakatastri ja veekatastri pidamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine.</p>	<p>koordineerimine; tehnoloogiline arendustegevus ja innovatsioon; metroloogia, standardimise, sertifitseerimise, akrediteerimise, tegevuslubade, registrite, tööstusomandi kaitse, konkurentsijärelevalve, tarbijakaitse, ekspordiarengu ja kaubanduse kaitsemeetmete korraldamine; ettevõtluse regionaalse arengu ja investeringute alased küsimused, vedelkütuse miinimumvaru haldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine</p>	<p>kohtutäituri- ja vandetõlgi-teenistuse, õigusteenuse ja pankrotihaldurite töö korraldamine ning kuriteoennetuse koordineerimine ja vastavate õigusaktide eelnõude ettevalmistamine ministeeriumi pädevuse kohaselt</p>		
Intervjueeritud osakonnad	Haldusosakond	Avalike suhete osakond, Haldusosakond	Avalike suhete talitus	Kohtunikud	Üldosakond
Kodulehekülg	www.envir.ee	www.mkm.ee	www.just.ee	http://www.just.ee/new_index.php3?id=25	http://www.just.ee/new_index.php3?id=27
Kontaktisikud (nimed, ametikohad)	Liisa Past – avalike suhete osakonna peaspetsialist, Mai Zernask – koolituse peaspetsialist	Inga Jagomäe – avalike suhete osakonna juhataja kt, Tea Kaasik – Haldusosakonna juhataja	Margita Tuulik – avalike suhete talituse referent	Maret Altnurme, Hurma Kiviloo – kohtunikud	Marit Urban – Kohtu esimehe abi kt; Marilyn Reintamm – kantselei juhataja
Kas valitud institutsioonid on representatiivsed? Miks on või miks ei ole?	Representatiivne nii suuruse, bürokraatia kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse, bürokraatia kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse, bürokraatia kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse, bürokraatia kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse, bürokraatia kui vastamise kiiruse poolest

Lisa 8

Üldsuse suutlikkuse tõstmise kaasuste kirjeldused

	Valitsus- asutused	Valitsus- asutused	Valitsus- asutused	Muud infoallikad
Nimetus	Keskkonna- ministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	Justiitsministeerium	Haridus- ja Teadus- ministeerium
Sektor (avalik, era-, akadeemiline, jne)	Avalik sektor	Avalik sektor	Avalik sektor	Avalik sektor
Asukoht	Eesti	Eesti	Eesti	Eesti
Regioon/teenindatav elanikkond	Kogu Eesti	Kogu Eesti	Kogu Eesti	Kogu Eesti
Kirjeldus	Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas on riigi keskkonna- ja looduskaitse korraldamine, maaga ja ruumandmekogudega seotud ülesannete täitmine, sealhulgas regionaalplaneerimise kavade väljatöötamise ja elluviimise korraldamine, loodusvarade kasutamise, kaitse, taastootmise ja arvestamise korraldamine, kiirguskaitse tagamine, keskkonnanjärelevalve, ilma-vaatluste, loodus- ja mereuuringute, geoloogiliste, kartograafiliste ja geodeetiliste tööde	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeeriumi valitsemisalas on riigi majanduspoliitika ja majanduse arengukavade väljatöötamine ning elluviimine tööstuse, kaubanduse, energeetika, elamumajanduse, ehituse, transpordi, liikluskorralduse, liiklusohutuse suurendamise ja liiklusvahendite keskkonnakahjulikkuse vähendamise, informaatika, telekommunikatsiooni, postside ja turismi valdkonnas; riigi infosüsteemide arendamise koordineerimine;	Ministeeriumi valitsemisalas on riigi õigus- ja kriminaalpoliitika kavandamine ja elluviimine, õigusloome koordineerimine, õigusaktide terviktekstide koostamine, Eesti õigusaktide Euroopa Liidu õigusega ühtlustamise tagamine, rahvusvaheliste õigusabitaotluste menetlemine, esimese ja teise astme kohtute, prokuratuuri, vanglate, kohtulike registrite ning kohtuekspertiisi tegevuse, notariaadi ametitegevuse, kohtutäituri- ja vandetölgiteenistuse,	Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas on riigi haridus-, teadus-, noorte-, keele- ja kutse kvalifikatsiooni- poliitika kavandamine ning sellega seondult alus-, põhi-, üldkesk-, kutsekesk-, kõrg-, huviala- ning täiskasvanuhariduse ja kutse kvalifikatsioonisüsteemi, teadus- ja arendustegevuse, noorsootöö ja erinoorsootöö valdkondade korraldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine

	korraldamine, maakatastri ja veekatastri pidamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine	tehnoloogiline arendustegevus ja innovatsioon; metroloogia, standardimise, sertifitseerimise, akrediteerimise, tegevuslubade, registrite, tööstusomandi kaitse, konkurentsijärevalve, tarbijakaitse, ekspordiarengu ja kaubanduse kaitsemeetmete korraldamine; ettevõtluse regionaalse arengu ja investeringute alased küsimused, vedelkütuse miinimumvaru haldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine	õigusteenuse ja pankrotihaldurite töö korraldamine ning kuriteoennetuse koordineerimine ja vastavate õigusaktide eelnõude ettevalmistamine ministeeriumi pädevuse kohaselt	
Kodulehekülg	www.envir.ee	www.mkm.ee	www.just.ee	www.hm.ee
Valitud institutsioonide esmased kontaktid	Liisa Past – avalike suhete osakonna peaspetsialist, Mai Zernask – koolituse peaspetsialist	Inga Jagomäe – avalike suhete osakonna juhataja kt, Tea Kaasik – haldusosakonna juhataja	Margita Tuulik – avalike suhete talituse referent	Imbi Henno, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaekspert
Kas need institutsioonid on representatiivsed? Miks on või miks ei ole?	Representatiivne nii suuruse kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse kui vastamise kiiruse poolest	Representatiivne nii suuruse kui vastamise kiiruse poolest

	Koolid	VVOd	VVOd
Nimi	Luunja Keskool	Eestimaa Looduse Fond (ELF)	Eesti Roheline Liikumine
Sektor (avalik, era-, akadeemiline jne)	Kohaliku omavalitsuse haridusasutus	Valitsusväline	Valitsusväline
Asukoht	Luunja vald, Tartu maakond	Tartu	Tartu
Regioon/teenindatav elanikkond	Koolis 343 õpilast	Kogu Eesti	Kogu Eesti
Kirjeldus	Kohaliku omavalitsuse haridusasutus	ELF-i tegevuse eesmärk on loodusliku mitmekesisuse säilitamine Eestis ja maailmas koostöös üksikisikute, ettevõtete, organisatsioonide ja riigiasutustega.	Eesti Rohelise Liikumise eesmärk on suunata Eesti ühiskonda loodushoiule ja säästlikule eluviisile. ERL-i sisuline tegevus toimub seitsmes alalises töörühmas, mis on spetsialiseerunud kindlate keskkonna- ja sotsiaalsete probleemide uurimisele ja lahendamisele. Töörühmad tegelevad nii klassikalise looduskaitse kui laiemate arengu- ja keskkonnametadega
Kodulehekülg	www.luunja.edu.ee	www.elfond.ee	www.roheline.ee
Valitud institutsioonide esmased kontaktisikud	Katrin Saart, geograafia ja loodusõpetuse õpetaja	Kärt Vaarmari, keskkonnajurist	Liis Keerberg, keskkonnajurist
Kas need institutsioonid on representatiivsed?	Eestis on kokku 240 keskkooli. Valitud kool on tüüpiline maapiirkonnas paiknev keskkool	ELF ja ERL on ainukesed keskkonnaorganisatsioonid Eestis, mis pakuvad üldsusele keskkonnaõigusabi	
Miks on või miks ei ole?			

Lisa 9 Hädaolukordade tulemikaart

		Alambra	Laguja
Seadustatud nõuded	1a	Kohustus levitada informatsiooni keskkonna- ja tervise mõjust hädaolukorra ajal	● ●
	1b	Kohustus levitada informatsiooni hädaolukorrajärgse uurimise kohta	-
	2a	Konfidentsiaalsusnõuded hädaolukorra ajal	● ● ● ●
	2b	Konfidentsiaalsusnõuded hädaolukorrajärgse uurimise kohta	-
	3a	Seadustatud nõuded vastutavale ametkonnale anda hädaolukorras informatsiooni valitsusele	● ● ● ●
	3b	Seadustatud nõuded vastutavale ametkonnale viia läbi hädaolukorrajärgne uurimine	● ●
Infosüsteemide olemasolu ja kvaliteet	4b	Hädaolukorrajärgse uurimise aruandes sisalduva informatsiooni kvaliteet	● ● ● ●
	6b	Hädaolukorrajärgsete uurimise aruannete andmebaasi olemasolu	● ●
Valmisolek teavet levitada	7a	Internetist leitav informatsioon hädaolukorra kohta	● ● ● ●
	7b	Internetist leitav informatsioon hädaolukorrajärgse uurimise kohta	● ●
	8a	Püüdlused hädaolukorra ajal massimeedia kaudu informatsiooni edastada	● ● ● ●
	8b	Püüdlused hädaolukorrajärgselt meedia kaudu informatsiooni edastada	● ● ● ●
	10a	Hädaolukorra ajal informatsiooni saanute ring	● ● ● ●
	10b	Hädaolukorrajärgse uurimise kohta informatsiooni saanute ring	-
	11b	Püüdlused hädaolukorrajärgselt igale sihtgrupile eraldi materjale ette valmistada	● ● ● ●
Keskkonnateabe kvaliteet	12b	Hädaolukorrajärgse uurimise kohta teabenõudega informatsiooni saamise kiirus	● ● ● ●
	13a	Hädaolukorra ajal üldsusele kättesaadava informatsiooni kvaliteet	● ● ● ●
	13b	Üldsusele kättesaadava hädaolukorrajärgse uurimise informatsiooni kvaliteet	● ● ● ●
	14a	Hädaolukorra ajal üldsusele edastatud informatsiooni ajakohasus	● ● ● ●

Lisa 10

Keskkonnaseire tulemikaart

			Tallinna õhk	Võru vesi
Seadustatud nõuded	1	Kohustus levitada õhu või vee kvaliteediandmeid	● ●	● ●
	3	Seirekohustus	● ● ● ●	● ● ● ●
	4	Seireparameetrite arv ja mitmekesisus	● ● ● ●	● ●
Infosüsteemide olemasolu ja kvaliteet	5	Seire regulaarsus	● ● ● ●	● ● ● ●
	6	Seireandmete andmebaasi olemasolu	● ● ● ●	● ●
	7	Õhu ja vee kvaliteediandmete kättesaadavus Internetist	● ● ● ●	●
Valmisolek teavet levitada	8	Püüdlused edastada õhu ja vee kvaliteediandmeid massiteabevahendite kaudu	● ●	● ●
	9	Üldsuse vaba juurdepääs õhu ja vee kvaliteedi-aruannetele	● ● ● ●	● ●
	10	Õhu ja vee kvaliteediinfo saajate ring	● ● ● ●	●
	11	Püüdlused valmistada ette igale sihtgrupile eraldi materjale õhu ja vee kvaliteediandmete kohta	● ●	● ●
	12	Õhu ja vee kvaliteedialase informatsiooni saamise kiirus teabenõudega	● ● ● ●	● ● ● ●
Keskkonnateabe kvaliteet	13	Vee ja õhu kvaliteediandmete kvaliteet	● ● ● ●	● ● ● ●
	14	Õhu ja vee kvaliteediandmete ajakohasus	● ● ● ●	● ● ● ●

Lisa 11

Keskkonnaseisundi aruannete tulemikaart

			Keskkond 2002	Keskkonna seisund Eestis XXI saj lõvel
Seadustatud nõuded	1	Kohustus levitada keskkonnaseisundi aruandeid üldsusele	● ● ●	● ● ●
	3	Kohustus koostada keskkonnaseisundi aruandeid	● ● ●	● ● ●
Infosüsteemide olemasolu ja kvaliteet	4	Aruandes sisalduvate andmekogude, indikaatorite jms arv	● ● ●	● ● ●
	5	Viimase 10 aasta jooksul avaldatud keskkonnaseisundi aruannete arv	● ● ●	● ● ●
Valmisolek teavet levitada	7	Keskkonnaseisundi aruanded Internetis	● ●	● ● ●
	8	Püüdlused teavitada üldsust keskkonnaseisundi aruande avaldamisest massiteabevahendite kaudu	● ●	● ●
	9	Üldsuse vaba juurdepääs keskkonnaseisundi aruannetele	● ● ●	● ● ●
	11	Püüdlused koostada keskkonnaseisundi aruannetest igale sihtgrupile eraldi materjale	● ●	●
	12	Keskkonnaseisundi aruande teabenõudega saamise kiirus	● ● ●	●
Keskkonnateabe kvaliteet	13	Keskkonnaseisundi aruannetes sisalduva informatsiooni kvaliteet	● ● ●	● ● ●
	14	Viimases keskkonnaseisundi aruandes sisalduvate andmete ajakohasus	● ●	● ●

Lisa 12

Ettevõttetasandi keskkonnaandmete tulemikaart

		Narva Elektrijaamad	Eesti Põlevkivi	Ekseko	Stora Enso	RMK
Seadustatud nõuded	1a	Kohustus teha vastavusaruanded üldsusele kättesaadavaks	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	1b	Kohustus teha PRTR-id üldsusele kättesaadavaks	● ●	● ●	● ●	● ●
	2a	Konfidentsiaalsusnõuded seoses õhu ja vee saastamisega	●	●	●	●
	2b	Konfidentsiaalsusnõuded seoses PRTR-idega	●	●	●	●
	3a	Seadustatud nõuded anda aru saastamise vastavusest saasteloale	—	—	—	—
	3b	Seaduslikud nõuded toota PRTR-e	—	—	—	—
Infosüsteemide olemasolu ja kvaliteet	4a	Toodetud andmete tüübid	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	4b	PRTR-ide ettevalmistamine	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	5a	Vastavusaruannete regulaarsus	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	5b	PRTR-aruannete regulaarsus	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	6a	Vastavusaruannete andmebaasi olemasolu	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
Valmisolek teavet levitada	7a	Internetist leitavad vastavusaruanded	●	●	●	●
	7b	Internetist leitavad PRTR-id	—	—	—	—
	8a	Püüdlused teavitada üldsust vastavusaruannetest massiteabevahendite kaudu	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●
	8b	Püüdlused teavitada üldsust PRTR kohta massiteabevahendite kaudu	—	—	—	—
	9a	Üldsuse vaba juurdepääs vastavusaruannetele	● ●	● ●	●	●
	9b	Üldsuse vaba juurdepääs PRTR-aruannetele	—	—	—	—
	10a	Vastavusaruannete saajate ring	●	●	●	●

		Narva Elektrijaamad	Eesti Põlevkivi	Ekseko	Stora Enso	RMK
Valmisolek teavet levitada	10b PRTR-aruanne saajate ring	-	-	-	-	-
	11a Püüdlused valmistada ette igale sihtgrupile eraldi materjale vastavusaruannete kohta	● ● ●	● ● ●	●	●	● ● ●
	11b Püüdlused valmistada ette igale sihtgrupile eraldi materjale PRTR- aruannete kohta	-	-	-	-	-
	12a Vastavusaruannete teabenõudega saamise kiirus	● ● ●	●	●	● ● ●	● ● ●
	12b PRTR-aruande teabenõudega saamise kiirus	-	-	-	-	-
Keskkonnateabe kvaliteet	13a Vastavusaruandes sisalduva informatsiooni kvaliteet	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●
	13b PRTR-aruandes sisalduva informatsiooni kvaliteet	-	-	-	-	-
	14a Vastavusaruandes sisalduvate andmete ajakohasus	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
	14b PRTR-aruandes sisalduvate andmete ajakohasus	-	-	-	-	-

Lisa 13

Riigitasandi otsustamises osalemise tulemikaart

		Säästev Eesti 21	Kütuse- ja energia- majanduse pikaajaline arengukava	Põlevkivienergeetika restruktureerimise tegevuskava	Pandivere alamvesikonna veemajanduskava	Elektrituruseadus	
Juurdepääs infole otsustamisprotsessis	1	Esialgsest tööversioonist teavitamise aeg	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	● ● ●
	2	Osalemist toetava informatsiooni kvaliteet	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	● ●
	3	Poliitika, strateegiate, kava, programmi, seaduse olemasolu avalikes institutsioonides	● ● ●	● ●	● ●	● ● ●	● ● ●
	4	Poliitika, strateegia, kava, programmi, seaduse väljatöötamise kavatsusest teadaandmine	● ● ●	● ● ●	●	●	●
	5	Lõppdokumendi edastamise aeg	—	—	●	—	●
	6	Poliitika, strateegia, kava, programmi, seaduse edastamiseks kasutatud kommunikatsioonivahendid	—	—	● ●	—	● ●
	7	Esialgse tööversiooni edastamine rahvusvähemustele	●	●	●	●	●
Osalemis- võimalused	8	Poliitika, strateegia, kava, programmi või seaduse ulatuse või parameetrite määramisel kasutatud väline konsultatsioon	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	● ●
	9	Poliitika, strateegia, kava, programmi või seaduse väljatöötamisel peetud konsultatsioonid	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	● ●
	10	Rahvusvähemustele suunatud konsultatsioonid	●	●	●	●	●
	11	Avaliku kommenteerimisperioodi kestus	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	● ● ●
	12	Üldsuse kaasamine poliitika, strateegia, kava, programmi ja seaduse rakendamisse ja ülevaatamisse	—	—	●	—	●

Osalemise väljundid

- 13** Konsultatsioonide tulemuste osalejatele edastamise kiirus
- 14** Üldsuse panuse äratoomine

● ● ●	● ● ● ●	●	● ● ● ●	● ● ● ●
● ●	● ●	●	● ● ● ●	● ● ● ●
Säästev Eesti 21	Kütuse- ja energia- majanduse pikaajaline arengukava	Põlevikvienergeetika restruktureerimise tegevuskava	Pandivere alamvesikonna veemajanduskava	Elektritruseseadus

Lisa 14

Projektitasandi otsustamises osalemise tulemikaart

		Jämejala	Ojamaa
Juurdepääs infole otsustamisprotsessis	1	Esialgsetest projektidokumentidest teavitamise aeg	● ●
	2	Osalemist toetava informatsiooni kvaliteet	● ●
	3	Projektidokumentatsiooni olemasolu ja kättesaadavus avalikes institutsioonides	● ●
	4	Otsuse vastuvõtmise kavatsusest teavitamise aeg	● ● ●
	5	Lõppotsuse edastamise aeg	● ● ●
	6	Tööversioonide ja otsuste edastamisel kasutatud suhtlusvahendid	● ● ●
	7	Esialgse tööversiooni edastamine rahvusvähemustele	●
Osalemisvõimalused	8	Projekti parameetrite või ulatuse määramisel kasutatud väline konsultatsioon	●
	10	Konsultatsioonid projektist tõenäoliselt mõjutatava elanikkonnaga	● ●
	11	Avaliku kommenteerimisperioodi kestus	● ● ●
	12	Üldsuse kaasamine projekti uuendamisse, muutmisse, laiendamisse, lõpetamisse	●
Osalemise väljundid	13	Konsultatsioonide tulemuste osalejatele edastamise kiirus	● ● ●
	14	Üldsuse panuse äratoomine lõppotsuses	● ●
	15	Üldsuse kaasamine otsuse rakendamisse	● ● ●

Lisa 15**18. juunil 2004 ümarlaual osalenute nimekiri**

Nimi	Organisatsioon
Olavi Tammemäe	Keskkonnaministeerium
Sulev Vare	Keskkonnaministeerium
Marit Pukk	Keskkonnaministeerium
Aare Kasemets	Keskkonnaministeerium
Erkki Meikas	Keskkonnaministeeriumi ITK
Katri Känkinen	Keskkonnainspeksioon
Einari Kisel	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Tiina Paldra	Sotsiaalministeerium
Kristjan Siigur	Justiitsministeerium
Jüri Ruut	Tervisekaitseinspeksioon
Eve Tamme	Statistikaamet
Maive Toming	Statistikaamet
Irja Alakivi	Eesti Linnade Liit
Allar Aron	Kunda Linnavalitsus
Jaan Lukas	Tarvastu Vallavalitsus
Arvo Tordik	Narva Elektriijaamad
Taimi Alas	USA Saatkond
Valdur Lahtvee	Säästva Eesti Instituut
Helen Poltimäe	Säästva Eesti Instituut
Maret Merisaar	Eesti Roheline Liikumine
Tim Kolk	Eestimaa Looduse Fond

